

บทที่ 6

ผลการวิจัย: โครงการพัฒนาเครือข่ายช่วยเหลือผู้ติดเชื้อและผู้ป่วย โรคเอดส์ในชุมชนบ้านปางลาว ตำบลแม่ข้าวต้ม อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย

การนำเสนอผลการวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินงานป้องกันและ
แก้ปัญหาเอดส์ในโครงการพัฒนาเครือข่ายช่วยเหลือผู้ติดเชื้อ และผู้ป่วยโรคเอดส์ในชุมชนบ้าน
ปางลาว ตำบลแม่ข้าวต้ม อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย ผู้วิจัยได้แบ่งการศึกษาออกเป็น 3 ตอน
ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของชุมชน

ตอนที่ 2 สถานการณ์โรคเอดส์ และการตอบสนองของชุมชนต่อการแก้ปัญหา
โรคเอดส์

ตอนที่ 3 กระบวนการดำเนินงานโครงการพัฒนาเครือข่ายช่วยเหลือผู้ติดเชื้อ
และผู้ป่วยเอดส์ในชุมชน

แต่ละตอนมีรายละเอียดดังนี้

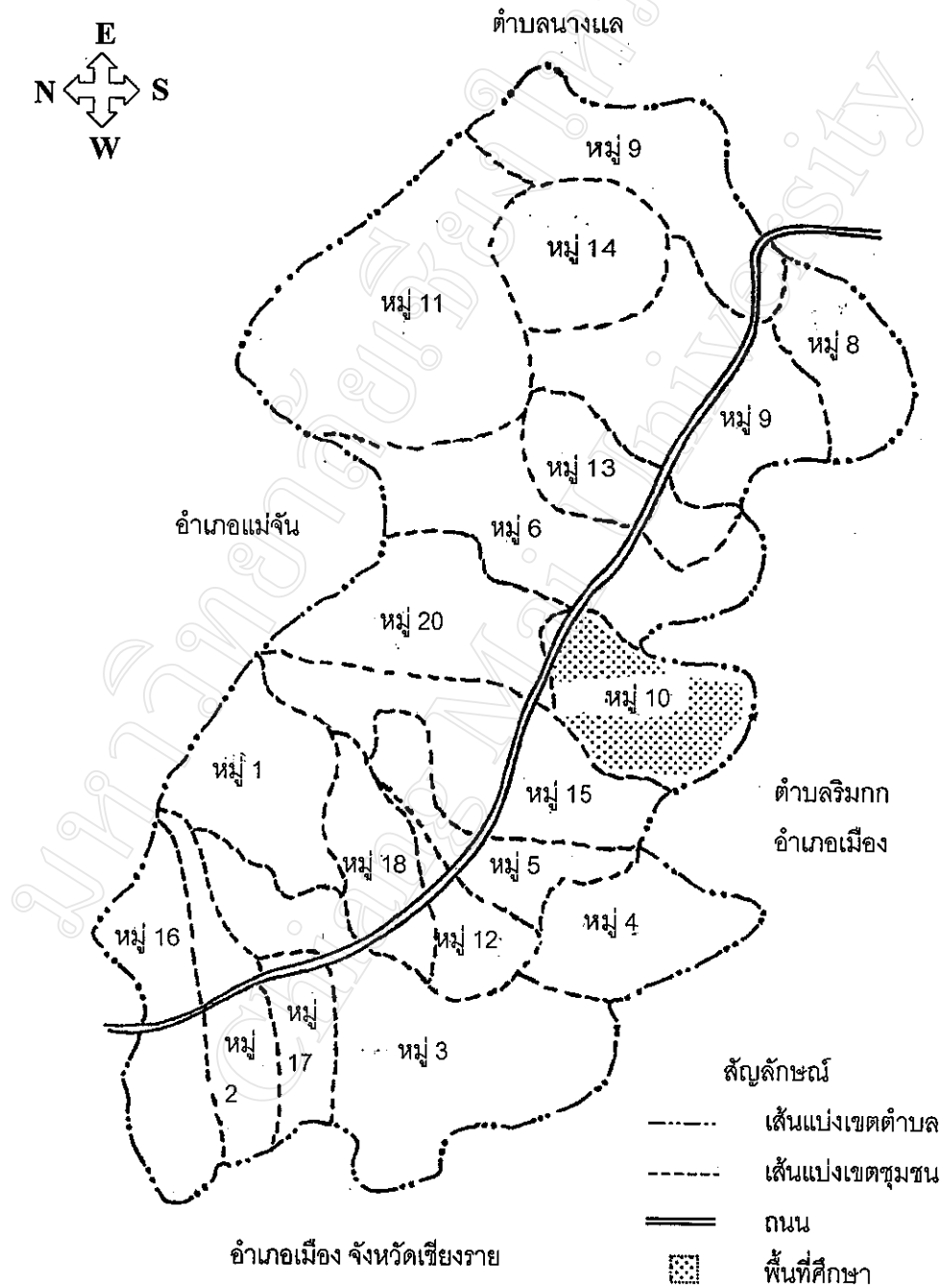
ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของชุมชน

1.1 ลักษณะทางกายภาพและข้อมูลพื้นฐานประชากร

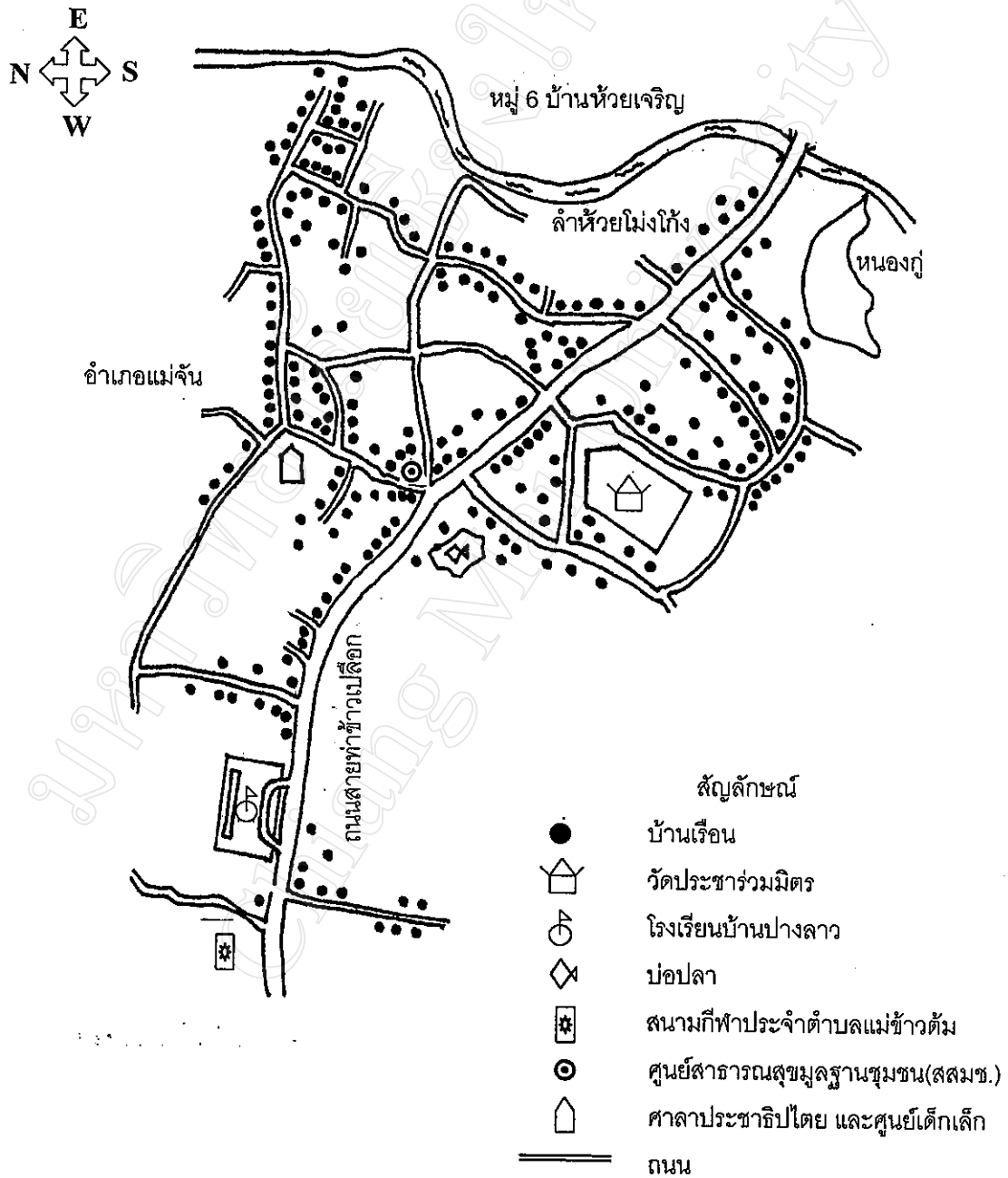
ชุมชนบ้านปางลาว หมู่ที่ 10 ตำบลแม่ข้าวต้ม อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย ตั้งอยู่
ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของจังหวัดเชียงราย ระยะทางจากชุมชนอำเภอเมืองจังหวัด
เชียงรายถึงชุมชนประมาณ 25 กิโลเมตร การคมนาคมเข้าสู่ชุมชนสะดวกสบาย เป็นถนนลาด
ยางตลอดเส้นทาง มีอาณาเขตติดต่อกับชุมชนต่าง ๆ ดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับอำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย
ทิศใต้	ติดต่อกับแม่น้ำกก และตำบลนางแล อำเภอเมือง
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับลำห้วยโมงไก่อ และบ้านห้วยเจริญ หมู่ที่ 6 ตำบลแม่ข้าวต้ม จังหวัดเชียงราย
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับชุมชนบ้านใหม่บัวแดง หมู่ที่ 15 ตำบลแม่ข้าวต้ม

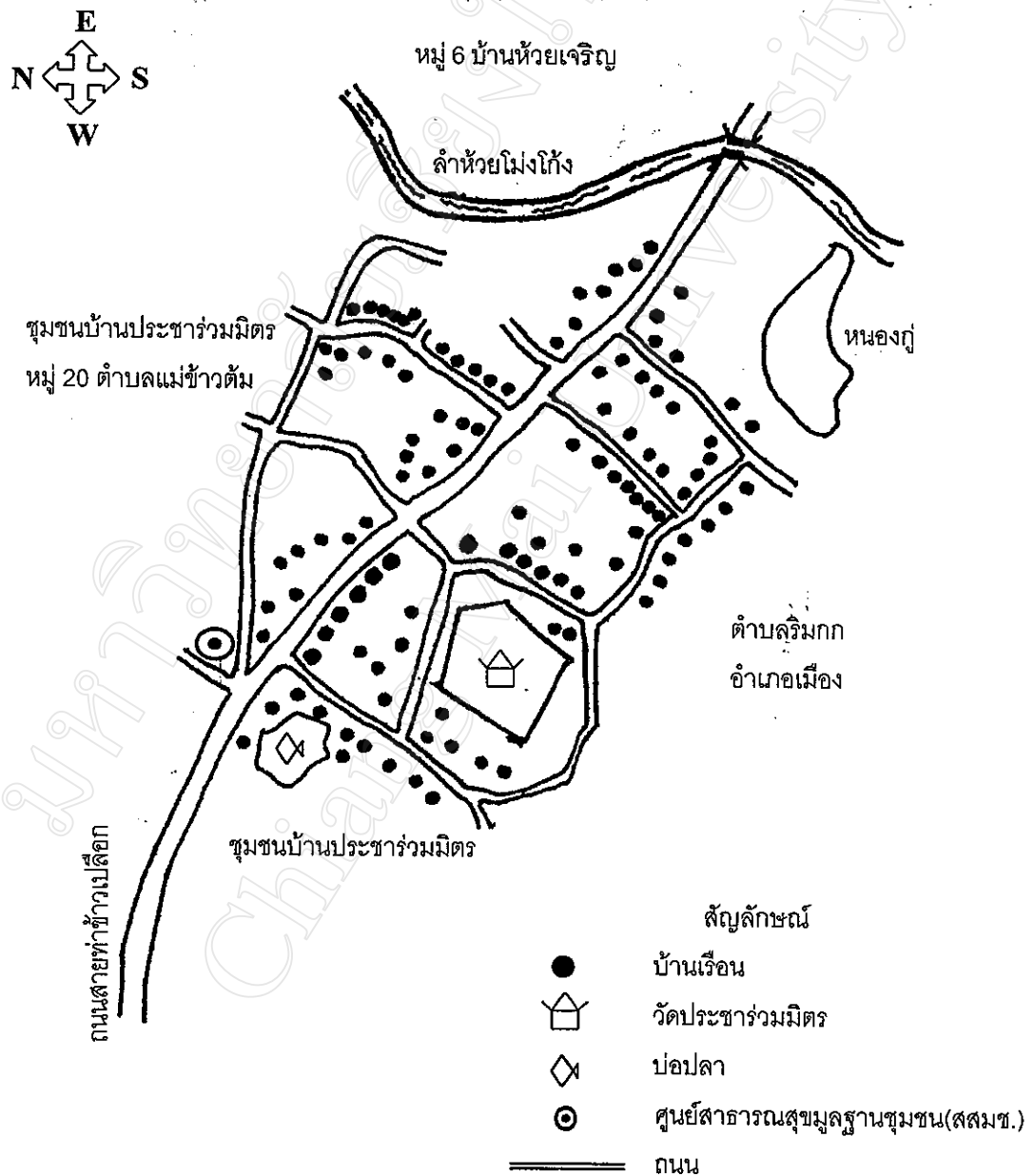
แผนภาพที่ 6 แสดงที่ตั้งตำบลแม่ข้าวต้ม อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย

แผนภาพที่ 7 แสดงที่ตั้งสถานที่ต่างๆ ภายในชุมชนบ้านปางลาว (เดิม) หมู่ 10 ตำบลแม่ข้าวต้ม
อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย

แผนภาพที่ 8 แสดงที่ตั้งสถานที่ต่างๆ ภายในชุมชนบ้านปางลาว หมู่ 10 ตำบลแม่ข้าวต้ม
อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย

ชุมชนบ้านปางลาวตั้งอยู่ที่บริเวณเนินเขาและที่ราบลุ่มลำแม่น้ำกก ซึ่งเป็นบริเวณพื้นที่ราบลุ่มที่มีน้ำใช้อุดมสมบูรณ์ตลอดปี เพราะมีลำห้วยโม่ไก่ไหลผ่านด้านทิศตะวันออก และลำแม่น้ำกกไหลผ่านทางทิศใต้ หากมีฝนตกหนักในฤดูฝนน้ำในลำแม่น้ำกกก็จะไหลหลากบริเวณที่ราบลุ่มซึ่งใช้สำหรับการเพาะปลูกจะประสบกับภาวะน้ำท่วม ชาวบ้านจึงให้ที่เนินเขาสำหรับเพาะปลูกข้าวแทน เช่น ปลูกข้าวไร่ และข้าวโพด จนกระทั่งปี พ.ศ. 2539 มีการสร้างคลองระบายน้ำของกรมชลประทาน การระบายน้ำจากลำแม่น้ำกกไปใช้ในพื้นที่ในตำบลอื่น ๆ ซึ่งลำน้ำไม่ผ่าน ปัญหาน้ำท่วมจึงลดลง แต่ถ้าฝนตกหนักน้ำระบายไม่ทันก็มีน้ำท่วมเป็นบางปี

ประชากรบ้านปางลาว มีราษฎรอาศัยอยู่ประมาณ 168 หลังคาเรือน มีประชากรทั้งสิ้น 1,005 คน เป็นชาย 505 คน เป็นหญิง 500 คน มีประชากรเด็กตั้งแต่แรกเกิดจนถึงวัยประถมศึกษา 180 คน มีผู้สูงอายุ 56 คน ภายในชุมชนมีเด็กและผู้สูงอายุที่เป็นภาระต้องเลี้ยงดู เนื่องจากปัญหาพ่อแม่เดินทางไปทำงานต่างถิ่น และคนวัยแรงงานมีการอพยพเคลื่อนย้ายออกไปทำงานต่างถิ่นสูง (ข้อมูลจากสถานีอนามัยแม่ข้าวต้ม กุมภาพันธ์ 2544)

1.2 ประวัติความเป็นมา

ชุมชนบ้านปางลาว ก่อตั้งมาเป็นเวลานาน 30 กว่าปี จากการได้ศึกษาเอกสารประวัติและ พัฒนาการของชุมชนของโครงการพัฒนาเครือข่ายช่วยเหลือผู้ติดเชื้อและผู้ป่วยเอดส์ในชุมชนบ้านปางลาว และจากการบอกเล่าของผู้ที่อพยพย้ายมาตั้งถิ่นฐานในระยะเริ่มแรก และมีความรู้เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของชุมชนเป็นอย่างดี พ่อสา เลขนอก อายุ 65 ปี หลวงปู่สว่าง คมภิโร อายุ 99 ปี เจ้าอาวาสวัดประชาร่วมมิตร แม่บาง เลขนอก อายุ 55 ปี ปู่วัง มีบุญมาก อายุ 88 ปี และท่านอื่น ๆ ที่ไม่ได้ระบุนามเล่าว่า ชุมชนบ้านปางลาว เดิมเป็นกลุ่มของคนพื้นบ้านเมืองเหนือที่แยกบ้านมาจากบ้านห้วย หมู่ที่ 6 ตำบลแม่ข้าวต้ม รวปี พ.ศ. 2480 เพื่อมาทำไร่ทำนา ระยะทางห่างจากชุมชนเดิม 1 กิโลเมตร ชาวบ้านห้วยเรียกกลุ่มบ้านใหม่นี้ว่า "บ้านหลายห้วย" เพราะมีลำห้วยสายเล็ก ๆ คือห้วยโม่ไก่กั้นระหว่างชุมชนเดิมกับกลุ่มบ้านใหม่ โดยมีครอบครัวประมาณ 10 ครอบครัว มาอาศัยจับจองที่ทำกินบริเวณ "คุ้มบุรีรัมย์" ในปัจจุบัน

ช่วงปี พ.ศ.2490 – 2498 มีชาวลาวจากเวียงจันทร์ 2 ครอบครัว เดินทางข้ามลำน้ำโขงมาทางอำเภอเชียงแสนเพื่อค้าขายกับคนไทย และได้มาจับจองที่ดินทำกินสมทบกับครอบครัวที่เข้ามาตั้งรกรากอยู่ก่อนหน้านี้ ประมาณปี พ.ศ.2498 สตรีชาวสาวได้แต่งงานอยู่กับคนจังหวัดพะเยาที่มาเยี่ยมญาติ จึงมีคนเริ่มเรียกกลุ่มบ้านใหม่นี้ว่า "บ้านลาว" และเริ่มมีชาวบ้าน

บริเวณใกล้เคียงอพยพเข้ามาสมทบมากขึ้น ประกอบกับช่วงเวลานั้นมีการสัมปทานไม้ของบริษัท ไม้ที่มาจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และเข้ามาทำที่พักซึ่งชาวบ้านเรียกว่า “ปางไม้” จึงเรียกบริเวณนี้รวมกันว่า “ปางลาว”

ประมาณปี พ.ศ.2505 ชาวอีสานเริ่มเข้ามาทำไร่ที่ติดต่อกับชาวพื้นเมืองเหนือ และคนลาวที่บ้านปางลาว แต่ยังไม่ได้เข้ามาตั้งรกรากอย่างจริงจัง จนกระทั่งปี พ.ศ.2507 ชาวอีสานจึงอพยพเข้ามาอยู่ ครอบครัวยุคใหม่ของชาวบ้านที่อาศัยอยู่เดิมจึงทยอยขายที่ดินทำกินและบ้านเรือนให้แก่ผู้อพยพที่มาใหม่ และเนื่องจากบริเวณที่ทำกินตั้งอยู่ใกล้ที่ราบลุ่มลำน้ำแม่กกจึงประสบปัญหาน้ำท่วม ปลูกข้าวไม่ได้ผลเต็มเม็ดเต็มหน่วย ประกอบกับเวลานั้นมีโจรชุมชุมเข้ามาขโมยควายของชาวบ้าน ชาวบ้านจึงชักชวนกันขายบ้านและที่นา แล้วอพยพกลับไปตั้งรกรากอยู่ที่บ้านห้วย ซึ่งเป็นชุมชนเดิมเกือบทั้งหมด (บริเวณที่ชาวบ้านกลุ่มนี้อพยพกลับไปอยู่ปัจจุบันแยกเป็นบ้านใหม่มิตร หมู่ที่ 13) เหลือแต่ครอบครัวของนายคำ ชันธิรักษ์ ซึ่งมีความสามารถในการปลูกสร้างบ้าน (ชาวบ้านเรียกว่าสล่าคำ) ชาวอีสานที่อพยพมาใหม่จึงจ้างวานสล่าคำช่วยปลูกบ้านให้ และเป็นครอบครัวคนพื้นเมืองเหนือครอบครัวเดียวที่อาศัยอยู่กับชาวอีสาน จนกระทั่งสล่าคำเสียชีวิตครอบครัวจึงอพยพออกไปจากชุมชน

พร้อม ๆ กับการอพยพเข้ามาของชาวอีสาน ชาวบ้านที่เข้ามาอยู่ได้ช่วยกันสร้างวัดขึ้นมา 1 แห่ง คือ วัดประชาร่วมมิตร ที่ชาวบ้านเรียกชื่อวัดประชาร่วมมิตร เนื่องจากชาวบ้านพื้นเมืองเหนือ และชาวอีสานในชุมชนบ้านปางลาวช่วยกันก่อสร้าง โดยสร้างสำนักสงฆ์และศาลาการเปรียญหลังเล็ก ๆ ขึ้นมา มีหลวงพ่อดุข ปุคริต เป็นเจ้าอาวาสองค์แรกของสำนักสงฆ์ ในปี พ.ศ.2507 เป็นต้นมา ชาวบ้านช่วยกันสร้างอุโบสถ ที่พักสงฆ์หรือกุฏิ และศาลาการเปรียญเป็นที่เคารพ ประกอบพิธีทางศาสนาและศูนย์รวมจิตใจของชาวบ้าน

ประมาณปี พ.ศ.2508 นายบัวศรี มาสุข ได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านบ้านห้วย มาดูแลบ้านปางลาว ซึ่งขณะนั้นมีราษฎรอาศัยอยู่ประมาณ 40 – 50 ครอบครัว

ปี พ.ศ.2510 ได้รับการยกฐานะเป็นชุมชนบ้านปางลาว หมู่ที่ 10 ตำบลแม่ข้าวต้ม อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย มีนายสุดใจ อาจคำพันธ์ ดำรงตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านคนแรก และในปีนั้นเองมีการอพยพของชาวบ้านจากจังหวัดต่างๆ ในภาคอีสานเข้ามาอยู่ในชุมชนบ้านปางลาว ชาวบ้านที่มาอยู่ใหม่มีเงินติดตัวมาน้อยต้องบุกเบิกหาที่ทำกินเอง ผู้ที่ไม่มีรายได้ต้องไปหาปลาในห้วยมาแลกข้าวสาร ชาวอีสานที่มีฐานะก็จะให้ความช่วยเหลือด้วยการให้ที่พักและอาหาร ยา รักษาโรค และค่าพาหนะ เพื่อเดินทางกลับบ้าน ชาวบ้านบางคนที่ทนความลำบากไม่ได้ก็จะย้ายกลับ หรือไม่ก็ย้ายไปอยู่ต่างจังหวัดและอำเภออื่นของจังหวัดเชียงราย ภายในชุมชนมีการ

อพยพย้ายถิ่นบ่อยมาก จำนวนการอพยพเข้าออกไม่แน่นอน บางครอบครัวที่ตั้งตัวได้เมื่อกลับไปเยี่ยมญาติที่นอกราชอาณาจักรชักชวนกันมาตั้งรกราก ในปีนี้เองที่มีชาวอีสานอพยพเข้ามาตั้งรกรากจำนวนมาก และปีต่อ ๆ มา ททยอยเข้ามาสมทบมากขึ้น ชาวอีสานที่เข้ามาอยู่มาจาก จังหวัดบุรีรัมย์ นครราชสีมา อุตรดิตถ์ อุบลราชธานี หนองคาย ร้อยเอ็ด กาฬสินธุ์ สุรินทร์ สกลนคร ศรีสะเกษ เลย ขอนแก่น ชัยภูมิ หนองบัวลำภู และยโสธร จังหวัดที่อพยพมาอยู่จำนวนมากมี จังหวัดบุรีรัมย์ อุตรดิตถ์ และนครราชสีมา

ชาวบ้านเล่าว่า ในระยะที่อพยพเข้ามาบุตรหลานของชาวบ้านได้เข้าไปเรียนร่วมกับนักเรียนโรงเรียนบ้านห้วย บุตรหลานบางคนทะเลาะวิวาทกับเด็กบ้านห้วยบ่อยครั้งจนเกิดความบาดหมาง และการเดินทางไปเรียนหนังสือของเด็กไปด้วยความยากลำบาก เนื่องจากในฤดูฝนมักเกิดน้ำท่วม เด็กข้ามห้วยไม่สะดวกไปเรียนไม่ได้ ชาวบ้านจึงร่วมมือกันสร้างอาคารเรียนชั่วคราวขึ้นมาในปี พ.ศ.2519 ซึ่งเป็นบริเวณที่ตั้งของโรงเรียนบ้านปางลาวในปัจจุบัน และประสานงานกับองค์การบริหารส่วนจังหวัด ขอย้ายนักเรียนของชุมชนปางลาวทั้งหมดมาเรียนที่อาคารเรียนหลังใหม่ ต่อมาเมื่อประชากรเด็กเพิ่มขึ้นใน ปี พ.ศ.2520 จึงได้รับอนุมัติจากศึกษาธิการจังหวัด เชียงรายให้จัดตั้งเป็น "โรงเรียนบ้านปางลาว" จนถึงปัจจุบันนี้

การอพยพย้ายถิ่นมาตั้งรกรากเพิ่มขึ้น การแต่งงาน มีครอบครัว มีบุตรหลาน และการบุกเบิกที่ทำกิน ทำให้มีประชากรในชุมชนเพิ่มขึ้น พ่อใหญ่ตุ้ (ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 10) และชาวบ้านเล่าว่า ผู้นำชุมชนและชาวบ้านประชุมร่วมกันเพื่อขออนุญาตแยกชุมชนปางลาว เพิ่มขึ้น 2 ชุมชน เพื่อที่จะได้รับงบประมาณพัฒนาชุมชนเป็น 2 แห่ง และพัฒนาได้อย่างทั่วถึง ชาวบ้านจึงตกลงแบ่งอาณาเขตของชุมชน ในปี พ.ศ.2541 จึงได้แยกชุมชนออกเป็น 2 ชุมชน คือ บ้านปางลาว หมู่ที่ 10 และบ้านประชาร่วมมิตร หมู่ที่ 20 พ่อใหญ่ตุ้และพ่อใหญ่ทัน (ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 20) เล่าว่า เมื่อแยกกันแล้วการพัฒนาชุมชนยังคงทำร่วมกันไม่ว่าจะเป็น ถนน โรงเรียน คลองส่งน้ำ ลำห้วยไม่ไกล และวัด ชาวบ้านยังเอามือเอาร่างช่วยกันเหมือนเดิม เช่น ชาวบ้านหมู่ที่ 20 มีการบูรณะอารามร้าง คือ อารามปามหามงคล ซึ่งเป็นอารามเก่าแก่ของชาวพื้นเมืองเหนือ ชาวบ้านทั้งหมด (2 ชุมชน) ช่วยกันบูรณะ ถ้าหากชุมชนหนึ่งมีงานทอดกฐิน ผ้าป่า ชาวบ้านก็จะไปช่วยกันทั้งหมดไม่แบ่งแยกชุมชน มีการใช้โรงเรียน วัด และพัฒนาชุมชนร่วมกัน เพียงแต่มีการแบ่งแยกหน้าที่เฉพาะตามความจำเป็นที่ภาครัฐกำหนดเท่านั้น

1.3 การประกอบอาชีพ เศรษฐกิจ

การประกอบอาชีพหลัก ๆ ภายในชุมชน มี 3 อาชีพ คือ อาชีพเกษตรกรรม รับจ้าง และค้าขาย คนส่วนใหญ่ในชุมชนประกอบอาชีพเกษตรกรรม เน้นการเพาะปลูกพืชเศรษฐกิจ ระยะสั้น เช่น ข้าวโพด เลี้ยงสัตว์ ข้าวโพดฝักอ่อน ถั่วแขก มะเขือ หรือพืชอื่น ๆ หมุนเวียนไปตามความต้องการของกลุ่มบริษัทที่รับซื้อผลผลิตทางการเกษตร นอกจากนั้นเป็นการทำนาเพื่อผลิตข้าวไว้บริโภคในครัวเรือนที่เหลือจึงนำไปขายให้กับพ่อค้าคนกลางที่ออกมาซื้อถึงบ้าน ชาวบ้านยังคงเอามือเอาแรง (แลกเปลี่ยนแรงงาน) กันทำนาทำสวน ในการช่วยกันเก็บเกี่ยวข้าว และดำนา รายที่ไม่มีนา ก็รับจ้างรายวัน ชาวบ้านยังคงช่วยกันขุดลอกทางระบายน้ำและทำคันนาถ้าหากมีน้ำหลากหรือน้ำท่วม มีการช่วยเหลือกันเองระหว่างบ้านใกล้เคียงและมีที่ดินติดต่อกัน หรือบางรายที่ติดต่อให้ขอช่วย

อาชีพรับจ้างแรงงานเป็นอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการย้ายถิ่นของประชากร โดยเฉพาะการย้ายถิ่นออกไปทำงานประจำตามต่างจังหวัดและต่างประเทศ อาชีพรับจ้างของชาวบ้านแบ่งเป็น 4 ลักษณะ

1.) การรับจ้างแรงงานในชุมชน นิยมทำในกลุ่มแม่บ้าน กลุ่มผู้สูงอายุ และเด็ก เช่น การบรรจุยาเส้น การคัดและตกแต่งหัวหอม กระเทียม เพื่อนำไปจำหน่ายต่างจังหวัด การรับจ้างแรงงานภาคเกษตรในชุมชน

2.) การออกไปรับจ้างแรงงานนอกชุมชน ระยะใกล้ ๆ ในเขตจังหวัดเชียงราย แบบไปเช้าเย็นกลับและอยู่ประจำ ผู้ที่ไปทำงานส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มเยาวชนหนุ่มสาว ซึ่งจะเข้าไปรับจ้างตามสถานธุรกิจบริการ เช่น ร้านอาหาร ห้างสรรพสินค้า โรงแรม

3.) การออกไปรับจ้างในต่างจังหวัดใหญ่ ๆ เช่น กรุงเทพมหานคร นครราชสีมา ชลบุรี ระยอง ที่ออกไปทำงานในต่างจังหวัดส่วนใหญ่เป็นวัยแรงงานทั้งชายและหญิง มีอายุระหว่าง 19 – 40 ปี งานที่ทำได้แก่ การทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม ธุรกิจบริการ

4.) การเดินทางไปรับจ้างในต่างประเทศ แรงงานส่วนใหญ่ทั้งชายและหญิง อายุระหว่าง 20 – 35 ปี การเดินทางไปรับจ้างแรงงานในต่างประเทศ จะได้รับค่าตอบแทนสูงกว่าการรับจ้างทำงานในประเทศ ชาวบ้านนิยมไปทำงานในประเทศอิสราเอล ซึ่งเป็นการจ้างทำงานในภาคเกษตร และนิยมไปทำงานเป็นครอบครัวทั้งสามีและภรรยา ประเทศเกาหลีใต้ หวัน เข้าไปรับจ้างตามโรงงานอุตสาหกรรม ประเทศบรูไนงานส่วนใหญ่เป็นงานก่อสร้าง แรงงานที่เดินทางไปทำงานต่างประเทศมีทั้งที่เดินทางไปอย่างถูกต้องตามกฎหมาย และลักลอบเข้าไปขายแรงงานโดยผิดกฎหมาย ซึ่งเป็นช่องทางให้กลุ่มคนงานถูกหลอกลวง หมดเงิน และเป็นหนี้

ถูกส่งกลับก่อนได้งานทำ บางรายยังพยายามยืมเงินเดินทางไปทำงานใหม่เพื่อที่จะเอาเงินมาใช้หนี้เดิม

อาชีพค้าขายภายในชุมชน มีชาวบ้านบางครอบครัวจะเดินทางนำสินค้าตามต่างจังหวัดไปจำหน่ายทั้งภาคอีสานและต่างจังหวัดทางภาคเหนือ สินค้าที่นำไปจำหน่ายเป็นประเภทสินค้าเกษตร ยาเส้นหรือยาสูบแปรรูป และสินค้าที่นำเข้าจากประเทศจีนตามชายแดน แม่สายและเชียงแสน

แม้ว่าบางอาชีพจะมีการออกไปทำงานภายนอกชุมชน ต่างจังหวัด และต่างประเทศ ชาวบ้านก็จะมารวมตัวกันเมื่อถึงช่วงเทศกาลวันหยุดหรือมีเวลาว่าง ชาวบ้านที่อยู่ในชุมชนและเครือญาติก็จะช่วยกันทำอาหารและเตรียมงานเลี้ยงต้อนรับ บางครอบครัวเลี้ยงต้อนรับตลอดระยะเวลาที่เดินทางกลับมาจากต่างประเทศ

นอกจากอาชีพหลัก ชาวบ้านมีอาชีพเสริมเพื่อเพิ่มรายได้ โดยทำอยู่กับบ้านในวันหยุดหรือว่างเว้นจากการทำงานในภาคเกษตรกรรม โดยเฉพาะแม่บ้านและกลุ่มผู้สูงอายุนิยมทอผ้าไหมมัดหมี่ ผ้าฝ้ายมัดหมี่ ผ้าซิด ผ้าขาวม้า ผ้าห่ม เพื่อใช้ในครอบครัวและจำหน่าย นอกจากนี้ยังมีการทอเสื่อกก การจักสาน เครื่องใช้ในครัวเรือน เช่น กระติบข้าว กระดัง หวด มอง จำหน่ายในชุมชน

ในปัจจุบันชาวบ้านประสบกับปัญหาที่ดินทำกิน ซึ่งแต่เดิมเป็นที่ดินตนเอง แต่ในช่วงปี พ.ศ.2533 เป็นต้นมา ที่ดินมีราคาสูง ชาวบ้านส่วนใหญ่จึงขายที่ดินให้กับนายทุนต่างถิ่น แต่ละครอบครัวจึงมีที่ดินทำกินน้อยลง ปัญหาปัจจุบันที่ชาวบ้านบางครอบครัวประสบอยู่ คือ ไม่มีเอกสารสิทธิ์ในที่ดิน มีเฉพาะใบ สปก. ที่ดินไม่อยู่ในเขตชลประทาน ส่วนใหญ่อยู่บนเนินเขา ทำให้ได้รับผลผลิตต่อปีต่ำ ไม่คุ้มกับการลงทุน และมีที่ดินทำกินอยู่ห่างไกลจากชุมชน

ชาวบ้านเล่าว่า แม้ว่าสภาพทางเศรษฐกิจจะไม่ดี แต่ก็ไม่เคยย่อท้อ ในรอบปีก็จะหาอาชีพเสริมทำตลอดทั้งปี ในวันหยุดเสาร์-อาทิตย์ ก็จะสอนให้ลูกหลานในวัยเรียนช่วยกันเกี่ยวข้าว ดำนา ทำสวน และไปรับจ้างแรงงานภาคเกษตร ปลูกฝังให้รักความอดทนและขยันทำมาหากิน อีกทั้งไม่ลืมอาชีพในท้องถิ่นของตน

1.4 การศึกษาและแหล่งความรู้

ในอดีต ชาวอีสานที่เข้ามาอยู่จะบอกเล่าและถ่ายทอดประสบการณ์ต่อ ๆ กัน ว่าแหล่งทำมาหากินแห่งใหม่ อุดมสมบูรณ์ ในน้ำมีปลา ในนามีข้าว เมื่อเข้ามาอยู่ใหม่ ชาวบ้านต่างเรียนรู้ที่จะช่วยเหลือตัวเอง แหล่งความรู้และการศึกษาในระยะแรกคือภายในครอบครัว เมื่อบุตรหลานมีอายุครบเกณฑ์เข้าเรียนตามการศึกษาภาคบังคับ พ่อแม่ก็จะส่งไปเรียนที่โรงเรียนบ้านห้วย เมื่อชาวบ้านช่วยกันสร้างอาคารเรียนในชุมชน และได้รับการแต่งตั้งให้เป็นโรงเรียน ประถมประจำชุมชน ทำให้บุตรหลานของชาวบ้านมีโอกาสได้รับการศึกษามากขึ้น เพราะเด็กนักเรียนเดินทางไปเรียนสะดวก ในปัจจุบันเด็กวัยเรียนมีโอกาสทางการศึกษามากขึ้น เนื่องจากชาวบ้านมีฐานะทางเศรษฐกิจดีขึ้น ประกอบกับคนในชุมชนมีโอกาสไปทำงานนอกชุมชนในช่วงที่ว่างหลังฤดูเก็บเกี่ยว และทำงานเสริมอย่างอื่น ทำให้มีรายได้เพิ่มสามารถส่งบุตรหลานเรียนในระดับที่สูงขึ้น ทั้งในตัวจังหวัดและต่างจังหวัด บุตรหลานบางครอบครัวมีโอกาสไปศึกษาในต่างจังหวัดมากขึ้น โดยเฉพาะเด็กชาย เช่น จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดขอนแก่น จังหวัดอุดรธานี เป็นต้น

การเรียนรู้ของชุมชนนอกจากได้จากสถาบันการศึกษาแล้ว ทั้งเด็กและผู้ใหญ่เรียนรู้จากคนในครอบครัว การถ่ายทอดความรู้ของชาวชุมชนเป็นการถ่ายทอดการเรียนรู้เกี่ยวกับงานอาชีพทางการเกษตร การถัก การทอผ้า การทำเครื่องจักสาน และการรักษาพยาบาลเบื้องต้น รวมทั้งการเรียนรู้เกี่ยวกับพิธีกรรมที่ทำในวันสำคัญที่เป็นงานบุญประเพณี เป็นการถ่ายทอดความรู้แก่สมาชิกในชุมชนอย่างไม่ตั้งใจ โดยการมีส่วนร่วมในกิจกรรมนั้น ๆ ทำให้เกิดการเรียนรู้และทำได้ในที่สุด นอกจากนี้ก็ยังมีการเรียนรู้เรื่องการรักษาพยาบาลพื้นบ้านอยู่บ้าง ชาวบ้านได้รับรู้และเรียนรู้ในบางครั้งที่ได้เข้าร่วมหรือได้จากประสบการณ์ตรงที่ได้พบเห็น รวมทั้งการได้รับการรักษาแบบพื้นบ้าน เช่น การเสกเป่าเพื่อรักษาฯ แขนหัก ซึ่งเครื่องมือของหมอพื้นบ้านจะมีโอกาสได้พบเห็น

ผู้คนในชุมชนได้เรียนรู้และถ่ายทอดความรู้จากการเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาของโครงการพัฒนาเครือข่ายช่วยเหลือผู้ติดเชื้อและผู้ป่วยเอดส์ในชุมชนบ้านปางลาวร่วมด้วย ซึ่งครูสุมาลีได้แนะนำและถ่ายทอดการเรียนรู้เกี่ยวกับการทำงานร่วมกัน ด้วยการคิดวิเคราะห์ปัญหา การตัดสินใจวางแผน การดำเนินงาน และการประเมินผล ซึ่งกลุ่มองค์กรภายในชุมชนได้มีโอกาสเข้าร่วมทำกิจกรรมและตัดสินใจเอง จนสามารถแก้ปัญหาและวางแผนการพัฒนาชุมชนได้เอง

แหล่งเรียนรู้ภายในชุมชนมีทั้งวัด โรงเรียน บริเวณลานบ้าน และที่สาธารณะประจำชุมชน ที่วัดเป็นสถานที่จัดงานประเพณีของชาวบ้าน เช่น งานบวชนาค งานบุญ โรงเรียนใช้

เป็นสถานที่จัดกิจกรรมของโรงเรียน เล่นกีฬา กิจกรรมของเด็ก ๆ และเยาวชน ทั้งเล่นละคร หมอลำ ลิเก และจัดการแสดงในวันสำคัญ เช่น วันเอตส์โลก วันเด็ก นอกจากนี้บริเวณลานหน้าบ้านของแม่บาง เลขนอก ซึ่งอยู่ติดถนนและมีบริเวณกว้างขวาง ชาวบ้านและกลุ่มเยาวชนใช้เป็นสถานที่จัดเวทีการแสดงและงานรณรงค์ป้องกันโรคเอดส์

นอกจากนี้ในชุมชนมีหอกระจายข่าวที่บ้านผู้ใหญ่หรือพ่อหลวง ศูนย์สาธารณสุขมูลฐานชุมชนหรือ ศสมช. ศาลาประชาธิปไตยของชุมชน ปากซอยก็เป็นแหล่งความรู้ที่กลุ่มเยาวชนในชุมชนใช้เป็นสถานที่จัดป้ายนิเทศหรือจัดบอร์ดรณรงค์ให้ความรู้เกี่ยวกับโรคเอดส์ แต่ในปัจจุบันมีสภาพทรุดโทรมลงมาก เนื่องจากชาวบ้านเข้าใจมากขึ้น

การศึกษาเรียนรู้ภายในชุมชนแห่งนี้มีทั้งการเรียนรู้จากภาครัฐ จากการเรียนรู้กันเองของชาวบ้าน และได้รับการกระตุ้น สนับสนุนจากบุคคลในชุมชนด้วยกัน อีกทั้งมีแหล่งที่สามารถมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งที่วัด โรงเรียน และแหล่งสาธารณะในชุมชน ทำให้เกิดการเรียนรู้และได้ร่วมกิจกรรมกัน

1.5 การดูแลสุขภาพ

การดูแลสุขภาพของชาวบ้าน เมื่อแรกเริ่มที่อพยพมาตั้งถิ่นฐาน การคมนาคมไม่สะดวกเมื่อมีการเจ็บป่วยเกิดขึ้น หากเป็นการเจ็บป่วยที่ไม่รุนแรงมากชาวบ้านมักจะปล่อยให้หายเองหรือหากเป็นไข้ตัวร้อนธรรมดาชาวบ้านจะหาสมุนไพรมาฝนเป็นยากินเองตามที่เคยเรียนรู้มาหรือบางครั้งอาจสอบถามจากผู้รู้หรือญาติผู้ใหญ่ในครอบครัว หมอยา และผู้อาวุโส ที่ชาวบ้านจะพึงพาการรักษาพยาบาลพื้นฐาน โดยหมอเสกป่า หมอดำแย หมอยาสมุนไพรที่พอจะมีในชุมชน ซึ่งหมอในสมัยก่อนเป็นหมอเสนารักษ์ ซึ่งผ่านการฝึกในด้านการปฐมพยาบาลจากการเป็นทหารผ่านศึกที่สิ้นสุดการทำงานแล้วกลับมาอยู่บ้าน หรือบางคนก็ได้แต่งงานกับชาวบ้านในชุมชนบางแต่รายมีวิชาความรู้จากการจำเรียนเมื่อตอนอยู่ภาคอีสาน

แม่บาง เลขนอก และแม่สุดใจ เยื้องไทรง เป็นผู้ที่เข้าไปอยู่ในชุมชนก่อนเป็นรุ่นแรก ๆ ได้เล่าถึงประสบการณ์การดูแลสุขภาพว่า ชาวอีสานที่มาอยู่ยังไม่ได้รับการดูแลสุขภาพจากหน่วยงานสาธารณสุขของรัฐ ผู้ที่เข้ามาอยู่ต้องดูแลรักษาตนเองยามป่วยไข้ถ้าเป็นไม่รุนแรงมาก เช่นการคลอดบุตรในสมัยนั้นแม่บางเคยทำคลอดเอง ญาติพี่น้องที่อพยพมาตามหลัง ก็จะทำให้แม่บางเป็นผู้ทำคลอดให้ บางรายที่คลอดแล้วเด็กไม่คลอดออกก็จะใส่เกวียนพาไปส่งโรงพยาบาลในตัวเมืองเชียงราย หรือถ้าเป็นไข้หนักชาวบ้านดูแลกันเอง พ่อแม่ก็จะเอารากไม้ยาสมุนไพรที่นำมาจากอีสานฝนให้ลูกกิน ถ้าไม่หายก็พาไปหาหมอพื้นบ้านช่วยรักษา ซึ่งมีหลาย

คนแล้วแต่ความพึงพอใจของชาวบ้าน ปัจจุบันนี้หมอพื้นบ้านที่ยังมีชีวิตเหลืออยู่ไม่กี่คน พ่อใหญ่ พุดม พรหมเสน เป็นหมอดูและทำขวัญในเวลาที่ยุ้ยจะไปเกณฑ์ทหาร ไปทำงานต่างประเทศ หรือขั้บรยณต์ถูกฉีดยาจนมาพ่อใหญ่พุดม จะเสกเป่าและดูดวงชะตาให้ พ่อใหญ่ขำ กาญจน์หา เป็นหมอดูทำขวัญ และฉีดยาบำรุง ชาวบ้านไม่มีเรี่ยวแรง และเคยรักษา ไว้ใจก็จะมาฉีดยากับ พ่อใหญ่ขำ พ่อสุรี โทพิลา หมอกระดูกรักษาแขนหัก เส้นเอ็นพลิก พ่อใหญ่สิงห์ หมอเป่า น้ำมันต์และหมอยาฝนสมุนไพร พ่อหนูอาน สันวิจิตร หมอเป่ารักษาเด็กที่เป็นซางหรือที่ ชาวบ้านเรียกกันว่าไม่ยอมกินข้าว พ่อหนูอานก็จะเป่าหัวให้แก๊ซาง

เมื่อมีการสร้างถนน และมีไฟฟ้าเข้ามาในชุมชนประมาณปี พ.ศ. 2526 ชาวบ้านเดินทางสะดวกขึ้นแต่ไม่สะดวกสบายเท่าในปัจจุบัน ชาวบ้านเดินทางมารับการรักษาที่สถานีนอนามัย ประจำตำบล การดูแลสุขภาพของชาวบ้านสามารถเข้ารับการรักษาจากภาครัฐมากขึ้น นอกจากนี้ ภาครัฐยังมีสวัสดิการต่าง ๆ ที่เป็นแรงจูงใจให้ชาวบ้านเข้าไปรับบริการ เพราะช่วยลดค่าใช้จ่าย เช่น บัตรสวัสดิการประชาชนผู้มีรายได้น้อย (บัตร สปร.) บัตรผู้สูงอายุ บัตรอสม. บัตรคนพิการ และบัตรประกันสุขภาพ หากชาวบ้านมีการเจ็บป่วยเกิดขึ้นก็เข้ารับการรักษาพยาบาลในสถานีนอนามัยสำหรับบางรายหากมีการเจ็บป่วยเล็กน้อยมักจะปล่อยให้หายเอง หรือไม่ก็ซื้อหาจาก ร้านค้ามากินเอง นอกจากนี้ก็ได้มีการหาซื้อยามาไว้ประจำบ้านเพื่อใช้ในคราวที่จำเป็นมากกว่าในอดีต

ดังนั้นการดูแลสุขภาพยังคงเป็นลักษณะช่วยเหลือกันภายในครอบครัว ถ้าเจ็บป่วยเล็กน้อย หรือคนที่ป่วยมีอาการเรื้อรัง เช่น ป่วยเป็นโรคเอดส์เมื่อไปตรวจกับแพทย์ ได้ยามากิน คนในครอบครัวก็จะช่วยดูแลกันเอง ญาติพี่น้องผู้นำชุมชนชาวบ้านจะไปเยี่ยมให้กำลังใจ มีการช่วยเหลือด้านสวัสดิการรักษาเล็ก ๆ น้อย ๆ หากผู้ติดเชื้อเอดส์ยอมรับการช่วยเหลือ ควบคู่ไปกับการใช้บริการของสาธารณสุขซึ่งสะดวกสบายมากขึ้น แต่การดูแลสุขภาพตนเองภายในครอบครัว ญาติพี่น้อง และพึ่งพาหมอยาพื้นบ้านก็ยังทำควบคู่กันไป

1.6 ลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรม

ลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชน ผู้วิจัยได้แบ่งการศึกษาดังนี้ ความสัมพันธ์ทางสังคม ความสัมพันธ์ทางเครือญาติ กลุ่มองค์กรภายในชุมชน และประเพณีวัฒนธรรม ดังมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ความสัมพันธ์ทางสังคม

ลักษณะความสัมพันธ์ของคนในชุมชนแบ่งเป็นลักษณะเด่น ๆ 2 ลักษณะ กล่าวคือ ลักษณะความสัมพันธ์ของคนที่อพยพมาจากแถบจังหวัดเดียวกัน ก็อยู่รวมกันเป็นกลุ่มชาวอีสาน ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ที่ชาวบ้านรู้สึกว่าเป็นพวกหรือเป็นกลุ่มเดียวกันแม้จะไม่ใช่ความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องกันในลักษณะเครือญาติ ลักษณะที่สองเป็นลักษณะความสัมพันธ์ในระบบเครือญาติ ที่เป็นญาติพี่น้องอพยพตามกันมาหรือญาติพี่น้องที่เกิดจากคนในตระกูลเดียวกัน หรือเกี่ยวโยงกัน โดยการแต่งงาน ความสัมพันธ์ในลักษณะนี้ จะเป็นความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้น และช่วยให้มีการช่วยเหลือเกื้อกูลระหว่างกลุ่มสูง

ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน มีลักษณะแน่นแฟ้นตั้งแต่การอพยพย้ายเข้ามาอยู่ใหม่ ในครั้งแรก ซึ่งรายรอบด้วยชาวพื้นเมืองเหนือ เกิดการรวมกลุ่มของชาวอีสานจนถูกเรียกว่าบ้านปางลาว หรือบ้านลาว ประมาณปี พ.ศ. 2516 ชาวบ้านอยู่รวมกันเป็นคุ้ม 10 คุ้ม ได้แก่ คุ้มกลาง ป่าซาง 1 ป่าซาง 2 ศาลาแดง ริมวัด โนนสวรรค์ หุ่นสว่าง นาซ้าง ตะวันออก และคุ้มเหนือ เมื่อแยกชุมชนเป็นหมู่ 10 จึงแยกคุ้มออกมาใหม่มี 7 คุ้ม ได้แก่ คุ้มเหนือ ตะวันออก หุ่นสว่าง นาซ้าง บุรีรัมย์ กลาง และคุ้มริมวัด มีหัวหน้าคุ้มและกรรมการคุ้ม การดูแลสมาชิกในคุ้ม ประสานกิจกรรมต่าง ๆ ระหว่างคุ้มและร่วมเป็นคณะกรรมการชุมชน โดยผู้ใหญ่บ้านและคณะกรรมการชุมชนทำหน้าที่ปกครองดูแลทุกข์สุขของราษฎรภายในชุมชนอีกทอดหนึ่ง ชาวบ้านที่มาจากจังหวัดเดียวกันก็จะอยู่ในบริเวณใกล้เคียงกัน หรือบริเวณคุ้มเดียวกัน การตั้งบ้านเรือนก็จะอยู่ที่ติดกัน เช่น คุ้มหุ่นสว่าง เป็นชาวภูไทที่อพยพมาจากแถบจังหวัดกาฬสินธุ์ คุ้มบุรีรัมย์เป็นผู้ที่อพยพมาจากแถบจังหวัดบุรีรัมย์ เป็นต้น ลักษณะความสัมพันธ์ทางสังคมของผู้ที่อพยพมา โดยเฉพาะความเป็นชาวอีสานด้วยกันมีสูงมาก เมื่อชุมชนหรือคนในชุมชนประสบกับปัญหาที่ได้รับอย่างไม่เป็นธรรม หรือส่งผลกระทบต่อด้านใดด้านหนึ่งชาวบ้านจะรวมตัวช่วยเหลือและแก้ปัญหา เช่น กรณีการเวนคืนที่ดินให้กับรัฐ เพื่อสร้างคลองส่งน้ำของกรมชลประทานจังหวัดเชียงราย ทางราชการไม่ให้ตอบแทน คนในชุมชนทั้งที่เป็นครอบครัวของผู้ได้รับผลกระทบและครอบครัวที่ไม่ได้ผลกระทบต่างร่วมใจกันประท้วงเรียกร้องจนได้ค่าตอบแทน ซึ่งชาวบ้านพื้นเมืองเหนือที่มีนาถูกเวนคืนเช่นกันแต่ไม่ได้เรียกร้องอะไรก็ได้ค่าตอบแทนไปด้วย ชาวบ้านปางลาวจึงเป็นที่เลื่อมใสและรู้จักกันทั้งตำบล ถึงพลังความสามัคคีของชาวอีสาน

นอกจากนี้ชาวอีสานมักจะแสดงน้ำใจต่อกัน เมื่อมีคนลำบากก็จะช่วยเหลือด้วยการแลกเปลี่ยนแลกข้าวกันเอง ปลุกฝังความอดทน ความยากลำบากในการทำนานทำไร่ให้กับลูกหลาน ในวันหยุดนักขัตฤกษ์ วันเสาร์ - อาทิตย์ เด็กจะเรียนรู้การทำงานแม้แต่บางคนที่ยังเรียน

ระดับอุดมศึกษา เรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) ก็ไปช่วยกัน เด็ก ๆ ในชุมชนเล่าว่า ทุกคนได้เรียนรู้ความอดทนและช่วยเหลือกันเอง มีบ่อยครั้งที่เด็กในชุมชนถูกเรียกว่า "คนลาว" จนมีเรื่องทะเลาะและชกต่อยกับเด็กชาวพื้นเมืองเหนือ ซึ่งเมื่อกลับบ้านต่างก็จะพูดคุยกับเพื่อน ๆ ครูที่โรงเรียนบ้านปางลาว และพ่อแม่ให้ทราบ

ความสัมพันธ์ทางเครือญาติ

ความสัมพันธ์ในระบบเครือญาติของชุมชนเป็นความสัมพันธ์ที่เป็นญาติพี่น้องอพยพตามมาอยู่ด้วยหรือญาติพี่น้องที่เกิดจากคนในตระกูลเดียวกัน และเกี่ยวโยงกันด้วยการแต่งงาน เป็นความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้น มีการช่วยเหลือเกื้อกูลระหว่างกลุ่มค่อนข้างสูง

ความสัมพันธ์แบบเครือญาติมีมาตั้งแต่ในอดีตที่มาอยู่ใหม่ ภายในคุ้มจะมีเครือญาติเก่าแก่ที่มาอยู่ก่อน และมีเครือญาติย้ายมาสมทบ เช่น ตระกูลมีบุญมาก มีญาติพี่น้องและลูกหลานมาอยู่ด้วย เมื่อแต่งงานแยกบ้านเรือนก็จะสร้างอยู่บริเวณใกล้เคียง หรือระหว่างคุ้มแต่ไม่ไกลกันมาก จึงมีการพบปะพูดคุยกันช่วงเย็นหลังเสร็จจากการทำภาระกิจในการเกษตรของแต่ละครอบครัว ความสนิทสนมในหมู่เครือญาติทำให้มีการให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลกันเป็นอย่างดี เช่น การดูแลยามป่วยไข้ การช่วยเหลือกันในการเกษตร เป็นต้น

ความสัมพันธ์ทางเครือญาติ ทำให้มีการช่วยเหลือเกื้อกูล และมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาหลายอย่าง เช่น มีการแลกเปลี่ยนผลผลิตทางการเกษตรซึ่งกันและกัน การช่วยเหลือในกิจกรรมทางการเกษตร ไม่ว่าจะเป็นกรณีให้ยืมเมล็ดพันธุ์ สำหรับเพาะปลูกในกรณีที่ประสบภัยน้ำท่วม หรือช่วยเหลือกันโดยการให้ยืมเงินขณะที่เกิดความเดือดร้อนรวมทั้งมีการให้ความช่วยเหลือกันในด้านแรงงาน โดยไม่มีการจ่ายเป็นเงินค่าจ้าง หรือที่ชาวบ้านเรียกว่า "การเอามือเอาแรง" ช่วยกัน สำหรับบางรายมีการจ่ายค่าแรง โดยการแบ่งปันผลผลิตทางการเกษตรหรืองานหัตถกรรมในครอบครัว นอกจากนี้ความสัมพันธ์ทางเครือญาติยังเกี่ยวพันกับความสัมพันธ์ทางสังคมร่วมด้วยหากชาวบ้านในชุมชนหรือครอบครัวได้มีการจัดงานบุญประเพณี งานแต่งงาน งานรื่นเริง งานศพ ชาวบ้านในชุมชนก็จะมีควมสามัคคีให้ความร่วมมือและช่วยเหลือกันเป็นอย่างดี และอยู่ร่วมงานช่วยกันจนกระทั่งงานเสร็จสิ้น ในชุมชนยังมีความขัดแย้งกันอยู่บ้าง เช่น เรื่องการบุกรุกที่ดินทำกิน หรือการรุกรานที่ทำกินในนา เมื่อผู้ใหญ่บ้านและผู้อาวุโสช่วยไกลเกลี่ยประนีประนอมก็สามารถยอมความกันได้ที่สุดในที่สุด

กลุ่มและองค์กรในชุมชน

ด้านกลุ่ม/องค์กรในชุมชน มีทั้งองค์กรที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติที่มีอยู่เดิมในชุมชน และกลุ่ม/องค์กรที่ถูกจัดตั้งขึ้นใหม่ แม้ว่าบ้านปางลาวจะแยกชุมชนเป็น 2 ชุมชน แต่ลักษณะการก่อเกิดกลุ่ม และองค์กรภายในชุมชนมาจากรากฐานเดิมที่ชาวบ้านอยู่ร่วมกันตั้งแต่การตั้งคุ่มต่าง ๆ ในอดีตมีการรวมกลุ่มเพื่อร่วมมือช่วยเหลือกันเองในชุมชน โดยกลุ่มที่เกิดขึ้นเป็นกลุ่มในลักษณะที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ เพื่อดำเนินการในกิจกรรมของชุมชน ทั้งที่เป็นกิจกรรมงานบุญ ประเพณี งานรื่นเริง งานศพ งานบุญประเพณีที่สำคัญ ได้แก่ งานบุญแจกข้าว งานบุญเวส งานบุญบั้งไฟ งานบุญกฐิน งานบุญข้าวประดับดิน งานลอยกระทง และงานบุญข้าวจี เป็นต้น ในปัจจุบันการรวมกลุ่มก็ยังคงทำเช่นเดิม เพื่อช่วยเหลือกันในด้านการพัฒนาชุมชนและในกลุ่มของตน การจัดกลุ่มประกอบด้วยกลุ่มต่าง ๆ ดังนี้

กลุ่มและองค์กรที่เป็นทางการ

1. กลุ่มผู้นำชุมชน หรือองค์กรการปกครอง มีผู้ใหญ่บ้าน นายตู้ มีบุญมาก ซึ่งได้รับการเลือกตั้งจากชาวบ้าน ให้เป็นผู้ใหญ่บ้าน ประกอบด้วยคณะกรรมการชุมชนฝ่ายต่าง ๆ ตามรูปแบบการปกครองที่กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทยกำหนด ผลผสมผสานกันรูปแบบการปกครองเดิมของชาวบ้านคือเป็นระบบคุ่ม มีหัวหน้าคุ่ม เป็นผู้ดูแลความเรียบร้อย และทำหน้าที่เป็นคณะกรรมการชุมชนไปในคราวเดียวกัน ผู้ใหญ่บ้านดำรงตำแหน่งจนกว่าจะเกษียณอายุ หรือลาออก และคณะกรรมการชุมชนก็จะหมดวาระตามไปด้วย ยกเว้นหัวหน้าคุ่มที่ยังคงอยู่ในตำแหน่งต่อไป เพราะเป็นบุคคลที่ชาวบ้านให้การยอมรับนับถือ หัวหน้าคุ่มจะหมดวาระก็ต่อเมื่อลาออก หรือชาวบ้านในคุ่ม มีมติให้เปลี่ยนเนื่องจากเหตุผลใดๆ ก็ตาม กลุ่มนี้มีบทบาทสำคัญในการชี้แจง ทำความเข้าใจ และรวมกลุ่มชาวบ้านเพื่อแก้ปัญหาหรือช่วยเหลือกันในเรื่องการพัฒนาชุมชน การพัฒนาในเรื่องอื่น ๆ เช่น การช่วยเหลือผู้ติดเชื้อ ผู้ป่วยเอดส์และผู้ด้อยโอกาสในชุมชน

2. กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน หรืออสม. เป็นองค์กรที่ถูกจัดตั้งโดยองค์กรของรัฐ ทำหน้าที่ด้านการดูแลสุขภาพของชาวบ้าน มีประธาน อสม. คือนายนุ่น แสนละมูล หมู่ที่ 10 และนายคำดี กาละกุล มีสมาชิก อสม. 12 - 15 คน อสม.หนึ่งคนจะทำหน้าที่รับผิดชอบดูแลชาวบ้านประมาณ 10 หลังคาเรือน หน้าที่หลักเป็นการจัดเก็บข้อมูลพื้นฐาน ด้านสาธารณสุขตามคำสั่งจากสาธารณสุขประจำตำบล และดูแลสุขภาพขั้นพื้นฐานเล็กๆ น้อยๆ ของชาวบ้าน เช่น การชั่งน้ำหนัก วัดส่วนสูงเด็กก่อนวัยเรียน ตรวจวัดความดันให้แก่ผู้สูงอายุดูแล

กองทุนด้านสุขภาพของชุมชน เป็นต้น แต่บทบาทของอสม.ที่นอกเหนือจากนั้นคือการทำงานร่วมกับผู้นำชุมชน เพื่อทำกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชน และร่วมงานกับเยาวชนช่วยดำเนินงานด้านการดูแลสุขภาพของชาวบ้านและผู้ติดเชื้อเอดส์

3. กลุ่มแม่บ้าน เดิมกลุ่มแม่บ้านเป็นกลุ่มตามธรรมชาติที่เกิดจากการรวมตัวของผู้หญิงที่แต่งงานแล้ว มาทำกิจกรรมทางสังคมร่วมกัน เช่นการช่วยทำอาหาร ทำดอกไม้ ในงานบุญงานประเพณีของชาวบ้าน ปัจจุบันถูกจัดตั้งให้เป็นกลุ่มพัฒนาสตรี โดยกรมพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย มีลักษณะการจัดตั้งองค์การที่ซับซ้อนมากขึ้นตามเงื่อนไขของหน่วยงานที่จัดตั้ง มีกิจกรรมที่หลากหลายมากขึ้น เช่นการเข้าร่วมอบรมสัมมนา การเข้าร่วมกิจกรรมของตำบล อำเภอจังหวัด กิจกรรมกลุ่มออมทรัพย์ของแม่บ้าน เป็นต้น การรวมตัวในลักษณะเดิมเริ่มหายไป เหลือแต่กลุ่มที่มีการรวมตัวกันอย่างเป็นทางการ ซึ่งมีกฎระเบียบบังคับที่เคร่งครัด เป็นลักษณะความสัมพันธ์ที่อิงอยู่บนผลประโยชน์มากขึ้น เช่น ครอบครัวยุคใหม่ที่เป็นอสม.จะได้รับสิทธิในการยืมข้าวของเครื่องใช้ประเภทเครื่องครัว เต้นท์ จากกลุ่มโดยไม่เสียค่าเช่า ต้องเป็นครอบครัวที่แม่บ้านเข้าเป็นสมาชิกของกลุ่มและชำระค่าบำรุงกลุ่มเป็นรายปี มีบัตรประจำตัวสมาชิกแม่บ้านไปยืนยันจึงจะให้บริการจากกลุ่มได้ฟรี เป็นต้น อย่างไรก็ตามเมื่อมีการดำเนินงานด้านอื่นร่วมกัน เช่น การทำกิจกรรมด้านการแก้ปัญหาเอดส์ของโครงการพัฒนาเครือข่ายช่วยเหลือผู้ติดเชื้อและผู้ป่วยเอดส์ในชุมชน สมาชิกและผู้นำชุมชนได้เข้ารับการอบรมการดูแลสุขภาพผู้ติดเชื้อให้ความช่วยเหลือด้วยเช่นกัน

กลุ่มและองค์กรที่ไม่เป็นทางการ

1. กลุ่มหนุ่มสาว/กลุ่มเยาวชน มีลักษณะการรวมตัวกันตามธรรมชาติคล้ายกับกลุ่มแม่บ้านกล่าวคือ เป็นกลุ่มที่มีการรวมตัวของคนหนุ่มสาวในชุมชน เพื่อช่วยเหลือกิจกรรมทางสังคมที่เกิดขึ้นในชุมชน เช่น งานศพ งานแต่งงาน งานบุญ งานประเพณีทางศาสนา ฯลฯ โดยไม่มีการบังคับ ไม่มีผลประโยชน์ตอบแทนที่เป็นรูปธรรมให้เห็นชัดเจน แต่กลุ่มจะได้รับการชื่นชมยกย่องและการให้การยอมรับจากคนในชุมชนเป็นการตอบแทน ต่อมาด้วยความพยายามของหน่วยงานภายนอก เช่น เกษตรอำเภอเข้าจัดตั้งกลุ่มยุวเกษตรกร แต่ไม่มีกิจกรรมต่อเนื่องที่เห็นเป็นรูปธรรมชัดเจน จึงทำให้การจัดตั้งกลุ่มไม่ประสบผลสำเร็จ การรวมกลุ่มในปัจจุบันเป็นลักษณะการรวมกลุ่มตามธรรมชาติเพื่อทำกิจกรรมทางสังคมในชุมชนร่วมกันเป็นหลัก ซึ่งมีหลากหลายกิจกรรม เช่น กิจกรรมกีฬาชุมชน กิจกรรมรณรงค์ป้องกันโรคเอดส์ กิจกรรมสภาเด็กและเยาวชนประจำหมู่บ้าน เป็นต้น

2. กลุ่มผู้สูงอายุ เป็นกลุ่มที่รวมตัวกันตามธรรมชาติ กิจกรรมที่ทำร่วมกันเป็นกิจกรรมด้านการทำนุบำรุงศาสนสถาน การจัดกิจกรรมทางศาสนา เช่น การการรวบรวมเงินในลักษณะการขอบริจาคจากชาวบ้านเพื่อสร้างสิ่งปลูกสร้างในวัด การริเริ่มชักชวนให้ลูกหลานภายในชุมชนจัดพิธีกรรมทางศาสนา เป็นตัวเชื่อมประสานระหว่างพระสงฆ์ซึ่งเป็นตัวแทนของศาสนากับชาวบ้าน ให้เข้ามาทำกิจกรรมทางพุทธศาสนาด้วยกัน กลุ่มผู้สูงอายุยังคงได้รับการยอมรับนับถือจากชาวบ้าน สังเกตจากการที่ผู้สูงอายุจะได้รับการเสนอชื่อเข้าร่วมประชุมกับชาวบ้านในการร่วมตัดสินใจเรื่องสำคัญๆ ของชุมชน และเป็นกลุ่มที่สามารถให้ข้อมูลสำคัญของชุมชน เช่น ให้ข้อมูลแก่กลุ่มเยาวชน และผู้ประสานงานโครงการพัฒนาเครือข่ายช่วยเหลือผู้ติดเชื้อและผู้ป่วยเอดส์ในชุมชน เป็นต้น

3. กลุ่มหมอลำ พัฒนามาจากกลุ่มสนใจศิลปดนตรีพื้นบ้านอีสานกลุ่มเล็กๆ ประมาณ 4-5 คน ที่มีการเล่นดนตรี พิณ แคน ร้องหมอลำ ซึ่งทำสืบต่อมา มีนายพนัส สีสมครุฑ เป็นหัวหน้ากลุ่ม เดิมเป็นการร่วมเล่นของชาวบ้านกับกลุ่มหมอพิณ หมอแคน นิยมเล่นในงานรื่นเริงภายในชุมชน ต่อมาพัฒนามาเป็นวงหมอลำ ตระเวนออกรับจ้างแสดงตามงานบุญงานประเพณีต่างๆ ทั้งในและนอกชุมชน ภายหลังพัฒนามาเป็นวงดนตรีลูกทุ่งหมอลำ มีเครื่องดนตรีประกอบมากขึ้น มีการจ้างเยาวชนในชุมชนและชุมชนใกล้เคียงมาฝึกเป็นนักร้อง หางเครื่อง ชาวบ้านที่มีลูกหลานวัยรุ่นก็ยินยอมให้ลูกหลานร่วมเดินทางไปแสดงตามสถานที่ต่าง ๆ ภายในเขตตำบลหรืออำเภอใกล้เคียง เพราะเป็นว่าเป็นวงดนตรีหมอลำภายในชุมชน คนที่ร่วมแสดงในวงก็เป็นกลุ่มเพื่อนบ้าน ญาติพี่น้อง มีการช่วยเหลือดูแลกันเป็นอย่างดี บางครั้งพ่อ แม่ ผู้ปกครองก็ร่วมเดินทางไปกับคณะหมอลำเพื่อไปดูแลบริการข้าวปลาอาหารให้ ปัจจุบันกลุ่มหมอลำคณะนี้ออกตระเวนแสดง และรับงานแสดงไปตามจังหวัดต่าง ๆ โดยเฉพาะจังหวัดในแถบภาคเหนือ และภาคอีสาน ทำให้กิจกรรมของกลุ่มเป็นกิจกรรมเชิงธุรกิจเต็มรูปแบบ การเข้าร่วมกิจกรรมงานบุญงานประเพณีกับชาวบ้านน้อยลง หรือถ้าจะเข้าร่วมก็ต้องเป็นการจ้าง แต่เจ้าภาพหรือชุมชนจะจ่ายค่าจ้างในราคาที่ถูกกว่าปกติ และต้องเป็นช่วงที่ตรงกับวันที่เว้นว่างจากการแสดงของคณะหมอลำ ในปัจจุบันกลุ่มหมอลำได้เข้ามามีส่วนร่วมในการเผยแพร่วัฒนธรรมเกี่ยวกับโรคเอดส์ร่วมด้วยโดยเกิดจากการพัฒนากิจกรรมด้านวัฒนธรรมผสมผสานกับปัญหาเอดส์ และเป็นการเชิดชูวัฒนธรรมอีสาน

4. กลุ่มฌาปนกิจสงเคราะห์ ในอดีตที่ผ่านมากลุ่มฌาปนกิจสงเคราะห์ของบ้านปางลาว ไม่ได้มีการตั้งกลุ่มขึ้นเองแต่มีชาวบ้านบางครั้งเริ่ดเข้าร่วมกลุ่มกับกลุ่มฌาปนกิจสงเคราะห์บ้านห้วยหมี่ที่ 6 ซึ่งมีเครือข่ายของกลุ่มฌาปนกิจสงเคราะห์ 4 ชุมชนในละแวกใกล้เคียงเข้าเป็นสมาชิก ในช่วงปี พ.ศ. 2539 ประสบปัญหาผู้เสียชีวิตจากโรคเอดส์จำนวนมาก ทำให้สมาชิกไม่สามารถรับภาระส่งเงินเข้ากลุ่มฌาปนกิจสงเคราะห์ ครอบครัวผู้เสียชีวิตได้รับเงินไม่เต็มจำนวน ประกอบกับราษฎรชุมชนปางลาวส่วนใหญ่ไม่ได้เข้าเป็นสมาชิกกลุ่มดังกล่าว คณะกรรมการหมู่บ้านจึงประชุมตกลงจัดตั้งกลุ่มฌาปนกิจสงเคราะห์ของชุมชนขึ้น ในปี พ.ศ. 2540 โดยเชิญชวนแต่ละครอบครัวเข้าเป็นสมาชิกด้วยความสมัครใจ ครอบครัวที่สามารถสมัครเข้าเป็นสมาชิกได้ต้องเป็นครอบครัวที่มีสำเนาทะเบียนบ้านอยู่ในเขตบ้านปางลาว และสามารถเอาพ่อแม่ซึ่งอาจจะไม่ได้อาศัยอยู่ในชุมชนเข้าเป็นสมาชิกได้ การเก็บเงินคิดเป็นรายหัวละ 10 บาทต่อการเสียชีวิตของสมาชิก 1 คน การเก็บเงินจะไม่มีการเก็บล่วงหน้า ชาวบ้านให้เหตุผลต่อประเด็นนี้ว่า เงินฌาปนกิจเป็นของคนตาย ไม่ควรเก็บมาทำประโยชน์อย่างอื่นจึงไม่มีเหตุผลที่จะเก็บเงินมาสะสมไว้ล่วงหน้า จะเก็บได้ก็ต่อเมื่อมีสมาชิกกลุ่มฌาปนกิจสงเคราะห์เสียชีวิตเท่านั้น การเก็บเงินแต่ละครั้งเป็นหน้าที่ของหัวหน้าคุ้ม จะต้องเก็บรวบรวมเงินไปส่งให้คณะกรรมการกลุ่มฌาปนกิจ แล้วจึงนำไปมอบให้แก่ญาติผู้เสียชีวิต การเข้าเป็นสมาชิกของกลุ่มฌาปนกิจสงเคราะห์ นอกจากจะเป็นประโยชน์ต่อญาติของผู้เสียชีวิตแล้ว บุคคลผู้เป็นสมาชิกโดยเฉพาะคนยากจน ผู้ติดเชื้อเอดส์ในชุมชน สามารถกู้ยืมเงินจากกองทุนชุมชนโดยไม่ต้องมีหลักทรัพย์มาค้ำประกันเงินกู้ แต่ใช้ความเป็นสมาชิกของกลุ่มฌาปนกิจค้ำประกันแทน ทำให้ผู้ที่มีฐานะยากจนที่ติดเชื้อเอดส์ สามารถใช้ประโยชน์จากกองทุนมาประกอบอาชีพได้ ซึ่งโดยปกติแล้วคนยากจนหรือผู้ติดเชื้อจะไม่สามารถกู้ยืมเงินได้ เพราะคณะกรรมการกองทุนเกรงว่าเงินจะสูญเปล่าเนื่องจากไม่มีหลักทรัพย์ค้ำประกัน

5. กลุ่มออมทรัพย์

กลุ่มออมทรัพย์เป็นกลุ่มเดิมของการดำเนินงานกลุ่มอาสาสมัครเยาวชน ในโครงการเยาวชนสัมพันธ์ป้องกันเอดส์แล้วเลิกราไป จากประสบการณ์การทำกลุ่มออมทรัพย์ที่ผ่านมาและการศึกษาดูงาน จึงเริ่มก่อตั้งกลุ่มขึ้นใหม่เมื่อประมาณต้นปี พ.ศ. 2542 เป็นกลุ่มที่คณะครูโรงเรียนบ้านปางลาว กลุ่มเยาวชน นักเรียน ร่วมกันทำงานก่อนหลังจากนั้นได้ขยายมาเป็นคณะกรรมการโรงเรียนตลอดจนชาวบ้าน จนกระทั่งปัจจุบันครอบคลุมถึงผู้นำที่เป็นทางการ ผู้นำธรรมชาติในชุมชน และประชาชนในชุมชนร่วมกันดำเนินงานด้วยตนเอง

สมาชิกกลุ่มได้คัดเลือกหัวหน้ากลุ่มเป็นตัวแทน (ผู้นำธรรมชาติ) เข้ามาเป็น คณะกรรมการบริหารจัดการกลุ่มออมทรัพย์ และคัดเลือกประธานกลุ่มออมทรัพย์ ประธาน ได้แก่ นายมุกครินทร์ พูนเพิ่ม รองประธาน ได้แก่ นายก้านก่อง ทองสวัสดิ์ ซึ่งสมาชิกจะ เลือกคนที่ขยันเป็นที่ยอมรับของคนส่วนใหญ่ กล้าคิด กล้าแสดงออก และมีความสามารถในการประสานงาน ส่วนคณะกรรมการคนอื่น ๆ มาจากผู้นำชุมชน เช่น หัวหน้าคุ้ม ประธานกลุ่ม แม่บ้าน เป็นต้น คณะกรรมการมี 11 คน ปัจจุบันมีสมาชิกประมาณ 286 คน

การทำงานของกลุ่มออมทรัพย์ มีการแบ่งกลุ่มสมาชิกออกเป็นคุ้ม เช่นกลุ่มที่ 1 คุ้ม หนองบัวน้อย กลุ่มที่ 2 คุ้มกลาง กลุ่มที่ 3 คุ้มป่าซาง กลุ่มที่ 4 คุ้มนาช้าง เป็นต้น การ แบ่งกลุ่มออกเป็นคุ้มก็เพื่อการบริหารงานสะดวกรวดเร็ว การควบคุมดูแลหรือการเก็บเงินสะสม ของสมาชิกในแต่ละเดือนง่าย หัวหน้ากลุ่มติดตามได้สะดวก

การตั้งกลุ่มในปัจจุบันก่อให้เกิดผลตามมา ได้แก่ เด็กนักเรียน เยาวชน แม่บ้าน พ่อ บ้าน ในชุมชนเกิดนิสัยการออม และสามารถช่วยเหลือกันและกันชุมชน เกิดแหล่งทุนที่มี ดอกเบี้ยถูก ทำให้สมาชิกกลุ่มออมทรัพย์สามารถกู้ยืมไปลงทุนประกอบอาชีพด้านเกษตร ลงทุน ในการค้าขาย การศึกษาของบุตร และยังมีสวัสดิการสำหรับตนเองและคนในครอบครัว นอกจากนี้ ผู้นำชุมชน ประธานกลุ่มออมทรัพย์และสมาชิกกลุ่ม ได้กล่าวถึงการทำกิจกรรมกลุ่มนี้ว่า ช่วย ลดภาระด้านเศรษฐกิจ นอกจากนี้ยังเป็นความสามารถที่ทุกคนนำเอาประสบการณ์จากการ ทำงานแก้ปัญหาโรคเอดส์ พัฒนามาเป็นการแก้ปัญหาด้านคุณภาพชีวิตได้ด้วย

ประเพณีและวัฒนธรรม

ชุมชนบ้านปางลาวมีการดำรงไว้ซึ่งประเพณีวัฒนธรรมของชาวอีสาน และชุมชน ชาวอีสาน ที่ยังคงรักษาริตประเพณีวัฒนธรรมของตนเองไว้อย่างเหนียวแน่น คงเอกลักษณ์ ของชาวอีสานไว้อย่างครบถ้วน ไม่ว่าจะเป็นภาษาอีสาน ประเพณีที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิต ประจำวัน พิธีกรรมทางศาสนา งานรื่นเริง เช่น หมอลำ ดนตรีศิลปการแสดงพื้นบ้าน อาหาร การแต่งกาย การบวช การแต่งงาน

ชาวบ้านปางลาวพูดภาษาอีสานและมีค่านิยมหรือความเชื่อในสิ่งเหนือธรรมชาติ ซึ่ง แสดงออกด้วยการจัดกิจกรรมในเรื่องงานบุญประเพณีต่าง ๆ และญาติพี่น้อง เพื่อนบ้านจะร่วม กันจัดกิจกรรมขึ้นมา เช่น งานบุญแจกข้าวเป็นการระลึกถึงและทำบุญแก่ญาติผู้ใหญ่ในครอบครัว ที่ตายไปแล้ว ญาติพี่น้องเพื่อนบ้านในชุมชนและไปทำงานนอกชุมชนก็จะกลับมาร่วมทำบุญ งานบุญข้าวประดับดินเป็นการทำบุญข้าวใหม่ระลึกถึงบุญคุณเจ้าแม่ธรณีหรือแม่โพสพ ชาวบ้าน

ซึ่งมีนา ก็จะนำเครื่องเช่น ไหว้ไปบูชา งานบุญข้าวสากเป็นการทำบุญ และทานสิ่งของและอาหาร แก่ผีสงเทวดา

งานบุญของชาวบ้านที่มีการจัดขึ้น ได้แก่ งานบุญข้าวจี งานบุญแจกข้าว งานบุญพวงเส งานบุญสงกรานต์ งานบุญบั้งไฟ งานบุญข้าวประดับดิน งานบุญข้าวสาก โดยงานบุญดังที่ได้กล่าวมาจะมีการจัดงานในช่วงเดือน 3 ถึงเดือน 6 โดยช่วงเดือน 3 และเดือน 4 จะเป็นช่วงของงานบุญข้าวจี และงานบุญแจกข้าว ช่วงเดือน 4 และเดือน 5 เป็นช่วงของงานบุญพวงเส และงานบุญสงกรานต์ สำหรับช่วงปลาย ๆ เดือน 5 หรืออาจเป็นช่วงเดือน 6 จะมีงานบุญบั้งไฟ ชาวบ้านมีการจัดงานติดต่อกัน 3 ปี แล้วจะเว้นช่วงที่จะไม่จัดไปสักระยะหนึ่ง การเว้นช่วงที่จะไม่จัดงานบุญบั้งไฟปีนั้น ขึ้นกับความพร้อมของชาวบ้านโดยหากปีใดมีผลผลิตทางการเกษตรดี รวมทั้งชาวบ้านไม่เดือดร้อนในเรื่องการทำมาหาเลี้ยงชีพและความเป็นอยู่มากนัก จึงส่งผลให้มีการจัดงานบุญ ต่าง ๆ เกิดขึ้นด้วยความคึกคักและมีความพร้อมใจของชาวบ้านในการร่วมงานอย่างเต็มที่ นอกจากนี้ช่วงเดือน 9 เป็นงานบุญข้าวประดับดินและช่วงเดือน 11 เป็นงานบุญข้าวสาก (ชาวบ้านที่เป็นผู้นับถือของชุมชนมีวิธีการนับเดือนต่างจากการนับตามปฏิทิน โดยเรียกเดือนแรกของปีว่าเป็นเดือนอ้าย เดือนอ้ายดังที่กล่าวถึงตรงกับการนับตามปฏิทินคือเดือนธันวาคม และนับเดือนที่ 12 ของปี คือเดือนพฤศจิกายน แต่เดือน 12 ถ้านับตามปฏิทินคือเดือนธันวาคม ซึ่งลูกหลานในชุมชนบางคนก็จะรู้วิธีการนับเดือนแบบดังกล่าวอยู่)

นอกจากนี้ ยังมีงานบุญกฐินซึ่งระยะเวลาที่เริ่มของการมีงานบุญกฐิน คาบเกี่ยวระหว่างเดือน 11 และเดือน 12 ซึ่งช่วงระยะเวลาหลังจากออกพรรษา 1 เดือน ที่ถือเป็นช่วงที่เหมาะสมในการทอดกฐิน และงานประเพณีลอยกระทงสำหรับบางครอบครัว หรือชาวบ้านบางคนก็ไปทำงานต่างอำเภอ ต่างจังหวัด ที่มีความผูกพันกับญาติก็จะกลับมาช่วยจัดงานประเพณีต่าง ๆ หรือในบางปีได้มีการกลับไปเที่ยวที่อีสานในช่วงมีการจัดงานประเพณีเช่นกัน เพื่อเป็นการเยี่ยมญาติ รวมทั้งไปเที่ยวงานประเพณีของทางอีสาน ส่วนมากจะเป็นงานที่ยิ่งใหญ่ และมีความสนุกสนานมากกว่า

การดำรงไว้ซึ่งประเพณีวัฒนธรรมของชาวอีสาน ชุมชนชาวอีสานที่ยังคงรักษาริตะ ประเพณีวัฒนธรรมของตนเองไว้อย่างเหนียวแน่น คงเอกลักษณ์ของชาวอีสานไว้อย่างครบถ้วน ไม่ว่าจะเป็นภาษา อีสาน ประเพณีที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตประจำวัน พิธีกรรมทางศาสนา งานรื่นเริงเช่น หมอลำ ดนตรีศิลปการแสดงพื้นบ้าน อาหาร การแต่งกาย และการจัดงานบุญของชุมชน ชาวบ้านจะช่วยกันออกแรงและบริจาคเงิน เพื่อช่วยให้งานสำเร็จ และถือว่าเป็นการสร้างบุญกุศล การมีส่วนร่วมในการจัดงานแต่ละครั้ง มีการเปลี่ยนบุคคลที่จะเป็นหัวหน้าในการจัด

งานและผู้ช่วยในแต่ละกิจกรรมที่จัดขึ้น โดยแต่ละปีจะมีผู้รับผิดชอบในกิจกรรมงานบุญที่จัดขึ้นแตกต่างกันไป เนื่องจากภาระงานของแต่ละบุคคลที่มีมากน้อยแตกต่างกันไป ทุกครั้งที่มีการจัดงานบุญของชุมชนจึงมีการเลือกคณะทำงานและผู้รับผิดชอบที่เหมาะสมในแต่ละกิจกรรม การมีส่วนร่วมของกลุ่มต่างในชุมชนก็จะช่วยกันตามความถนัด และความสามารถทุกกลุ่ม เช่น ถ้าเป็นกลุ่ม แม่บ้านก็จะเตรียมอาหาร กลุ่มวัยรุ่นก็จะต้อนรับแขก จัดสถานที่ เป็นต้น จากการศึกษาทำให้เห็นว่าในการแก้ปัญหาเอดส์ของชุมชนน่าจะเกิดขึ้นมาได้ด้วยพื้นฐานทางสังคมวัฒนธรรมเดิมของชุมชนร่วมด้วย

1.7 การมีส่วนร่วมของชุมชนในเหตุการณ์สำคัญ

การมีส่วนร่วมของชุมชนในเหตุการณ์สำคัญเป็นข้อมูลสะท้อนให้เห็นว่า ชุมชนแห่งนี้มีส่วนร่วมในการจัดการปัญหามาก่อนมากน้อยเพียงใด ซึ่งการแก้ปัญหาเอดส์ก็ไม่อาจจะมอมงข้ามส่วนนี้ไป ในการศึกษาในชุมชนปางลาวชาวบ้านมีส่วนร่วมกันในการแก้ปัญหาหลายเหตุการณ์ตั้งแต่ในอดีต มาจนถึงปัจจุบัน ได้แก่

1. การร่วมกันปราบโจรขโมยควาย เนื่องจากในช่วงแรก ๆ ที่ชาวบ้านอพยพเข้ามาอยู่ตำบลแม่ข้าวต้มเป็นพื้นที่ทุรกันดาร การติดต่อกับโลกภายนอกต้องอาศัยการเดินเท้า และทางเรือพายไปตามลำน้ำกกเพื่อเข้าสู่ตัวจังหวัดเชียงราย หน่วยงานด้านการปกครองไม่สามารถเข้ามาดูแลได้ทั่วถึงจึงมีโจรชุกชุม โดยเฉพาะโจรขโมยควาย ชาวบ้านจึงได้ร่วมมือกับเครือข่ายการปราบโจรขโมยควาย ที่มีศูนย์กลางอยู่ที่อำเภอป่าแดด จังหวัดเชียงราย โดยชาวบ้านเก็บเงินหลังคาเรือนละ 5 บาทเป็นกองทุนปราบโจรขโมยควาย แต่ถึงกระนั้นก็ตาม ควายของชาวบ้านก็ยังถูกขโมยอยู่เป็นประจำ เมื่อมีการขโมยควายเกิดขึ้นทุกครั้งชาวบ้านจึงพร้อมใจกันมอบหมายชายฉกรรจ์ของชุมชนแบ่งหมวดหมู่ออกแกะรอยติดตามไล่ล่าขโมย จนเป็นที่เลื่องลือว่าเป็นชุมชนที่มีความชำนาญในการแกะรอยติดตามควายที่ถูกขโมย เนื่องจากชาวบ้านปางลาวมีความอดทน และมีความตั้งใจจริงที่จะเอาชนะต่อสภาพความทุรกันดารของพื้นที่ จนสามารถนำกลับมาได้

2. ในระหว่างที่ชาวบ้านมาตั้งรกรากและกว้านซื้อที่นาต่อชาวพื้นเมืองเหนือ มีชาวบ้านสันตันแพน (หมู่ที่ 4 ในปัจจุบัน) ลักลอบมาตัดต้นไม้ ชาวบ้านและเจ้าของที่ช่วยกันจับและขู่ว่าจะนำตัวส่งเจ้าหน้าที่ตำรวจ แต่เมื่อจับได้แล้วเขายอมรับผิดก็ปล่อยตัวไป

3. การสร้างบ้าน คนที่มีฐานะยากจนและมาใหม่ไม่มีเงินทองติดตัวมาชาวบ้านอีสานก็จะช่วยออกแรงและไปหาไม้ตามดอย ตามเขาเอามาช่วยกันสร้างจนสำเร็จ ถ้าใครมีฐานะก็จะจ้างช่างที่ชาวบ้านเรียกว่า สล่า มาสร้างแล้วจ่ายเงินค่าตอบแทน

4. การร่วมกันก่อตั้งวัดประชาร่วมมิตร วัดประชาร่วมมิตรเป็นวัดที่เกิดขึ้นจากแรงศรัทธาของชาวบ้าน ร่วมกันสร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2507 ไม้ที่นำมาสร้างวัดได้จากการร่วมบริจาคของชาวบ้านโดยเฉพาะช่วงที่มีการซ่อมแซมศาลาการเปรียญของวัดในปี พ.ศ. 2525 ชาวบ้านต้องแบ่งกลุ่มกันดำน้ำลงไปเลื่อยไม้ตะเคียนต้นใหญ่ที่จมอยู่ในลำห้วยโง้งไก่อ เพื่อนำขึ้นมาซ่อมแซมศาลาการเปรียญและศาสนสถานจนสำเร็จ เป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวบ้านมาตราบเท่าทุกวันนี้

5. การสร้างโรงเรียน โรงเรียนบ้านปางลาวเป็นศูนย์กลางการศึกษาที่เกิดจากการร่วมแรงร่วมใจของชาวบ้านเช่นเดียวกับวัดประชาร่วมมิตร ก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2519 สำเร็จในปี พ.ศ. 2520 โดยชาวบ้านร่วมบริจาคเงินซื้อที่ดินและวัสดุในการก่อสร้างอาคารเรียนชั่วคราวชั้น 1 หลัง ซึ่งเป็นอาคารที่ยังใช้ได้อยู่จนถึงปัจจุบันนี้ โดยอาศัยแรงงานของชาวบ้านทั้งสิ้น ครูที่มาทำการสอนในช่วงแรก ๆ จะได้รับการเอาใจดูแลจากชาวบ้านโดยการให้พักอาศัยกับชาวบ้าน การจ้างภารโรงมาดูแลโรงเรียนใช้วิธีขอบริจาคข้าวเปลือกจากชาวบ้านหลังคาเรือนละ 1 ถังต่อปี เพื่อเป็นค่าตอบแทนการทำงาน

6. เมื่อปี พ.ศ. 2536 กรมชลประทานมีโครงการสร้างคลองส่งน้ำผ่านเขตตำบลแม่ข้าวต้ม มี 4 ชุมชนรวมถึงบ้านปางลาว เป็นทางส่งน้ำ เพื่อระบายน้ำจากแม่กกไม่ให้ล้น ผู้มีที่ดินต้องเวนคืนให้กับกรมชลประทาน แต่ยังไม่มีความคืบหน้า ให้ชาวบ้านปางลาวหลายคนที่ย้ายที่ดินจากภาคอีสานมาซื้อที่นา ในบริเวณดังกล่าว เมื่อถูกเวนคืน โดยไม่มีค่าตอบแทน ชาวบ้านจึงไม่มีเงินซื้อที่นาแห่งใหม่ที่มีราคาแพง จึงเกิดการรวมตัวของชาวบ้าน โดยมี นายสุรี โทพิลา อายุ 57 ปี เป็นแกนนำและเล่าว่า ชาวบ้านที่มีปัญหาโดยตรง และชาวบ้านที่ไม่มีปัญหา ต่างช่วยกันเรียกร้องสิทธิ ค่าตอบแทนด้วยการรวมตัวกันทำหนังสือร้องเรียน เดินขบวน ชาวบ้านที่เป็นแม่บ้านช่วยกันทำอาหาร พ่อบ้านและชายวัยฉกรรจ์จะขนดินท์ เพื่อทำที่พักร้อน เรียกร้องต่อกรมชลประทานและไม่ให้รถตักดินผ่านเข้าออกจนรองผู้ว่าราชการจังหวัดเชียงราย เข้ามาตรวจสอบการดำเนินงานของกรมชลประทาน ทำให้ชาวบ้านได้รับค่าตอบแทน รวมถึงชาวบ้านจากชุมชนอื่น ๆ ที่ไม่ได้รวมกลุ่มเพื่อเรียกร้องก็ได้รับเงินไปด้วย

7. ชาวอีสานแสดงออกถึงความจริงใจและเป็นคนเอาจริงเอาจังหรือไม่ยอมใครง่ายถ้าหากมีการประชุม ภายในชุมชน หรือตกลงงานในชุมชน ชาวบ้านจะมารวมกันที่บ้านผู้ใหญ่บ้านของแต่ละชุมชน คนที่สงสัยและไม่เห็นด้วยก็จะแสดงตัวตนและชี้แจงในสิ่งที่ไม่เห็นด้วย

ในช่วงก่อนปี พ.ศ. 2541 ชาวบ้านยังไม่ได้แยกเป็น 2 ชุมชนมีการปกครองกันเองตามคุ้ม ขณะนั้นปี พ.ศ. 2541 มีทั้งหมด 10 คุ้มชาวบ้านช่วยกันบริจาคเงิน วัสดุ และแรงงานช่วยกันทำถนนจากปากทางที่ติดถนนขึ้นไปบนโรงเรียน ซึ่งเป็นที่ลาดชัน เด็กและครูเดินทางขึ้นไปบนโรงเรียนลำบากชาวบ้านทุกคนมาช่วยกันก่อสร้างตลอดเส้นทางเดินภายในโรงเรียน ไปด้วยอิฐกันไม่ให้พื้นทรุด แล้วแทนลาดด้วยปูนซีเมนต์อย่างดี ชาวบ้านตั้งใจทำเพราะต้องการให้ถนนแข็งแรงทนทาน จึงทุ่มเวลาและกำลังทรัพย์ร่วมกันหมดไป แล่นกว่าบาท ทำนานกว่า 1 เดือน โดยผลัดเปลี่ยนกลุ่มแม่บ้านแต่ละคุ้มมาทำอาหาร ซึ่งทุกคนในชุมชนบอกว่า ภาคภูมิใจที่ทำเพื่อลูกหลานและสถาบันการศึกษาของชุมชน

8. ในปี พ.ศ.2541 ช่วงเดือนมีนาคม – พฤษภาคม เป็นฤดูแล้งที่เสร็จสิ้นจากการเก็บเกี่ยวผลผลิตทางการเกษตร จะมีชาวบ้านว่างงาน รวมถึงวัยรุ่นที่ปิดภาคเรียนแล้วไม่ได้เดินทางไปนอกชุมชน มีปัญหาสำคัญที่เกิดขึ้นในชุมชนคือปัญหายาบ้า นายอนุ แสนละมูล ประธานหรือผู้บังคับทหารกองหนุนเพื่อความมั่นคงแห่งชาติ ประจำตำบลแม่ข้าวต้ม อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย เป็นแกนนำร่วมกับผู้นำชุมชน ของทั้ง 2 ชุมชน ได้พยายามร่วมกับชาวบ้านจัดการประชุมและแบ่งหน้าที่ทำงานป้องกันแก้ไขปัญหายาเสพติดในชุมชน ชาวบ้านช่วยกันจัดเวรยามสอดส่องดูแลตามจุดต่าง ๆ ที่สำคัญ และสถานที่มั่วสุมของวัยรุ่นที่พบปะกันเพื่อเสพยาบ้า ในเวลากลางคืน ตั้งแต่เวลา 20.00 ถึง 04.00 น. ของทุกวัน เป็นเวลา 3 เดือน นายคำดี กาละกุล และ นายอนุ แสนละมูล เล่าให้ฟังว่าที่จัด 3 เดือนเพราะเป็นช่วงที่ชาวบ้านว่างเว้นจากการทำนาทำไร่ รวมทั้งเป็นช่วงที่มีเหตุการณ์ของหายเป็นประจำ เพราะพวกเสพยาบ้าออกขโมยของเล็ก ๆ น้อย ๆ และแอบส่งยากันตอนกลางคืน หลังจากนั้นไม่ได้ทำต่อมาเพราะมีข้อจำกัดที่ต้องไปทำนา ทำไร่ และการค้ายาบ้าในชุมชน มีกลุ่มผลประโยชน์กับบุคคลภายนอก จึงยากสำหรับชุมชนจะแก้ไขปัญหาโดยลำพังได้ อย่างไรก็ตามได้มีความพยายามที่จะใช้มาตรการทางสังคมของคนในชุมชนมาจัดการกับปัญหานั้นเช่นการตั้งกฎระเบียบของชุมชนขึ้นบังคับใช้กับผู้ค้ายาบ้าในกรณีที่ถูกจับ และมีหลักฐานแน่ชัดว่าเป็นผู้ค้า ชาวบ้านทั้งชุมชน จะตัดความช่วยเหลือทางสวัสดิการด้านต่างๆ ของชุมชนเช่น กองทุนฌาปนกิจสงเคราะห์ บัตรสงเคราะห์ต่างๆ ตลอดจนตัดความสัมพันธ์ด้านสังคมกับครอบครัวของผู้ค้ายาบ้า เป็นมาตรการที่กำลังอยู่ในระหว่างการดำเนินงานของผู้ชุมชน

9. ในปัจจุบันนี้(2544) ชาวบ้านประมาณ 45 ครอบครัว ที่ได้รับผลกระทบจากการก่อตั้งมหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงรายซึ่งตั้งอยู่ทางด้านทิศตะวันตกของชุมชน ชาวบ้านที่ย้ายจากภาคอีสานจะขายที่ดินและบ้านมาตั้งรกรากและกว้านซื้อที่ดินจากชาวพื้นเมืองเหนือ ที่แผ้วถางเขตป่าต่าง ๆ เพื่อขายให้กับชาวอีสาน ชาวบ้านทั้ง 2 ชุมชนที่ซื้อที่ดินบริเวณที่ก่อสร้างมหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวงปัจจุบัน ซึ่งเดิมเป็นที่ดิน สปก. และบางครอบครัว ก็ไม่มีเอกสารสิทธิ์ สปก. แต่ทำกินมานานกว่า 30 ปี เกิดกลุ่มแกนนำ นายสุด คำจันทร์ นายสุรี โทพิลา และนายจำนงค์ เป็นแกนนำ รวบรวมรายชื่อผู้เดือดร้อนและจำนวนไร่ที่ถูกทับสิทธิ์จากการสร้างมหาวิทยาลัย ซึ่งมีประมาณ 400 ไร่ เพื่อเรียกร้องค่าตอบแทน เนื่องจากชาวบ้านบางคนขายที่ดินจากภาคอีสานมาซื้อที่ทำกินในบริเวณดังกล่าว ถ้าหากได้ค่าตอบแทน ชาวบ้านสามารถไปซื้อที่ดินแห่งใหม่ ทำให้ชาวบ้านที่ประสบปัญหาเช่นเดียวกัน มาประชุมและตกลงกันว่าจะเรียกร้องร่วมกัน ไปทำอะไรก็จะไปเป็นกลุ่ม มีรายชื่อ และเตรียมข้อมูลร่วมกันถ้าหากไม่ได้รับสิทธิ์ก็จะไม่ได้รับร่วมกัน แต่ถ้าทบวงมหาวิทยาลัยยอมรับข้อตกลงก็จะรับร่วมกัน แต่จะทำโดยสันติ และไม่ให้คนอื่นเดือดร้อนเพียงแต่ให้มีที่ทำกินแห่งใหม่ ก็เพียงพอ

จะเห็นได้ว่าในช่วงที่ผ่านมาเหตุการณ์สำคัญในชุมชน ที่ชาวอีสานได้ผลักดันและต่อสู้กับสิ่งที่มากระทบต่อสมาชิกของชุมชนแล้วเดือดร้อน และชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการปัญหาเหล่านั้นหลายเหตุการณ์ทั้งในอดีตและปัจจุบัน

ตอนที่ 2 สถานการณ์โรคเอดส์และการตอบสนองของชุมชนต่อการแก้ปัญหาโรคเอดส์

2.1 สถานการณ์โรคเอดส์ในชุมชน

ชุมชนบ้านปางลาว เริ่มมีปัญหามารบาดระบาดของโรคเอดส์ ก่อนปี พ.ศ. 2537 เนื่องจากในขณะนั้น ยังไม่ได้เป็นปัญหาที่สังเกตเห็นเด่นชัดของชุมชน เนื่องจากผู้ติดเชื้อไม่กล้าเปิดเผยตัว และการรายงานการเสียชีวิตของหน่วยงานสาธารณสุข ไม่ระบุชัดว่าเป็นโรคเอดส์ อีกทั้งญาติ ครอบครัวเป็นผู้ที่รับรู้และไม่เปิดเผยข้อมูล เกรกว่าชุมชนจะรังเกียจเหมือนชุมชนใกล้เคียงชุมชนบ้านปางลาว มีผู้ติดเชื้อปรากฏขึ้นในชุมชนครั้งแรก เมื่อปลายปี พ.ศ. 2537 เพศหญิง อายุ 22 ปี อาชีพทำนาและทำไร่ สามีเสียชีวิตด้วยโรคเอดส์ มีลูก 1 คน หลังจากนั้นจึงมีผู้ติดเชื้อที่แสดงอาการและเสียชีวิตตามมามากขึ้น ข้อมูลสถานการณ์โรคเอดส์ที่มีการรวบรวมและบันทึกอย่างเป็นระบบ โดยสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดเชียงราย รายงานว่า อำเภอเมืองเชียงราย เป็นอำเภอที่มีผู้ป่วยและผู้เสียชีวิตมากเป็นอันดับที่ 1 ของจังหวัดเชียงราย (สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดเชียงราย, 2543)

จากการศึกษาเอกสารจากหน่วยงานสาธารณสุขระดับจังหวัด ระดับตำบล และการสำรวจชุมชนด้วยวิธีการวิเคราะห์ชุมชนแบบมีส่วนร่วม พบว่า ก่อนปี พ.ศ. 2537 ชุมชนบ้านปางลาวมีผู้ติดเชื้อแต่ไม่เปิดเผยและชุมชนยังไม่คาดคิดว่าโรคเอดส์จะมีในชุมชน เมื่อชุมชนข้างเคียงมีผู้เสียชีวิตด้วยเชื้อราขึ้นสมอง(โรคเอดส์)เช่น ชุมชนบ้านสันตันแพนเสียชีวิต ซึ่งเป็นปัญหาที่ชุมชนต่างๆในตำบลแม่ข้าวต้มกำลังประสบอยู่ และการที่มีผู้เสียชีวิตเพิ่มมากขึ้น จึงเป็นจุดสนใจของชุมชน ชาวบ้านเริ่มสงสัย ชุบชิบ นินทา จนปลายปี พ.ศ. 2537 มีผู้เสียชีวิตด้วยโรคเอดส์ที่รู้จักกันว่า"เชื้อราขึ้นสมอง"เหมือนในละแวกชุมชนข้างเคียง จากนั้นก็มีผู้ติดเชื้อปรากฏอาการ และเสียชีวิตเรื่อยมา ยกเว้นในปี พ.ศ. 2540 – 2541 ไม่พบผู้ติดเชื้อที่เสียชีวิตแต่มีผู้ติดเชื้อที่ป่วยเรื้อรัง และทยอยเสียชีวิตในปี พ.ศ. 2542 และ 2543 ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 14 แสดงจำนวนผู้ป่วยโรคเอดส์ที่เสียชีวิต จำแนกตาม ปี พ.ศ. และอาชีพ ชุมชนปางลาว หมู่ที่ 10ตำบลแม่ข้าวต้ม อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย

อาชีพ \ ปี พ.ศ.	2537	2538	2539	2540-41	2542	2543	รวม
เกษตรกร	1	1	1	-	1	-	4
ก่อสร้าง	-	1	-	-	-	-	1
ค้าขาย	-	-	1	-	-	-	1
บริการทางเพศ	-	-	-	-	-	1	1
นักเรียน,นักศึกษา	2	-	-	-	-	-	2
เด็ก < วัยเรียน	-	-	-	-	-	1	1
รวม	3	2	2	-	1	2	10

แหล่งที่มา : การสนทนากลุ่ม 27 กันยายน 2543

จากตารางนี้ในช่วงก่อนปี พ.ศ.2537 ยังไม่มีผู้เสียชีวิตและผู้ติดเชื้อไม่ได้เปิดเผยตัว หลังจาก ปี พ.ศ. 2537 จึงมีผู้ติดเชื้อเกิดขึ้นและเสียชีวิตทุกปี ซึ่งเป็นภาวะของครอบครัวและชุมชนที่ต้องดูแลมาตลอด และเป็นปัญหาสะสมมาถึงปัจจุบัน แม้ว่าจำนวนผู้เสียชีวิตด้วยโรคเอดส์จะลดลงเรื่อยๆ แต่สถานการณ์โรคเอดส์ในบางปี เช่นปี พ.ศ. 2542 –2543 ภายในชุมชน

มีผู้ติดเชื้อเสียชีวิตสูงเนื่องจากเป็นผู้ติดเชื้อเอดส์ที่ติดเชื้อมานานตั้งแต่ปี พ.ศ. 2537 ในปัจจุบันยังมีผู้ติดเชื้อที่แสดงอาการและไม่แสดงอาการเอดส์ จำนวน 8 ราย

จากการศึกษาเอกสารบันทึกบทเรียนของโครงการ การสัมภาษณ์และการวิเคราะห์ชุมชนร่วมกับ อสม. พบว่าลักษณะเด่นของผู้ติดเชื้อและป่วยตายด้วยสาเหตุของโรคเอดส์ มีอาชีพหลักเป็นเกษตรกรมากที่สุด รองลงมาเป็นเยาวชน กลุ่มอาชีพค้าขาย ก่อสร้าง ขายเป็นบริการทางเพศ สาเหตุนั้นเนื่องมาจากรายได้จากภาคเกษตรไม่เพียงพอ พ่อบ้านจึงย้ายถิ่นไปทำงานรับจ้างในต่างจังหวัด และต่างประเทศ ติดเชื้อจากการเที่ยวสถานบริการและกลับมานำเชื้อแพร่ทางเพศ สัมพันธ์ให้คู่สมรส นอกจากนี้ในชุมชนมีปัญหาในกลุ่มวัยรุ่น การระบาดของยาเสพติดชนิดสารระเหย(ดมกาว) การพนัน ทะเลาะวิวาท ต่อมาเปลี่ยนเป็นการระบาดของยาเสพติดชนิดยาบ้าที่มีความรุนแรงและเสี่ยงต่อการติดเชื้อมากขึ้นเมื่อเสพยาบ้าและเที่ยวสถานบริการ ในกลุ่มต่าง ๆ เช่น ค้าขาย ก่อสร้าง

ทัศนคติของชุมชนต่อผู้ติดเชื้อก่อนที่จะมีผู้ติดเชื้อเอดส์ปรากฏในชุมชน ชาวบ้านได้รับข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวกับผู้ติดเชื้อจากสื่อที่เผยแพร่โดยหน่วยงานหลายฝ่าย โดยเฉพาะสื่อจากป้ายโฆษณาที่รณรงค์ให้ความรู้และเผยแพร่ เช่น “โรคเอดส์ เป็นโรคน่ารังเกียจ เป็นแล้วตายลูกเดียวรักษาไม่หาย” และการรับรู้จากคำเล่าลือของชาวพื้นเมืองเหนือชุมชนใกล้เคียงในตำบลเดียวกัน เกี่ยวกับคนเสียชีวิตด้วยโรคเอดส์จำนวนมาก ส่งผลให้ชาวบ้านรู้สึกกลัว รังเกียจผู้ติดเชื้อ ส่วนผู้ติดเชื้อก็ไม่กล้าเปิดเผยตัวเอง

ปลายปี พ.ศ.2537 เมื่อเริ่มปรากฏว่ามีผู้เสียชีวิตจากโรคเอดส์ ชาวบ้านตื่นกลัวกันมาก หันมาให้ความสนใจกับโรคเอดส์ แต่ชาวบ้านก็ยังไม่มีความรังเกียจ กลัวผู้ติดเชื้อและครอบครัว การเปลี่ยนแปลงทัศนคติเริ่มคลี่คลายเมื่อครูสุมาลีและอาสาสมัครเยาวชน ร่วมกันรณรงค์ให้ความรู้ เผยแพร่ข่าวสารโรคเอดส์ด้วยสื่อหลากหลายรูปแบบ ทั้งแผ่นพับ ภาพพลิกโปสเตอร์ การประกวดวาดภาพ สื่อที่ประดิษฐ์ขึ้นมาเอง ในระยะแรกยังไม่ได้ผลแต่ได้มีการปรับปรุงรูปแบบการนำเสนอข้อมูลด้วยสื่อบุคคล คือ การจัดกิจกรรมสร้างความตระหนักเกี่ยวกับการป้องกันด้วยเทคนิคต่าง ๆ ควบคู่กับเผยแพร่ความรู้ด้วยสื่อละครหุ่น ละครเวที ชาวบ้านจึงเข้าใจและให้การช่วยเหลือซึ่งกันและกันในเวลาต่อมา

2.2 การตอบสนองของชุมชนที่มีต่อการแก้ปัญหาโรคเอดส์

การตอบสนองต่อปัญหาโรคเอดส์ขององค์กรที่อยู่ในชุมชนบ้านปางลาว

ในด้านการตอบสนองต่อปัญหา ในช่วงแรกยังไม่มีผู้ติดเชื้อที่ปรากฏอาการ และต่อมาเมื่อผู้ติดเชื้อปรากฏอาการแต่ยังไม่กล้าเปิดเผยตัวเอง ครูสุมาลีได้จัดทำโครงการเยาวชนสัมพันธ์ป้องกันเอดส์บ้านปางลาว โดยมีอาสาสมัครเป็นกลุ่มเยาวชนได้ร่วมกันรณรงค์ให้ความรู้ด้วยสื่อรูปแบบต่างๆ ทั้งที่เกี่ยวข้องกับปัญหาเอดส์และปัญหาทั่วไป เพื่อเตรียมความพร้อมในการป้องกันเอดส์ จากการรณรงค์ให้ความรู้และการเตรียมความพร้อมของโครงการฯ ขณะที่กลุ่มและองค์กรทางสังคมต่าง ๆ ในชุมชน เช่น ผู้ใหญ่บ้าน อาสาสมัครสาธารณสุข อบต. ฯลฯ มีบทบาทน้อยมาก หรือไม่มีเลยในการแก้ปัญหา ยกเว้น ญาติสนิทที่จะไปเยี่ยม และไปมาหาสู่กัน

เมื่อมีผู้เสียชีวิตด้วยโรคเอดส์รายแรกของชุมชน (ปลายปี พ.ศ. 2537) องค์กรภายในชุมชน เช่น ผู้นำชุมชน ชาวบ้าน อสม. ก็ยังไม่ได้ให้การช่วยเหลือใด ๆ การดูแลให้ความช่วยเหลือและแก้ไขปัญหาเป็นภาระของญาติ พี่น้อง และครอบครัวของผู้ป่วย

จากสรุปรายงานการดำเนินงานโครงการเยาวชนสัมพันธ์ป้องกันเอดส์บ้านปางลาว (สุมาลี วรรณรัตน์, 2539) และการสัมภาษณ์ผู้นำอย่างไม่เป็นทางการพบว่า การที่องค์กรชุมชนและผู้นำไม่ได้ให้ความช่วยเหลืออย่างจริงจังในขณะนั้น มาจากความไม่พร้อมที่จะทำงานเพื่อแก้ปัญหาเอดส์ ซึ่งเป็นปัญหาหรือสถานการณ์ใหม่ของชุมชน อีกทั้งความคิดที่ว่าปัญหาเรื่องเอดส์เป็นปัญหาส่วนตัวของผู้ที่มีพฤติกรรมเสี่ยงหรือสำส่อนทางเพศ ไม่ใช่ปัญหาของตนเองของชุมชน หรือของส่วนรวม คิดว่าควรเป็นหน้าที่ของสาธารณสุขที่จะต้องรักษาและแก้ปัญหา ทำให้ยังไม่เกิดกระแสและความพยายามที่จะช่วยเหลือกัน หรือทำงานร่วมกันเพื่อแก้ปัญหา ทั้งที่ชุมชนเองตั้งแต่โยกย้ายมาอยู่ในชุมชนมีกลุ่มต่างๆ ทั้งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ เช่น กลุ่มผู้นำ ผู้อาวุโส กลุ่มเครือญาติ และกลุ่มสนใจต่างๆ และกลุ่มที่เกิดจากการจัดตั้งโดยหน่วยงานทางราชการ เช่น คณะกรรมการหมู่บ้าน กลุ่มพัฒนาสตรี กลุ่มเยาวชน อาสาสมัครสาธารณสุข เป็นต้น

การดำเนินงานโครงการเยาวชนสัมพันธ์ป้องกัน ในต้นปี พ.ศ.2537 เป็นต้นมา จนพัฒนาการเป็นโครงการพัฒนาเครือข่ายช่วยเหลือผู้ติดเชื้อ และผู้ป่วยเอดส์ในชุมชน ได้ส่งเสริมความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับโรคเอดส์ให้กับกลุ่มผู้นำ อาสาสมัครสาธารณสุข แม่บ้าน พ่อบ้าน และเยาวชน ฯลฯ มีกระบวนการในการดำเนินงานที่เหมาะสม และมีทีมงานกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ ถึงปัญหาเอดส์ร่วมกัน มีผู้ติดเชื้อเปิดเผยตัวเอง 2 คน เข้ามาเป็นอาสาสมัคร (ชายโสดอายุ 34 ปี สตรีแม่บ้านสามีตายจากเอดส์ 1 คน) และชุมชนได้จัดตั้งกองทุนช่วยเหลือผู้ติดเชื้อของ

ชุมชน โดยยึดกลุ่มในชุมชนเป็นฐานในการทำงาน โครงการฯใช้กระบวนการสร้างความเข้าใจ กระตุ้นให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหา มีการประสานงานร่วมกันระหว่างหน่วยงานต่างๆ ทั้ง รัฐบาล และเอกชน เพื่อให้ได้รับการสนับสนุนอย่างเป็นระบบ จนผู้ติดเชื้อเปิดเผยตัวเองตามมามากขึ้น และร่วมเป็นอาสาสมัครผู้ติดเชื้อเป็นวิทยากรเผยแพร่ปัญหาเอดส์ในกิจกรรมรณรงค์ในกลุ่มต่างๆ ในชุมชน

หลังจากนั้นการแก้ปัญหาของผู้ใหญ่บ้านได้ดำเนินงานผสมผสานร่วมกัน ระหว่างกลุ่มองค์กรต่าง ๆ ในชุมชนร่วมกับหน่วยงานของรัฐ เช่น เมื่อได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากสาธารณสุขตำบลเพื่อจ่ายเป็นเบี้ยยังชีพให้กับผู้ติดเชื้อ ผู้นำชุมชนและอสม.ได้นำเงินเข้าสมทบกับกองทุนช่วยเหลือผู้ติดเชื้อหรือที่ชาวบ้านเรียกว่า "กองทุนสงเคราะห์ราษฎรประจำหมู่บ้าน" นอกจากนี้ยังได้นำเงินของชุมชน เช่น เงินจากกรมประชาสัมพันธ์ที่ได้มาไว้สำหรับช่วยเหลือชาวบ้านที่ตกทุกข์ได้ยากมารวมในกองทุนนี้ เพื่อช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสทุกคนในชุมชน

นอกจากนี้กลุ่มเยาวชนภายในชุมชนได้มีบทบาทในการแก้ปัญหาและป้องกันเอดส์ด้วยการแสดงละครเวที และสื่อรณรงค์ป้องกันโรคเอดส์ จนชาวบ้านยอมรับผู้ติดเชื้อเอดส์

การตอบสนองต่อปัญหาโรคเอดส์ขององค์กรที่อยู่ภายนอกชุมชนบ้านปางลาว

เมื่อมีผู้ติดเชื้อเอดส์รายแรกเสียชีวิต หน่วยงานจากภายนอกชุมชนยังไม่ได้ให้ความช่วยเหลือหรือร่วมแก้ไขปัญหากับองค์กรภายในชุมชนแต่อย่างใด

การแก้ปัญหาขององค์กรภายนอกได้เข้ามามีส่วนร่วมเมื่อองค์กรภายในชุมชนร่วมกับโครงการฯได้แก้ปัญหาไปได้ระยะหนึ่งแล้ว โดยองค์กรชุมชนและโครงการฯทำควบคู่ระหว่างกันไปติดต่อประสานงานองค์กรภายนอกชุมชน และการเข้ามาสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ และเอกชน จนเกิดความร่วมมือในการดำเนินงาน

องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ยังไม่มีบทบาทในการแก้ปัญหาในระยะแรก ต่อมาจึงได้มีกิจกรรมที่ดำเนินงานเน้นด้านการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ เช่น การรณรงค์ชวนพาहरुดร่วมกับสถานีอนามัยในงานวันเอดส์โลก เป็นต้น อบต.เข้ามามีบทบาทในการแก้ปัญหาของชุมชนในตำบลเมื่อปี พ.ศ. 2540 จนถึงปัจจุบัน เข้าร่วมและเป็นแกนหลักของการทำงานกับโครงการฯ และได้สนับสนุนงบประมาณจำนวนเงิน 100,000 บาทเพื่อใช้ในการป้องกันและแก้ปัญหาเอดส์ เช่น โครงการกีฬาเยาวชนเพื่อป้องกันเอดส์ และกิจกรรมในกลุ่มผู้ติดเชื้อตำบลแม่ข้าวต้ม เป็นต้น

กระทรวงสาธารณสุขให้การสนับสนุนผ่านสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดเชียงราย มายังสถานีอนามัยตำบลแม่ข้าวต้มสนับสนุนงบประมาณให้ชุมชนบ้านปางลาว ในปี พ.ศ. 2540

จำนวนเงิน 7,000 บาท ปี พ.ศ. 2541 จำนวนเงิน 4,000 บาท ปี พ.ศ.2542 จำนวนเงิน 4,093 บาท และในปี พ.ศ. 2543 จำนวนเงิน 3,400 บาท เพื่ออุดหนุนให้ชุมชนทำกิจกรรมและระดมทุนเพื่อช่วยเหลือผู้ติดเชื้อในชุมชน องค์การชุมชนที่จัดตั้งเป็นกองทุนช่วยเหลือผู้ติดเชื้อ นอกจากนี้สถานีนามัยตำบลแม่ข้าวต้มยังเข้าร่วมวิเคราะห์ปัญหาของชุมชนและร่วมเป็นคณะกรรมการเอดส์ตำบลวางแผนแก้ปัญหาเอดส์ตามความต้องการของแต่ละชุมชน

กรมประชาสัมพันธ์ให้การช่วยเหลือผู้ติดเชื้อที่เปิดเผยตัวเอง รายละ 500 บาท ต่อเดือน และมูลนิธิพัฒนาเครือข่ายเอดส์ (AIDSNet) สาขาภาคเหนือ ให้การสนับสนุนกองทุนเอดส์ลงชุมชน ภายใต้โครงการพัฒนาเครือข่ายช่วยเหลือผู้ติดเชื้อและผู้ป่วยเอดส์ ชุมชนละ 20,000 บาท มีผู้นำชุมชน และกลุ่มบุคคลต่าง ๆ ในชุมชนร่วมดำเนินการ โดยที่ผู้ประสานงานโครงการให้การสนับสนุนแนะนำให้ชุมชนบริหารจัดการกันเอง โดยไม่ได้แทรกแซงเพียงแต่เป็นที่ปรึกษาอยู่ห่าง ๆ

ตอนที่ 3 กระบวนการดำเนินงานของโครงการพัฒนาเครือข่ายช่วยเหลือผู้ติดเชื้อและผู้ป่วยเอดส์ในชุมชน ตำบลแม่ข้าวต้ม อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย

3.1 ความเป็นมาและพัฒนาการของโครงการพัฒนาเครือข่ายช่วยเหลือผู้ติดเชื้อ และผู้ป่วยเอดส์ในชุมชน

สถานการณ์เอดส์ในบ้านปางลาวก่อนเดือนเมษายน พ.ศ. 2537 ยังไม่ปรากฏว่ามีชาวบ้านในชุมชนบ้านปางลาว ป่วยหรือเสียชีวิตด้วยสาเหตุจากการติดเชื้อ HIV/AIDS แต่อย่างใด มีเฉพาะข่าวคราวจากชุมชนใกล้เคียงที่มีผู้เสียชีวิต ขณะนั้นชาวบ้านเพียงแต่สงสัยว่าชาวบ้านบางคนอาจจะเป็นโรคเอดส์ และเข้าใจว่าผู้ที่ไปเที่ยวสถานบริการทางเพศเท่านั้นที่เสี่ยงต่อการติดเชื้อเอดส์ ชาวบ้านมักจะขูขบขันคนที่ไม่ได้ให้ความสนใจกับปัญหาเอดส์ พอหลวงปู่เล่าว่า ในระยะแรกยังไม่มีหน่วยงาน หรือองค์กรใดเข้ามาให้ความรู้ ชาวบ้านรับทราบเกี่ยวกับโรคเอดส์จากสื่อทางวิทยุ โทรทัศน์ และข่าวลือต่อ ๆ กันของชาวบ้านจากชุมชนใกล้เคียง ซึ่งมีผู้เสียชีวิตจำนวนมากด้วยโรค “ราชันสมอง หรือโรคเอดส์ขึ้นสมอง”

จนกระทั่งเมื่อประมาณปลายปี พ.ศ.2536 ครูสุมาลี วรรณรัตน์ ได้ริเริ่มทำกิจกรรมศึกษาข้อมูลชุมชนบ้านปางลาวขึ้นมา โดยเชิญชวนเยาวชนในชุมชนที่ว่างงาน 2 คน มาเป็นอาสาสมัครเยาวชน ระยะเริ่มต้นได้จัดกิจกรรมศึกษาข้อมูลทั่วไปของชุมชน เช่น กลุ่มองค์กรในชุมชนการประกอบอาชีพ รายได้ การศึกษา ปัญหาของชาวบ้านและทำแผนที่ของชุมชน ใน

ขณะเดียวกันก็มีข่าวชาวบ้านใกล้เคียงซึ่งอยู่ในตำบลเดียวกันเสียชีวิตด้วยโรคไข้ร่าขึ้นสมองหรือโรคเอดส์เพิ่มขึ้น ครูสุมาลีได้นำข้อมูลที่ศึกษาร่วมกับอาสาสมัครมาสรุปร่วมกัน

ในขณะเดียวกันสภาองค์การพัฒนาคเด็กและเยาวชนหรือ สอ.ดย. ภายใต้การสนับสนุนของ Save the Childern (UK) และศูนย์เอดส์ศึกษา ภาควิชาส่งเสริมการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ได้มาชักชวนให้ทำโครงการรณรงค์สร้างความรู้ความเข้าใจเรื่องเอดส์ในเยาวชน ครูสุมาลีจึงได้ร่วมมือกับทั้งสององค์การ โดย สอ.ดย. ให้การสนับสนุนด้านงบประมาณ และศูนย์เอดส์ฯ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ให้การสนับสนุนด้านงบประมาณทางด้านการวิชาการ ดังนั้นครูสุมาลีและอาสาสมัครเยาวชน จึงนำข้อมูลพื้นฐานชุมชน และการสนับสนุนดังกล่าว มาจัดเป็นโครงการเยาวชนสัมพันธ์ป้องกันเอดส์บ้านปางลาวและโครงการต่าง ๆ ตามมา โดยมีผลการดำเนินงานโครงการและกิจกรรมต่าง ๆ เกิดขึ้นดังนี้

ตารางที่ 15 แสดงผลการดำเนินงานโครงการที่ 1 โครงการเยาวชนชนสัมพันธ์ป้องกันเอดส์บ้านปางลาว ตำบลแม่ข้าวต้ม อำเภอเมือง จังหวัด เชียงราย

วัตถุประสงค์	กลุ่มเป้าหมาย	กิจกรรม	ผลการดำเนินงานกิจกรรม	แหล่งทุน
1. สร้างความรู้ความเข้าใจ ที่ถูกต้องเกี่ยวกับ อันตรายของโรคเอดส์ และให้ชุมชนมีทัศนคติที่ ดีต่อผู้ติดเชื้อ	กลุ่ม / องค์การต่าง ๆ ภายในชุมชนเช่น - ผู้นำชุมชน - เยาวชน - อาสาสมัครสาธารณสุข	1. ศึกษาข้อมูลทั่วไปของชุมชน - โดยการวิเคราะห์ ชุมชนแบบมีส่วนร่วม หรือ Participatory Rural Appraisal : PRA (รายละเอียด ภาคผนวก)	อาสาสมัครเยาวชน และครูผู้สอนหรือผู้ประสานงานโครงการได้เรียนรู้ร่วมกันในเรื่องข้อมูลทั่วไปของชุมชน - มีการปกครองเป็นคุ้มมีทั้งหมด 10 คุ้ม - มีผู้นำชุมชนทั้งเป็นทางการและไม่เป็นทางการที่สามารถจะประสานงานได้ - ในชุมชนมีสถานที่สำคัญเช่นวัด บริเวณบ้านของป่าเลขา ศาลาประชาธิปไตย สามารถจัดรวมกลุ่มคนหรือจัดกิจกรรมได้ - ในชุมชนมีปัญหารายได้ของชาวบ้าน ปัญหาเสพติดประเภทสารระเหยในกลุ่มเยาวชน - มีวิถีชีวิตและความเป็นอยู่แบบชาวอีสานทั้งการแต่งกาย ภาษาพูด ประเพณีวัฒนธรรม	- สอ.ดย. - Save the Children(UK)
2. ให้ความช่วยเหลือ / สนับสนุนการมีส่วนร่วม ของชุมชน ในการทำงาน ด้านเอดส์ในชุมชน	สุข ประจำชุมชน - แม่บ้าน - พ่อบ้าน			
3. บันทึกกระบวนการจาก การทำงาน และสร้างรูป แบบทำงานด้านเอดส์ ของชุมชนแบบที่ สามารถนำไปขยายผล ได้	- เด็กนักเรียนและครู - ผู้ติดเชื้อเอดส์			

ตารางที่ 15 (ต่อ)

วัตถุประสงค์	กลุ่มเป้าหมาย	กิจกรรม	ผลการดำเนินงานกิจกรรม	แหล่งทุน
			- ชาวบ้านวัยทำงานจนถึงวัยผู้สูงอายุอายุจบการศึกษา ชั้น ป. 4 มีสถานศึกษาที่เป็นทางการเพียงแห่งเดียวในชุมชน ผลจากการจัดทำกิจกรรมและภายหลังการทำกิจกรรมทำให้เกิดความสนิทสนมจนสามารถเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำชุมชนอาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.) เยาวชนในชุมชนในโรงเรียน และผู้ที่มีความสามารถที่จะให้ความร่วมมือในการทำงานได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเยาวชนที่เป็นอาสาสมัคร ได้เรียนรู้ชุมชนของตนเอง สามารถทำกิจกรรม ได้ด้วยตนเอง พร้อมทั้งชักชวนเพื่อน ๆ ร่วมกิจกรรม จนมีอาสาสมัครเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ	

วัตถุประสงค์	กลุ่มเป้าหมาย	กิจกรรม	ผลการดำเนินงานกิจกรรม	แหล่งทุน
		2. รณรงค์ให้ความรู้เกี่ยวกับ เอดส์ - นิทรรศการ - ละคร - กิจกรรมสร้าง ความตระหนักในปัญหา เอดส์ด้วยเทคนิคการ วิเคราะห์ชุมชนแบบมีส่วนร่วม ร่วม(PRA) ในกลุ่มต่างๆ เช่น กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มผู้นำที่ เป็นทางการและไม่เป็นทางการ กลุ่มเยาวชนในโรงเรียน และในชุมชน กลุ่มพ่อบ้าน อสม.	อาสาสมัครได้นำเอาสภาพปัญหาที่พบ เช่น ปัญหาอพยพแรงงาน ปัญหาเยาวชนติดสาร ระเหย มาจัดนิทรรศการในโรงเรียน ในชุมชน จัดละครหุ่น โดยเนื้อหาทั้งหมดเป็นเรื่องใกล้ตัว ของชาวบ้าน จนได้รับการยอมรับจากโรงเรียน และชุมชน นอกจากนี้ยังได้มีโอกาสนำไปเผยแพร่ ในกลุ่มโรงเรียนตำบลแม่ข้าวต้มและเผยแพร่การ ทำละครหุ่นให้กับเยาวชนในชุมชน การดำเนินงานระยะแรกนั้นด้านความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับวิธีชีวิตชุมชน และการป้องกัน กันปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน การป้องกันเอดส์ ยังไม่ได้ดำเนินงานอย่างจริงจัง จนกระทั่งวันที่ 24 พฤศจิกายน 2537 เกิดจุดเปลี่ยนของการทำงาน เมื่อมีผู้เสียชีวิต ด้วยโรคเอดส์เกิดขึ้นในชุมชน เป็นเพศชายอายุ	

วัตถุประสงค์	กลุ่มเป้าหมาย	กิจกรรม	ผลการดำเนินงานกิจกรรม	แหล่งทุน
			22 ปี อาชีพรับจ้างทั่วไป มีบุตร 1 คน ภรรยาติดเชื้อจากสามี ชาวบ้านแสดงอาการรังเกียจผู้ติดเชื้อ ภรรยาและบุตร ครูผู้มาเลี้ยงได้ใช้สถานการณ์ที่เกิดขึ้น ทำกิจกรรมสร้างความตระหนักต่อปัญหาเอดส์ด้วยเทคนิค PRA ในกลุ่มองค์กรทุกกลุ่ม โดยมอาสาสมัคร(เยาวชน) เป็นผู้ดำเนินงาน โดยมีผลการทำกิจกรรมในกลุ่มต่างๆ ดังนี้ - กลุ่มเยาวชน ประมาณ 20 คน มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเอดส์ และเข้ามาเป็นอาสาสมัครเพิ่มขึ้นจาก 2 เป็น 7 และ 9 คน ช่วยกันรณรงค์ให้ความรู้เกี่ยวกับโรคเอดส์ด้วยละครหุ่น จนพัฒนาไปเป็นละครเวที ตามความต้องการของเยาวชน จัดกิจกรรมทุกวันเสาร์ โดยเน้นการเปลี่ยนแปลงตนเองจากพฤติกรรมเสี่ยง และการป้องกันตนเองของชุมชนเป็นสำคัญ	

วัตถุประสงค์	กลุ่มเป้าหมาย	กิจกรรม	ผลการดำเนินงานกิจกรรม	แหล่งทุน
			- กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มพ่อบ้าน กลุ่มนักเรียน ชั้น ป.5 – ป.6 กลุ่มผู้นำชุมชน กลุ่มอสม. กลุ่มเยาวชนคนอื่น ๆ และผู้ติดเชื้อที่เปิด เผยตัวเอง และไม่เปิดเผยตัวเอง อาสาสมัครเยาวชน อาศัยความสัมพันธ์ ทางสังคม และพื้นฐานของสถานการณ์ปัญหา เอดส์ทำงานกับ อสม. ผู้นำชุมชน จนสามารถ จัดทำกิจกรรม “เวทีเอดส์บ้านปางลาว” กับทุก กลุ่ม/องค์กรในชุมชน จนได้อาสาสมัครผู้ติดเชื้อ เข้าร่วมให้ความรู้ ในกิจกรรม PRA ในกลุ่มต่าง ๆ ร่วมด้วย การจัดกิจกรรม PRA ในกลุ่มองค์กรทุก กลุ่มทั้งชุมชน และการรณรงค์ป้องกันอย่าง เข้มข้น ของอาสาสมัครเยาวชน ทำให้ชาวบ้าน เข้าถึงข้อมูลได้พูดคุยแลกเปลี่ยน ความรู้ จนมี ความเข้าใจเกี่ยวกับการป้องกันส่งผลถึงการไม่ รังเกียจผู้ติดเชื้อ ซึ่งต่อมากลุ่มเยาวชนและ อสม. ได้มีกิจกรรมเยี่ยมบ้าน	

วัตถุประสงค์	กลุ่มเป้าหมาย	กิจกรรม	ผลการดำเนินงานกิจกรรม	แหล่งทุน
			ให้กำลังใจผู้ติดเชื้อ จนสามารถเตรียมความพร้อมให้ชุมชนไม่รังเกียจผู้ติดเชื้อ - การทำงานในกลุ่มเด็กนักเรียนและครูโดยเชื่อมโยงสถานการณ์เอดส์ที่เป็นจริงในชุมชนสู่ชั้นเรียน และใช้เทคนิคการวิเคราะห์สถานการณ์เอดส์อย่างมีส่วนร่วม (PRA) สามารถพัฒนาเป็นส่วนหนึ่งของวิชาสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตและเด็กนักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมจัดนิทรรศการเกี่ยวกับโรคเอดส์ ระยะต่อมาเด็กนักเรียนได้เข้าร่วมเป็นอาสาสมัครของโครงการทำละครหุ่นละครเวที รณรงค์ป้องกันเอดส์	

ตารางที่ 15 (ต่อ)

วัตถุประสงค์	กลุ่มเป้าหมาย	กิจกรรม	ผลการดำเนินงานกิจกรรม	แหล่งทุน
			- การดำเนินงานในกลุ่มผู้ติดเชื้อ เน้นการให้ความรู้ ความเข้าใจ และความตระหนักต่อปัญหาเอชไอวีมากขึ้น ทำให้ผู้ติดเชื้อกล้าเปิดเผยตัวเองและเข้ามาเป็นอาสาสมัครในโครงการฯ 2 คน เป็นชายโสด 1 คน และสตรีแม่บ้าน 1 คน อาสาสมัครผู้ติดเชื้อที่เปิดเผยตัวได้เป็นวิทยากรพูดคุยปัญหาเอชไอวี ในกิจกรรมรณรงค์กับกลุ่มต่าง ๆ เช่นกลุ่มวัยรุ่น กลุ่มนักเรียนที่จบการศึกษาระดับประถมศึกษา กลุ่มแม่บ้าน ตลอดจนการร่วมแสดงละครเวที ละครหุ่น เพื่อสร้างความตระหนักต่อปัญหาเอชไอวี สร้างทัศนคติที่ดีต่อการอยู่ร่วมกับผู้ติดเชื้อ และยอมรับเด็กที่ได้รับผลกระทบจากพ่อแม่เสียชีวิตด้วยโรคเอดส์	

ตารางที่ 15 (ต่อ)

วัตถุประสงค์	กลุ่มเป้าหมาย	กิจกรรม	ผลการดำเนินงานกิจกรรม	แหล่งทุน
			ชุมชนเพิ่มการยอมรับมากขึ้น ทำให้เกิดจุดเปลี่ยนของการทำงาน คือ เริ่มมองระดับด้านการดูแลรักษาผู้ป่วยเอดส์และการให้คำปรึกษาแก่ผู้ติดเชื้อผู้ป่วยและญาติมากขึ้น ปรับเปลี่ยนไปตามสภาพปัญหาและสถานการณ์เอดส์ที่เปลี่ยนไป เกิดการทำงานกับผู้ติดเชื้อดังนี้ 1. เยาวชน แม่บ้าน ผู้ติดเชื้อ ได้รับการอบรมการให้คำปรึกษาและฝึกอบรมการดูแลผู้ป่วยเอดส์ที่บ้าน จนสามารถทำงานร่วมกับทีมอสม. เยี่ยมบ้านและให้คำปรึกษาได้ 2. ผู้ติดเชื้อที่เปิดเผยตัวเอง และอาสาสมัครเยาวชน เข้าร่วมกิจกรรมกับกลุ่มผู้ติดเชื้อจากหน่วยงานต่าง ๆ ที่ทำงานร่วมกับผู้ติดเชื้อ เกิดการรวมกลุ่มผู้ติดเชื้อระดับตำบลขึ้นมาภายหลัง	

ตารางที่ 15 (ต่อ)

วัตถุประสงค์	กลุ่มเป้าหมาย	กิจกรรม	ผลการดำเนินงานกิจกรรม	แหล่งทุน
			3. ผู้ติดเชื้อได้รับการช่วยเหลือ ในการไปรักษาที่ฝ่ายเวชกรรมโรงพยาบาลเสีงรายประชา นุเคราะห์ เป็นต้น 4. เยาวชนและอาสาสมัคร(เยาวชน) ร่วมกันทำกลุ่มออมทรัพย์ สามารถนำเงินกำไร 15% สมทบทุนกับกองทุนช่วยเหลือผู้ติดเชื้อของกลุ่ม อสม. ซึ่งได้รับงบประมาณจากสถานีนอมนามัยประจำตำบลแม่ข้าวต้ม การดำเนินงานของโครงการได้รับการยอมรับจากผู้นำชุมชนและชาวบ้านเป็นอย่างดี ทำให้เยาวชนผู้นำชุมชน และชาวบ้านชุมชนใกล้เคียงสนใจ ขอให้โอกาส ขยายผลหรือแนะนำโครงการดังกล่าวในชุมชนของตน ดังนั้นครูสุมาลีและเยาวชนจึงได้ขยายเครือข่ายการทำงานในประเด็นการป้องกันโรคเอดส์ และการช่วยเหลือผู้ติดเชื้อผู้ป่วยเอดส์ ญาติ และผู้ได้รับผลกระทบจากเอดส์ขึ้น ในปี 2539 ต่อไป ดังโครงการที่2	

ตารางที่ 16 แสดงผลการดำเนินงานโครงการที่ 2 โครงการพัฒนาเครือข่ายช่วยเหลือผู้ติดเชื้อและผู้ป่วยเอดส์ในชุมชนบางลาว พฤษภาคม 2539 - ปัจจุบัน

วัตถุประสงค์	กลุ่มเป้าหมาย	กิจกรรม	ผลการดำเนินงานกิจกรรม	แหล่งทุน
1. เพื่อพัฒนาศักยภาพของกลุ่มและองค์กรทางสังคมในชุมชนให้มีความตระหนักและพร้อมที่จะช่วยเหลือสนับสนุน ผู้ติดเชื้อ / ผู้ป่วยเอดส์ในชุมชนของตนทั้งทางด้าน การสนับสนุนให้กำลังใจ การให้คำปรึกษา การดูแลรักษาและด้านเศรษฐกิจ	- องค์กรภายในชุมชน - กำนัน / ผู้ใหญ่บ้าน - กลุ่มที่เป็นทางการ / ไม่เป็นทางการ - ผู้ติดเชื้อเอดส์ - ครู / นักเรียน - องค์กรนอกชุมชน - สาธารณสุขประจำตำบล - โรงพยาบาลภาครัฐ - องค์กรพัฒนาเอกชน - องค์การบริหารส่วนตำบล	มีทั้งสิ้น 2 กิจกรรม ได้แก่ 1. การพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วม (A-I-C) 2. การขยายเครือข่ายและสร้างเครือข่ายด้านการป้องกันและช่วยเหลือผู้ติดเชื้อเอดส์ วิธีการจัดกิจกรรม A-I-C การจัดกิจกรรม AIC ทำให้เกิดการวิเคราะห์ปัญหาและวางแผนร่วมกันระหว่างองค์การบริหารส่วนตำบล ผู้นำชุมชนจากกลุ่มต่างๆ เช่น กลุ่มแม่บ้าน เยาวชน อสม. ตัวแทนอบต. ของชุมชน	ทำให้เกิดเครือข่ายการทำงานในกลุ่มองค์กรต่างๆ อย่างเชื่อมโยงกัน ดังนี้	โครงการไทยอาสาสมัครป้องกันเอดส์ภาคเหนือ หรือ NAPAC
2. เพื่อประสานงานกับหน่วยงานและองค์กรทั้งของรัฐและเอกชนที่มีหน้าที่เกี่ยวข้อง เช่น สถานีอนามัย โรงพยาบาล จังหวัด สถาบันพัฒนาฝีมือ			1. กลุ่มผู้นำชุมชน กลุ่มผู้นำชุมชน ได้ระดมความคิดเห็นร่วมกันวางแผนการตอบสนองต่อปัญหาเอดส์ คือ จัดตั้งกองทุนเพื่อช่วยเหลือผู้ติดเชื้อ / ผู้ป่วยเอดส์ และผู้ที่ได้รับผลกระทบจากปัญหาเอดส์ เป็นทุนการศึกษาสำหรับบุตรผู้ติดเชื้อ และเด็กด้อยโอกาส ปีละ 3 ทุน ๆ ละ 1,000 บาท ค่าเดินทางไปรับการรักษาพยาบาลสำหรับผู้ติดเชื้อที่ไม่เกิน 100 บาท ปลดปล่อยเงินกู้เพื่อประกอบอาชีพโดยไม่คิดดอกเบี้ย จำนวนไม่เกิน 2,000 บาท / รายสมทบทุนช่วยเหลือเมื่อผู้ติดเชื้อและภรรยาที่เสียชีวิตไม่เกิน 500 บาท / ราย	Save the Children (UK)

ตารางที่ 16 (ต่อ)

วัตถุประสงค์	กลุ่มเป้าหมาย	กิจกรรม	ผลการดำเนินงานกิจกรรม	แหล่งทุน
แรงงาน สำนักงานเกษตรกร ศูนย์การศึกษาออกโรงเรียน และองค์กรพัฒนาเอกชน เพื่อให้การสนับสนุนต่อการดูแลองค์การในชุมชน ในการให้ความช่วยเหลือแก่ผู้ติดเชื้อ / ผู้ป่วยเอดส์และครอบครัว 3. เพื่อพัฒนาเครือข่ายการสนับสนุนทั้งจากภายนอก ชุมชนและภายในชุมชนเพื่อช่วยเหลือผู้ติดเชื้อ / ผู้ป่วยเอดส์และครอบครัว		ตัวผู้ติดเชื้อและญาติ แพทย์ประจำตำบล กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน รวมถึงเจ้าหน้าที่ภาครัฐที่ทำงานในพื้นที่เช่น ครู จันท. สาธารณสุข จันท. ศูนย์การศึกษาออกโรงเรียน	2. การทำงานกับกลุ่มผู้ติดเชื้อ มีการสร้างและพัฒนา อสม. อาสาสมัครใน กลุ่มผู้ติดเชื้อ อาสาสมัครที่เป็นญาติผู้ติดเชื้อ และผู้ป่วยเอดส์ อาสาสมัครกลุ่มแม่บ้าน อาสาสมัครกลุ่มเยาวชน มีกิจกรรมต่าง ๆ ได้แก่ - การให้คำปรึกษาผู้ติดเชื้อเอดส์ทุกรายที่เปิดเผยตนเอง - การส่งตัวผู้ติดเชื้อเอดส์ไปรับการรักษากรณีอาการหนัก - มีการจัดตั้งกองทุนเวชภัณฑ์เบื้องต้น เช่น ถุงมือ ชุดทำความสะอาด 3. การทำงานกับองค์การบริหารส่วนตำบล	โรงพยาบาล เรียงราย ประชาชน เคราะห์ สถานีอนามัย ตำบล

ตารางที่ 16 (ต่อ)

วัตถุประสงค์	กลุ่มเป้าหมาย	กิจกรรม	ผลการดำเนินงานกิจกรรม	แหล่งทุน
			มีผลการทำกิจกรรมต่าง ๆ ดังนี้ - มีการทำงาน ในรูปคณะกรรมการเอเดอส์ระดับตำบลโดยมีตัวแทนจากทุกชุมชนทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ(ในหัวข้อการบริหารจัดการ) - มีการจัดทำแผนงานด้านเอเดอส์และงานพัฒนาคุณภาพชีวิต โดยอบต. อนุมัติเงิน จำนวน 100,000 บาท (หนึ่งแสนบาทถ้วน) ในการดำเนินงานด้านการป้องกันและช่วยเหลือผู้ติดเชื้อเอเดอส์ ซึ่งขึ้นอยู่กับภายใต้การสนับสนุนของคณะกรรมการเอเดอส์ที่จัดตั้ง เช่น	อบต.

ตารางที่ 16 (ต่อ)

วัตถุประสงค์	กลุ่มเป้าหมาย	กิจกรรม	ผลการดำเนินงานกิจกรรม	แหล่งทุน
			•โครงการสภายุสัสมพันธ์ ซึ่งเป็นโครงการจัดตั้งกองทุนช่วยเหลือผู้ติดเชื้อผู้ป่วยเอดส์ เด็กกำพร้าที่ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์ เด็กด้อยโอกาสคนชราที่ถูกทอดทิ้ง และผู้พิการทุพพลภาพในตำบล •โครงการสมมุไพรเพื่อการพึ่งพาตนเอง •โครงการค่ายเยาวชนและกีฬาชุมชน 4. มีการทำงานกับโรงเรียนและกลุ่มโรงเรียนได้แก่ - การสัมมนาครูในกลุ่มโรงเรียนเรื่องการวิเคราะห์ปัญหาในโรงเรียน และชุมชนเพื่อจัดกิจกรรมเอดส์ศึกษาในโรงเรียนและชุมชน ส่งผลให้เกิดการจัดกิจกรรม วิเคราะห์ปัญหาที่อยู่รอบตัวเด็ก และกระบวนการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับปัญหาที่เกิดขึ้นจริงในชุมชน เขตบริการของโรงเรียน	

ตารางที่ 16 (ต่อ)

วัตถุประสงค์	กลุ่มเป้าหมาย	กิจกรรม	ผลการดำเนินงานกิจกรรม	แหล่งทุน
			ผลจากการจัดสัมมนาในครั้งนี้ นำไปสู่การวางแผนงานจัดการเรียนการสอน ที่มุ่งพัฒนาคุณภาพชีวิตของเด็กและชุมชนมากขึ้น ได้แก่ โครงการการศึกษาเพื่อชีวิตและชุมชน โครงการพัฒนาอาชีพจากโรงเรียนสู่ชุมชน โครงการส่งเสริมกีฬา - การประชุมเชิงปฏิบัติการเรื่อง การประเมินผลตามสภาพจริงโดยการให้แต่ละผลงาน ทั้งนี้เนื่องจากการประเมินผลการเรียนที่ครูใช้กับเด็กเป็นการประเมินโดยใช้คะแนนเป็นเครื่องตัดสินผลการเรียนโดยไม่ได้นำถึงรายละเอียดในกระบวนการเรียนรู้ ซึ่งทำให้เกิดการประเมินผลตามสภาพจริง และเพิ่มละสมางมาใช้ คณะครูของโรงเรียนได้จัดเวทีพูดคุยแนวคิดการจัดการสอนแนวใหม่ ที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง นอกจากความเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ในกลุ่มโรงเรียนได้จัดตั้งคณะทำงาน ด้านเอดส์ ในเวลาต่อมา	

ตารางที่ 16 (ต่อ)

วัตถุประสงค์	กลุ่มเป้าหมาย	กิจกรรม	ผลการดำเนินงานกิจกรรม	แหล่งทุน
			5. การประสานงานกับองค์กรภายนอก โครงการได้ให้การสนับสนุนกลุ่มต่าง ๆ เข้าถึงแหล่งทรัพยากรต่าง ๆ ด้วยตนเอง เพื่อให้สามารถติดต่อประสานงานได้เอง และสามารถพัฒนาการทำงานได้ด้วยตนเอง จนได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานต่าง ๆ มากมาย เช่น - มูลนิธิหมอเสม พริ้งพวงแก้ว และมูลนิธิโรงพยาบาลวงศ์ใหญ่ ให้การสนับสนุนทุนการศึกษาแก่เด็กที่ได้รับผลกระทบจากปัญหาโรคเอดส์ จำนวน 6 ราย - ศูนย์เอดส์จังหวัด ศูนย์การศึกษาออกโรงเรียน ศูนย์ควบคุมโรคติดต่อ เขต 10 สนับสนุนสื่อเพื่อใช้ในการจัดกิจกรรมรณรงค์ ป้องกันเอดส์ในชุมชน เช่น การทำละครหุ่น - โรงพยาบาลเชียงรายประชานุเคราะห์รับผู้ป่วยเอดส์รักษาโดยไม่คิดค่าใช้จ่าย	

ตารางที่ 16 (ต่อ)

วัตถุประสงค์	กลุ่มเป้าหมาย	กิจกรรม	ผลการดำเนินงานกิจกรรม	แหล่งทุน
			- ศูนย์บริการปัญหาสุขภาพ (ACCESS) องค์กรพัฒนาชุมชนด้านแอตส์ภาคเหนือ กลุ่มศิลปวัฒนธรรมกระทรวงฯ ได้ให้การสนับสนุนวิทยากรให้ความรู้เกี่ยวกับโรคเอดส์ และจัดอบรมเกี่ยวกับศิลปะการแสดงละคร - ศูนย์บริการการศึกษาอำเภอเมืองเชียงรายให้การสนับสนุน การจัดฝึกอบรมด้านอาชีพ เช่นการทำดอกไม้แห้งให้กับเยาวชน	

นอกจากกิจกรรมการดำเนินงานที่กล่าวมาแล้ว ผลการทำงานของโครงการฯยังได้รับการยอมรับ และนำไปเผยแพร่ยังหน่วยงานต่าง ๆ ได้แก่

- สำนักงานการประถมศึกษาแห่งชาติ ให้นำเอากระบวนการวิเคราะห์ปัญหาเอดส์ในชุมชน กระบวนการ PRA ในการฝึกอบรมครู โครงการนำร่องการสอนเอดส์ศึกษาในโรงเรียนและชุมชน 20 จังหวัดทั่วประเทศ
- สำนักงานพัฒนาชุมชนเขต 5 จังหวัดลำปาง เชิญเป็นวิทยากรฝึกอบรมเจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนโดยใช้กระบวนการ A-I-C
- ศูนย์ปรึกษาปัญหาสุขภาพ (ACCESS) เชิญเป็นวิทยากร สัมมนาประชาคมตำบล โดยใช้กระบวนการ A-I-C ของตำบลโชคชัย กิ่งอำเภอดอยหลวง
- นำกระบวนการ A-I-C และเทคนิค PRA ไปฝึกอบรมเจ้าหน้าที่ของโรงพยาบาลแม่จันและเจ้าหน้าที่สาธารณสุข อำเภอแม่จัน
- การนำเสนอกระบวนการทำงานต่อที่ประชุม "Force For Change : Young People and HIV/AIDS" The 3rd Asian AIDS Workshop ที่กรุงเทพมหานคร
- ได้รับเชิญจากองค์การ Save the Children (U.S.A) ให้นำเสนอกระบวนการทำงานด้านเอดส์ในชุมชน และฝึกอบรมเจ้าหน้าที่ระดับท้องถิ่นที่ทำงานด้านเอดส์ ณ ประเทศเวียดนาม

นอกจากการเผยแพร่กิจกรรมและเทคนิควิธีการที่โครงการฯ ให้เป็นเครื่องมือในการทำงานดังกล่าว โครงการนี้ยังได้รับความสนใจจากหน่วยงานทั้งในและต่างประเทศ มาศึกษาดูงานแลกเปลี่ยนประสบการณ์การทำงานกับเจ้าหน้าที่ อาสาสมัครและผู้นำชุมชนอย่างต่อเนื่อง

จากผลการดำเนินโครงการนี้ ผู้นำชุมชน และชาวบ้านชุมชนต่าง ๆ ในตำบลแม่ข้าวต้มให้ความสนใจและขอให้ขยายผลต่อเนื่อง หรือแนะนำโครงการ จากการเริ่มต้นที่ชุมชนบ้านปางลาวเพียงแห่งเดียว จนเกิดเป็นความสำเร็จในเวลาต่อมา เดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2539 – มิถุนายน พ.ศ. 2540 จึงได้ขยายการทำงานเป็นโครงการพัฒนาเครือข่ายช่วยเหลือผู้ติดเชื้อ และผู้ป่วยเอดส์ในชุมชน 5 ชุมชน และเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2540 – มิถุนายน พ.ศ. 2541 ได้ขยายเพิ่มไปอีก 7 ชุมชน รวมเป็น 12 ชุมชน จนกระทั่งมาถึงปลายปี พ.ศ. 2542 จึงดำเนินงานครอบคลุมทั้ง 20 ชุมชน โดยได้รับการสนับสนุนการดำเนินงานจากกระทรวงสาธารณสุข UNICEF และ NAPAC (หรือ AIDSNet ในปัจจุบัน)

ในปี พ.ศ. 2543 สถานการณ์โรคเอดส์ในชุมชนปางลาว และชุมชนใกล้เคียงยังคงมีความรุนแรงอย่างต่อเนื่อง และปรากฏผลกระทบเป็นวงกว้างมากขึ้น โดยเฉพาะต่อกลุ่มเด็กเยาวชน สตรีและผู้สูงอายุ ผู้ประสานงานโครงการกล่าวว่า การดำเนินงานจากโครงการพัฒนาเครือข่ายช่วยเหลือผู้ติดเชื้อ และผู้ป่วยเอดส์บ้านปางลาว ได้พัฒนาการแก้ปัญหาไปเป็นบทบาทของ อบต. สถานท้องถิ่นและโครงการดังกล่าว ได้พัฒนาไปเป็นศูนย์ประสานงานโรคเอดส์ตำบลแม่ข้าวต้ม มีครูสุมาลีเป็นผู้ประสานงาน ส่วนการดำเนินงานด้านต่าง ๆ องค์การชุมชน ผู้นำชุมชน เป็นผู้ดำเนินงานด้วยตนเอง โดยมีผู้ประสานงานเป็นที่ปรึกษาและกระตุ้นแนวคิดในการทำงาน กิจกรรมที่ดำเนินงานต่อเนื่องจากโครงการเดิม ซึ่งยังคงดำเนินงานอยู่

3.2 ประวัติ มูลเหตุจูงใจ ความรู้ความสามารถของผู้ริเริ่มหรือผู้ประสานงานโครงการ

โครงการพัฒนาเครือข่ายช่วยเหลือผู้ติดเชื้อและผู้ป่วยเอดส์ในชุมชนบ้านปางลาว เกิดจากการริเริ่มทำงานโดยผู้ที่มีความรู้ความสามารถ ซึ่งได้รับการสนับสนุนช่วยเหลือและ แนะนำโดยองค์การพัฒนาเอกชน ตั้งแต่เริ่มดำเนินงานครั้งแรก ผู้ริเริ่มเรียกตนเองว่า ผู้ประสานงานชื่อ นางสุมาลี วรรณรัตน์ อายุ 38 ปี สามีชื่อนายศิริพันธ์ วรรณรัตน์ มีบุตรสาว 2 คน ผู้ประสานงานและสามี จบการศึกษาระดับปริญญาโท ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ประกอบอาชีพรับราชการครู โดยสอนประจำอยู่ที่ โรงเรียนประจำชุมชน "โรงเรียนบ้านปางลาว ตำบลแม่ข้าวต้ม อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย" ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2526 มาถึงปัจจุบัน (พ.ศ. 2544)

ผู้ประสานงาน พักอาศัย และปฏิบัติงานด้านการศึกษาในชุมชน ได้คลุกคลีกับชุมชนและนักเรียนมาเป็นเวลานานกว่า 17 ปี จากการสนทนาอย่างไม่เป็นทางการกับเด็ก/เยาวชนกลุ่ม/องค์การชุมชน ผู้นำและชาวบ้านเล่าว่า ผู้ประสานงานและครอบครัว เป็นส่วนหนึ่งของชุมชน ทุกคนให้ความเชื่อถือศรัทธา ทั้ง 2 ท่านเป็นที่ปรึกษาแนะนำ และคลี่คลายปัญหาของชุมชน โดยสนับสนุนให้ชุมชนจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้น โดยกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นปัญหาชุมชนไม่ยอมรับเด็กที่ได้รับผลกระทบจากเอดส์ และไม่ให้เข้าเรียนที่ศูนย์เด็กเล็กประจำชุมชน ปัญหาของเด็กและเยาวชนบางคนติดยาเสพติด ปัญหาครอบครัวแตกแยก ผู้ประสานงานได้ให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ แล้วกระตุ้นให้ชาวบ้านช่วยกันคิดวิเคราะห์ จนสามารถวางแผนแก้ไขกันได้

มูลเหตุจูงใจในการริเริ่มดำเนินงานมีหลายสาเหตุประกอบกัน ซึ่งมีที่มาจากตั้งแต่ผู้ประสานงาน ได้ศึกษาเล่าเรียนระดับปริญญาโทเมื่อในปี พ.ศ. 2533 ในระหว่างที่ศึกษาอยู่ ผู้ประสานงานได้เข้าร่วมในโครงการเอดส์ศึกษา ภาควิชาส่งเสริมการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ทำงานหลายพื้นที่ เช่น ในชุมชนแออัดจังหวัดเชียงใหม่ ในชุมชนชนบทในจังหวัดต่าง ๆ ของภาคเหนือ และได้รับมอบหมายให้เป็นผู้ประสานงานโครงการพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษา เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาโรคเอดส์ในชุมชนแออัดจังหวัดเชียงใหม่ ร่วมกับโครงการเอดส์ศึกษาผู้ประสานงานได้ประสบการณ์เรียนรู้การทำงานกับชุมชน พบเห็นสภาพปัญหา ทักษะคติที่ไม่ดีของชาวบ้านที่มีต่อผู้ติดเชื้อ ครอบครัว และญาติผู้ติดเชื้อ การกีดกันด้านสิทธิมนุษยชน จากประสบการณ์ตรงและการเรียนรู้จากสภาพที่เป็นจริง จึงเป็นแรงบันดาลใจส่วนหนึ่งที่ผลักดันให้ ผู้ประสานงานคิดว่าไม่ต้องการให้ปัญหาดังกล่าวเกิดขึ้นกับชุมชนที่ตนเองอยู่อาศัย เมื่อได้กลับมาปฏิบัติงานที่ชุมชน เมื่อประมาณปี พ.ศ. 2535 จึงได้ริเริ่มศึกษาชุมชนที่ตนเองอยู่อาศัย ทำให้ได้รับรู้ข้อมูลและสภาพปัญหาที่มีโอกาสเสี่ยงต่อปัญหาเอดส์ในอนาคตจึงเป็นแรงบันดาลใจอีกอย่างหนึ่งที่จะทำงานด้านนี้ ผู้ประสานงานจึงได้วางแผนที่จะทำงานเพื่อเตรียมความพร้อมให้ชุมชนรับสภาพปัญหา และแก้ไขปัญหาด้วยตนเอง

ด้านความรู้ความสามารถ ผู้ประสานงานโครงการจบการศึกษาระดับสูง มีทักษะกระบวนการในการทำงานร่วมกับชุมชน การประสานงานกับองค์กรภายนอก และภายในชุมชน การสร้างความสัมพันธ์ที่ดี จนเป็นที่ยอมรับขององค์กรบริหารส่วนตำบล (อบต.) ข้าราชการครู ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน หน่วยงานสาธารณสุขระดับตำบล อำเภอ จังหวัด และองค์กรพัฒนาเอกชนหรือ NGO ประกอบด้วย ผู้ประสานงานโครงการเป็นบุคคลที่ชอบแสวงหาความรู้และประสบการณ์ในการทำงานตลอดเวลา เป็นบุคคลที่มีความรับผิดชอบต่อการทำงาน และให้โอกาสชุมชนทำงานด้วยตนเองอย่างเต็มที่ มีบทบาทเป็นเพียงผู้อำนวยความสะดวกและที่ปรึกษาปล่อยให้ชุมชนมีบทบาทในการปฏิบัติงานเอง จนได้รับความไว้วางใจจากองค์กรในและนอกชุมชน อีกทั้งสามารถปรับแนวทางการทำงานให้เข้ากับบริบทของแต่ละชุมชนเป็นอย่างดี นอกจากนี้ ผู้ประสานงานยังได้รับประสบการณ์เรียนรู้การทำงานจากนักวิชาการร่วมด้วย เช่น เอนก นาคะบุตร ตัวแทนจาก Save the Children (UK) อาจารย์เสรี พงศ์พิศ นักคิดนักเขียนผู้มีประสบการณ์ด้านการทำงานป้องกันเอดส์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พศิน แดงจวง ผู้ประเมินผลโครงการจาก ภายนอก และอาจารย์ ดร.อุษา ดวงสา นักวิชาการจากโครงการพัฒนาเครือข่ายเอดส์ภาคเหนือ เป็นต้น ผู้ประสานงานโครงการสามารถนำความรู้มาประยุกต์ และปรับใช้ให้เหมาะสมกับบริบทของชุมชนเป็นอย่างดี

3.3 แนวคิดหรือยุทธศาสตร์การดำเนินงาน

การดำเนินโครงการพัฒนาเครือข่ายช่วยเหลือผู้ติดเชื้อ และผู้ป่วยเอดส์ในชุมชนบ้านปางลาว มีการพัฒนางานโดยอาศัยแนวคิดหรือยุทธศาสตร์การดำเนินงาน มาตั้งแต่ครั้งแรกที่โครงการนี้เกิดขึ้น ผู้ประสานงานโครงการเล่าว่า การเริ่มต้นโครงการเยาวชนสัมพันธ์ป้องกันเอดส์ มีเป้าหมายหลักที่การทำงานด้านเอดส์ในชุมชน โดยให้อาสาสมัครเยาวชนเป็นแกนนำในการดำเนินงาน แต่การดำเนินงานตามโครงการที่จะทำให้ประสบผลสำเร็จได้ ต้องศึกษาเรียนรู้ชุมชนอย่างเจาะลึก และครอบคลุมปัญหา กลุ่มเป้าหมาย และข้อจำกัดต่าง ๆ ที่มีอยู่ในชุมชนให้รอบด้าน ผู้ประสานงานโครงการมีความเชื่อว่า สภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน เป็นปัญหาที่มีความเกี่ยวพันต่อเนื่องกันเป็นลูกโซ่ แนวคิดในการดำเนินงานโครงการครั้งแรกภายใต้ชื่อ "โครงการเยาวชนสัมพันธ์ป้องกันเอดส์บ้านปางลาว" (ปี พ.ศ. 2537 – ปี พ.ศ. 2538) ได้อาศัยแนวคิดหลักๆ เพื่อใช้เป็นแนวทางสำหรับการวางแผนการทำงานไว้ 3 ประเด็น ดังนี้

1.) ชุมชนแต่ดั้งเดิม มีศักยภาพในการจัดการกับปัญหาของตนเองโดยอาศัยภูมิปัญญา ทรัพยากร กระบวนการ และองค์กรต่าง ๆ ที่มีอยู่ในชุมชน ทั้งที่เป็นกลุ่มที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ เช่น กลุ่มผู้นำ ผู้อาวุโส กลุ่มหนุ่มสาว กลุ่มเครือข่าย และกลุ่มสนใจต่าง ๆ และทั้งกลุ่มที่เกิดจากการจัดตั้งโดยองค์กรของรัฐ เช่น คณะกรรมการชุมชนกลุ่มพัฒนาสตรี กลุ่มเยาวชน อาสาสมัครสาธารณสุข ฯลฯ การมีกลุ่มและผู้นำของกลุ่มเหล่านี้ แสดงให้เห็นถึงศักยภาพของชุมชนที่มีอยู่ในการทำงานเพื่อพัฒนา และแก้ปัญหาของชุมชนระดับหนึ่ง ถ้าองค์กรชุมชนเหล่านี้ได้รับการกระตุ้น และสนับสนุนตามแนวทางที่ถูกต้องอย่างต่อเนื่องแล้ว จะเป็นการช่วยพัฒนาศักยภาพขององค์กรชุมชนให้เข้มแข็งยิ่งขึ้น

2.) การทำงานด้านเอดส์ในชุมชนเชื่อว่า ปัญหาเอดส์เป็นปัญหาทางสังคมอันเกิดจากพฤติกรรมของมนุษย์ ดังนั้นการแก้ไขปัญหาก็ควรมุ่งไปที่การทำงานกับหน่วยงานต่าง ๆ ที่สังกัดอยู่ในสังคม ในกรอบของชุมชน หน่วยย่อยที่เป็นองค์ประกอบของชุมชน อันได้แก่ บุคคล กลุ่ม/องค์กรต่าง ๆ ผู้นำ ฯลฯ ที่สังกัดอยู่ในชุมชนจึงเป็นเป้าหมายหลัก ที่จะเข้าไปดำเนินงานตามโครงการฯ แต่ทั้งนี้การทำงานร่วมกับชุมชนที่จะได้ผลดีและครอบคลุมกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน จำเป็นต้องมีการวิเคราะห์องค์กรชุมชนอย่างจำแนกแยกแยะ เพื่อทำความเข้าใจกับสภาพปัญหา ความต้องการของกลุ่ม และจัดกิจกรรมให้สอดคล้องเหมาะสม รวมถึงการปรับแนวคิดเรื่องปัญหาโรคเอดส์ให้สัมพันธ์เชื่อมโยงกับปัญหาอื่น ๆ ในชุมชน เช่น ปัญหาความยากจน ปัญหาการย้ายถิ่น เป็นต้น

3.) กลุ่มเยาวชนเป็นกลุ่มที่มีความสำคัญ ที่จะเข้าไปดำเนินการเพื่อพัฒนาขึ้นเป็นองค์กรที่สามารถเป็นแกนนำในการทำงานด้านเอดส์ในชุมชน เนื่องจากกลุ่มนี้เป็นกลุ่มที่มีพฤติกรรมเสี่ยงสูงต่อการติดเชื้อเอดส์ ในขณะที่เดียวกันก็เป็นกลุ่มที่มีความกระตือรือร้น มีความพร้อมในเรื่องของเวลา มีการศึกษาดีพอสมควรที่จะเข้ามาดำเนินกิจกรรมด้านเอดส์ในชุมชน แต่อย่างไรก็ตาม กลุ่มเยาวชนเป็นกลุ่มที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับกลุ่มอื่น ๆ ในชุมชน การพัฒนาองค์กรเยาวชน จึงต้องมองถึงความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มเยาวชนกับกลุ่มอื่น ๆ ในชุมชนควบคู่กันไป รวมทั้งกิจกรรมต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นกับกลุ่มจะต้องเป็นกิจกรรมที่ค่อยเป็นค่อยไป ตามความสนใจและความพร้อมของกลุ่ม (จากเอกสารรายงานสรุปผลการดำเนินงานโครงการเยาวชนสัมพันธ์บ้านปางลาว พ.ศ. 2537 - 2538 (สุมาลี วรรณรัตน์, 2539 และการสัมภาษณ์เจาะลึกครูสุมาลี วรรณรัตน์)

ต่อมาในปี พ.ศ. 2539 - 2543 จึงได้ปรับแนวคิดในการดำเนินงานโครงการภายหลังจากที่ชุมชนมีผู้ติดเชื้อเปิดเผยตัวเอง กลุ่มองค์กรชุมชนตระหนักต่อปัญหาโรคเอดส์ และให้การสนับสนุนกลุ่มเยาวชนทำงานด้านการรณรงค์ป้องกัน ประกอบกับองค์กรชุมชน เยาวชนในชุมชน ใกล้เคียงเกิดความสนใจในกิจกรรมที่เกิดขึ้นจึงได้จัดทำโครงการ “โครงการพัฒนาเครือข่ายช่วยเหลือผู้ติดเชื้อ และผู้ป่วยเอดส์ในชุมชน” เพื่อให้องค์กรชุมชนในชุมชนบ้านปางลาว และชุมชนอื่นๆ ได้รับการสนับสนุนอย่างเป็นระบบ และต่อเนื่องจากหน่วยงานราชการ และองค์กรพัฒนาเอกชนที่เกี่ยวข้องโดยเน้นประเด็นการป้องกันโรคเอดส์ และการช่วยเหลือผู้ติดเชื้อ ผู้ป่วยเอดส์ และญาติ ซึ่งเป็นปัญหาที่ชุมชนต่าง ๆ ในตำบลแม่ข้าวต้มกำลังประสบอยู่ จึงได้ดำเนินงานภายใต้โครงการดังกล่าวในปี พ.ศ. 2539 - 2544

ผู้ประสานงานโครงการเล่าว่า การกำหนดแนวคิดการทำงานมาจากการศึกษาปัญหา ร่วมกับชาวบ้าน และการประสานงานกับองค์กรต่าง ๆ ไปพร้อมกัน เช่น ติดต่อประสานงานกับผู้ใหญ่บ้านให้รับทราบว่ายาวชนจะเข้ามาพูดคุยกับชาวบ้าน หรือติดต่อให้เจ้าหน้าที่สถานีอนามัยเข้ามาร่วมในการจัดกิจกรรม A-I-C ในชุมชนต่าง ๆ ร่วมกัน อีกทั้งภายหลังการดำเนินงานในกิจกรรม PRA ศึกษาข้อมูลทั่วไป ของชุมชนหรือการสร้างความรู้ความตระหนักต่อปัญหาเอดส์ อาสาสมัครเยาวชน จะจดบันทึกรายชื่อผู้ที่มีความสามารถ หรือปัญหาของชุมชนที่พบในระหว่างพูดคุยแลกเปลี่ยนกับชาวบ้านมาเล่าให้ครูสุมาลีฟัง ก็จะนำข้อมูลส่วนนี้มาเป็นแนวทางในการแก้ปัญหา นอกจากนี้ยังมีการที่เข้ามาศึกษาประเมินผลโครงการเยาวชนสัมพันธ์ป้องกันเอดส์ ในครั้งแรก ยังได้เป็นผู้ที่ให้การสนับสนุนแนวคิดการทำงานในโครงการระยะ 2 นี้ด้วย

เอนก นาคะบุตร (2540) กล่าวว่า ยุทธศาสตร์ที่สำคัญจากการค้นพบในการดำเนินโครงการเยาวชนสัมพันธ์ป้องกันเอดส์คือ ผู้กระตือรือร้นการเรียนรู้ (ครูสุมาลี) ในฐานะที่อยู่ในชุมชน มุ่งเน้นกระบวนการสร้างความตระหนักให้กับชุมชนผ่านกลุ่มเยาวชน กลุ่มผู้นำ กลุ่มแม่บ้าน และนักเรียนในชุมชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในเวทีการเรียนรู้ หลากหลายทั้งรูปแบบ กิจกรรม และ สื่อ เพื่อให้มีความสามารถในการวิเคราะห์สถานการณ์ของโรคเอดส์ที่เกิดขึ้นจริงในชุมชนโดยการเชื่อมโยงปัญหาด้วยตนเองในกลุ่ม ควบคู่กับการเสริมการให้ความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับโรคเอดส์ และการอยู่ร่วมกับผู้ติดเชื้อ HIV/AIDS ที่เปิดเผยตัวในชุมชนด้วย "เทคนิคการศึกษาชุมชนแบบมีส่วนร่วม (PRA) และเทคนิคการวางแผนพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วม (A-I-C : Appreciation – Influence – Control)

ซึ่งแนวคิดในการดำเนินโครงการระยะที่ 2 ภายใต้ชื่อ "โครงการพัฒนาเครือข่ายช่วยเหลือผู้ติดเชื้อและผู้ป่วยเอดส์ในชุมชน ตำบลแม่ข้าวต้ม อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย" ระยะเวลาดำเนินงาน ปี พ.ศ. 2539 – 2542 มีประเด็นทั้งหมด 4 ประเด็น ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1.) ชุมชนแต่ดั้งเดิมมีศักยภาพในการจัดการปัญหาของตนเอง โดยอาศัยภูมิปัญญา ทรัพยากร กระบวนการ และองค์กรต่างๆ ที่มีอยู่ในชุมชน ทั้งที่เป็นกลุ่มที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ เช่น กลุ่มผู้นำและผู้อาวุโส กลุ่มเครือข่าย และกลุ่มสนใจต่างๆ และทั้งกลุ่มที่เกิดขึ้นจากการจัดตั้งโดยหน่วยงานราชการ เช่น คณะกรรมการชุมชน กลุ่มพัฒนาสตรี กลุ่มเยาวชน อาสาสมัครสาธารณสุขประจำชุมชน กลุ่มอาชีพต่าง ๆ กลุ่มฌาปนกิจ กลุ่ม ธกส. เป็นต้น การมีกลุ่มและผู้นำของกลุ่มเหล่านี้แสดงให้เห็นถึงศักยภาพของชุมชนที่มีอยู่ในการทำงานเพื่อพัฒนา และแก้ปัญหาของชุมชน

2.) การดูแล/รักษาผู้ติดเชื้อและผู้ป่วยเอดส์ที่ผ่านมา มักตกเป็นภาระของญาติ พี่น้อง และครอบครัวของผู้ป่วย โดยกลุ่มและองค์กรทางสังคมต่าง ๆ ในชุมชน เช่น กลุ่มผู้นำ พระ แม่บ้าน เยาวชน กลุ่มฌาปนกิจ และกลุ่มอาชีพต่าง ๆ รวมทั้ง อสม. ยังมีบทบาทน้อยมากหรือไม่มีเลยในการช่วยเหลือผู้ป่วยเหล่านี้ ที่เป็นเช่นนี้ส่วนหนึ่งอาจเป็นเพราะความไม่เข้าใจในปัญหาเรื่องโรคเอดส์อย่างเพียงพอ ทำให้เกิดความกลัวหรือรังเกียจ แต่อีกส่วนหนึ่งน่าจะมาจากความไม่พร้อม เพราะขาดการเตรียมชุมชนที่จะทำงานเพื่อแก้ปัญหาเรื่องเอดส์ ซึ่งเป็นปัญหาหรือสถานการณ์ที่ใหม่ของชุมชน อีกทั้งความคิดที่ว่าปัญหาเรื่องเอดส์เป็นปัญหาส่วนตัวของผู้ที่มีพฤติกรรมเสี่ยงหรือสำส่อนทางเพศ ไม่ใช่ปัญหาของชุมชนหรือของส่วนรวม ทำให้ชุมชนยังไม่เกิดกระแสหรือความพยายามที่จะช่วยเหลือกัน หรือทำงานร่วมกันเพื่อแก้ปัญหา

3.) หากองค์กรชุมชนเหล่านี้เกิดความตระหนักว่า ปัญหาผู้ติดเชื้อ/ผู้ป่วยเอดส์ที่กำลังทวีความรุนแรงขึ้น เป็นปัญหาร่วมกันของทุกกลุ่ม ทุกคนในชุมชน และหากองค์กรเหล่านี้ได้รับการสนับสนุนอย่างเป็นระบบ และต่อเนื่องจากหน่วยงานราชการ และองค์กรพัฒนาเอกชนที่เกี่ยวข้อง ชุมชนก็จะสามารถพัฒนาระบบการจัดการกับปัญหาเอดส์ ตลอดจนพัฒนาเครือข่ายการช่วยเหลือผู้ติดเชื้อ/ผู้ป่วยเอดส์ในชุมชนได้ ซึ่งนอกจากจะเป็นการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของบุคคลดังกล่าว และสร้างเสริมความสัมพันธ์ในชุมชนแล้ว ยังเป็นการลดภาระของภาครัฐในการป้องกัน/แก้ไขปัญหาเอดส์ในเวลาเดียวกันด้วย

4.) ปัจจุบันมีหน่วยงานของรัฐและเอกชนหลายหน่วยงานที่ให้บริการด้านใดด้านหนึ่ง ที่ตอบสนองความต้องการของผู้ติดเชื้อ/ผู้ป่วยเอดส์และครอบครัว เช่น โรงพยาบาลและสาธารณสุขจังหวัด/สาธารณสุขอำเภอ ให้บริการคำปรึกษา และรักษาพยาบาล สถาบันพัฒนาฝีมือแรงงาน ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน สำนักงานเกษตร สำนักงานพัฒนาชุมชน ต่างก็ให้ความช่วยเหลือในการฝึกอาชีพ สำนักงานประชาสัมพันธ์ สำนักงานแรงงานและสวัสดิการสังคม และมูลนิธิฟื้นฟูชนบท (FARM) ต่างก็ให้ความช่วยเหลือในรูปสวัสดิการแก่ผู้ติดเชื้อ/ผู้ป่วยเอดส์ และโครงการเข้าถึงเอดส์ (ACCESS) ก็ให้บริการปรึกษาทางโทรศัพท์แก่ผู้ติดเชื้อ/ผู้ป่วยเอดส์ เป็นต้น อย่างไรก็ตาม หน่วยงานเหล่านี้ก็ยังคงดำเนินงานในลักษณะเป็นเอกเทศ และขาดระบบการประสานงาน ทำให้เกิดปัญหาซ้ำซ้อนในการให้ความช่วยเหลือในบางพื้นที่ ควบคู่ไปกับการขาดแคลนความช่วยเหลือในบางกรณี นอกจากนั้นแล้วหน่วยงานส่วนใหญ่ยังทำงานในลักษณะตั้งรับ รอคอยให้ผู้ติดเชื้อ/ผู้ป่วยเอดส์มาติดต่อขอรับความช่วยเหลือเอง ในขณะที่ผู้ติดเชื้อ/ผู้ป่วยในชุมชนส่วนมากก็ยังขาดระบบข่าวสารข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งให้ความช่วยเหลือต่าง ๆ จึงไม่สามารถขอรับความช่วยเหลือที่จำเป็นตามต้องการได้

โครงการเห็นว่าการช่วยเหลือให้กลุ่มและองค์กรในชุมชน ที่มีความสามารถที่จะทำงานกับผู้ติดเชื้อ/ผู้ป่วยเอดส์ สามารถเชื่อมโยงกับหน่วยงานที่ให้บริการในระดับจังหวัด และระดับอำเภอเหล่านี้เป็นระบบและอย่างต่อเนื่อง จะสามารถสร้างความพร้อมและเพิ่มพูนศักยภาพของกลุ่มในชุมชนในการทำงานกับผู้ติดเชื้อ/ผู้ป่วยเอดส์อย่างมีประสิทธิภาพได้ ส่วนความพยายามของโครงการใดโครงการหนึ่ง หรือหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งที่จะให้บริการทุกด้านที่กล่าวมาแล้วข้างต่อชุมชน เป็นการสร้างความซ้ำซ้อน ความไม่มีประสิทธิภาพและสิ้นเปลืองวิธีการที่น่าจะได้ผลดีกว่า ควรเป็นการช่วยให้กลุ่มในชุมชนสามารถสร้างเครือข่ายเชื่อมโยงกับบริการที่มีอยู่แล้ว และกระจายอยู่ในหน่วยงานต่าง ๆ ได้ จากเอกสารรายงานสรุปผล

การดำเนินงานโครงการเยาวชนสัมพันธ์ป้องกันเอดส์บ้านปางลาว พ.ศ. 2539 – 2542 (สุมาลี วรรณรัตน์, 2542)

จากการดำเนินงานของโครงการ นักวิชาการที่เข้าไปศึกษาและสรุปรายงานการประเมินผลการดำเนินงานของโครงการนี้ ได้สรุปผลว่า

“ยุทธศาสตร์ที่สำคัญของโครงการคือ การเน้นให้ชุมชนเห็นความสำคัญเกิดความตระหนักและร่วมมือกันช่วยเหลือผู้ติดเชื้อและผู้ป่วยในชุมชนของตนเอง ที่สำคัญคือการใช้พลังมวลชนที่มีอยู่ในชุมชนเป็นกลไกสำคัญ ได้แก่ เยาวชน” ด้วยกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน และเข้ามามีบทบาทการจัดการแก้ปัญหาาร่วมกันในรูป “ ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับประโยชน์ ” (พศิน แดงจวง, 2542)

จากแนวคิดการดำเนินงานของโครงการฯ การแก้ปัญหาเอดส์ของชุมชนได้พัฒนาเป็นรูปแบบการทำงานทั้งตำบล เกิดเครือข่ายการทำงานของอาสาสมัครเยาวชนทุกชุมชน และพัฒนาเป็นสภาเยาวชนตำบลแม่ข้าวต้มและเกิดกองทุนแก้ปัญหาเอดส์ขององค์กรชุมชน ในส่วนของผู้ติดเชื้อเกิดการรวมกลุ่มผู้ติดเชื้อระดับตำบลขึ้นมาในภายหลัง

ในปี พ.ศ. 2544 ภายหลังสิ้นสุดโครงการแล้ว อบต.ได้เป็นผู้กำหนดแผนงานและคณะกรรมการเอดส์ตำบลขึ้นมาร่วมกันระหว่างโครงการ สาธารณสุขตำบล องค์การพัฒนาเอกชน และโรงเรียนเป็นทีมงานสนับสนุนและให้ความร่วมมือในการดำเนินงานด้านเอดส์ในชุมชนตำบลแม่ข้าวต้ม เช่น กำหนดแผนแก้ปัญหาเด็กได้รับผลกระทบ เช่น ขาดการศึกษาและตั้งบสนับสนุนกลุ่ม กลุ่มติดเชื้อ และการแก้ปัญหาเอดส์ชุมชน เป็นต้น

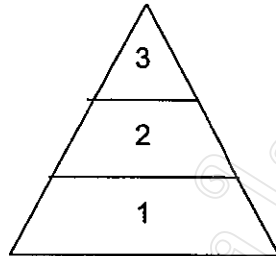
3.4 กลุ่มเป้าหมายในการดำเนินงาน

การดำเนินงานของโครงการมีการจำแนกกลุ่มเป้าหมายไว้แตกต่างกัน ตามความแตกต่างของแต่ละกลุ่มในชุมชน โดยมีการเชื่อมโยงกลุ่มต่าง ๆ เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานได้ครอบคลุมหลากหลายกลุ่มคน ดังนี้

- กลุ่มองค์กรภายในชุมชน

การดำเนินงานภายใต้โครงการเยาวชนสัมพันธ์ป้องกันเอดส์บ้านปางลาว (ปี พ.ศ. 2537 – 2538) มีกลุ่มเป้าหมาย คือ กลุ่มเยาวชนของชุมชนภายหลังจากการดำเนินงานศึกษาข้อมูลชุมชนแล้ว กลุ่มเยาวชนและผู้ประสานงานโครงการ ได้เรียนรู้เกี่ยวกับกลุ่มองค์กรที่ควรจะต้องเข้ามาทำงานอย่างมีส่วนร่วมตามแผนภูมิดังต่อไปนี้

แผนภูมิที่ 5 แสดงกลุ่มเป้าหมายในการดำเนินโครงการของชุมชนปางลาว

กลุ่มที่ 3 กลุ่มผู้นำชุมชน

กลุ่มที่ 2 กลุ่มคนที่มีความสนใจ

กลุ่มที่ 1 กลุ่มคนที่มีจำนวนมากที่สุด

แผนภูมิ กลุ่มคนในชุมชน

แหล่งที่มา: เอกสารสรุปผลการดำเนินงานโครงการเยาวชนสัมพันธ์ป้องกันเอดส์บ้านปางลาว (สุมาลี วรรณรัตน์, อ้างแล้ว)

โครงการฯ ได้แยกแยะกลุ่มเป้าหมายต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

กลุ่มที่ 1 เป็นกลุ่มที่มีมากที่สุดในชุมชนเป็นคนที่ทำงานรับจ้างในชุมชน ออกไปรับจ้างในเมืองและไปเป็นแรงงานรับจ้างต่างประเทศที่ไป ๆ มา ๆ และคนที่ฐานะยากจนมีประมาณ 70 ครอบครัว ซึ่งเป็นกลุ่มที่รับรู้ แต่ไม่เข้ามาร่วมทำงานกับหน่วยงานต่าง ๆ ใช้เวลาว่างแต่การทำมาหากินเลี้ยงครอบครัว ไม่สนใจกิจกรรมการพัฒนาชุมชน

กลุ่มที่ 2 เป็นกลุ่มที่สนใจ กระตือรือร้นที่จะเข้ามาทำงานกับหน่วยงานที่เข้ามาทำงานในชุมชน พร้อมทั้งจะรับงานไม่ว่าจะเป็นคนที่มีฐานะพร้อม เช่น นายมุกครินทร์ พูนเพิ่ม นายเสรีภาพ อรัญวงศ์ คนที่ไม่มีเวลาต้องทำงานหาเลี้ยงครอบครัว เช่น แม่เหมื่อน แม่มนัน หรือครอบครัวที่ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์ เช่น นายสมาน นาดา และครอบครัว และกลุ่มเยาวชนซึ่งเป็นกลุ่มที่มีความพร้อมและสนใจ ซึ่งบุคคลเหล่านี้เต็มใจเข้าร่วมการดำเนินงาน บางคนจะเป็นอาสาสมัครและเครือข่ายที่จะทำงานร่วมกับชาวบ้านในกลุ่มแรก

กลุ่มที่ 3 กลุ่มนี้เป็นผู้นำชุมชน กลุ่มองค์กรที่เป็นหน่วยงานของรัฐและเอกชน เช่น ผู้ใหญ่บ้าน กลุ่ม อสม. คณะกรรมการชุมชน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล หรือสมาชิก อบต.ประจำชุมชน คณะครู ฯลฯ ที่ทำงานในชุมชน เป็นกลุ่มบุคคลที่มีอำนาจตัดสินใจ ชักจูงโน้มน้าว และเห็นดีเห็นชอบในการพัฒนาชุมชน การทำงานกับคนกลุ่มนี้ทางอาสาสมัครจะประสานงานชี้แจงเพื่อขอความช่วยเหลือ และการสนับสนุน การทำงานของกลุ่มที่ 2 เพื่อให้มีทิศทางในการลงไปทำงานกับชาวบ้านส่วนใหญ่ในกลุ่มที่ 1 และร่วมคิด วางแผนและลงมือปฏิบัติงานในกิจกรรมที่สนใจเพื่อเป็นแบบอย่างให้ชาวบ้านเห็นความสำคัญ

ผู้ประสานงานโครงการเล่าว่า การดำเนินโครงการ ไม่ได้มุ่งทำงานกับเยาวชนเพียงกลุ่มเดียว ได้แบ่งการทำงานร่วมกับกลุ่มต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มผู้นำชุมชน โดยเยาวชนและผู้ประสานงานได้เข้าไปชี้แจงให้เข้าใจวิธีการดำเนินโครงการ แนวคิด และหลักการ รวมทั้งมีส่วนร่วมในกิจกรรมเพื่อเป็นการป้องกันไม่ให้เกิดความเข้าใจผิด และต่อต้านการดำเนินงานโครงการฯ ยังเป็นการสร้างแนวร่วมให้ชุมชนเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการดำเนินงาน และร่วมผลักดันบทบาทของเยาวชนที่เป็นกลุ่มเป้าหมายสำคัญในการดำเนินงานกิจกรรมโครงการฯ

ซึ่งมีกลุ่มเป้าหมายการทำงานครอบคลุมหลาย ๆ ฝ่าย ดังนี้

1. กลุ่มที่เข้ามาเป็นอาสาสมัครเพื่อลงไปทำงานกับชุมชน ได้แก่ กลุ่มเยาวชน
2. กลุ่มเป้าหมายโดยตรงในการดำเนินโครงการและการประเมิน ได้แก่
 - ผู้ติดเชื้อและผู้ป่วยเอดส์ในชุมชน
 - ครอบครัวและญาติของผู้ติดเชื้อและผู้ป่วยเอดส์
 - องค์กรชุมชนในและนอกชุมชน ทั้งองค์กรธรรมชาติ และองค์กรที่ทางารจัดตั้งขึ้น เช่น อบต. กลุ่มหมอสุนไพร กลุ่มผู้ติดเชื้อสาธารณสุข โรงพยาบาลเชียงราย ประชาชนเคราะห์ กรมประชาสงเคราะห์ เป็นต้น

กลุ่มเป้าหมายของโครงการครอบคลุมการทำงานกับองค์กรภายในชุมชน และภายนอกชุมชน เจ้าหน้าที่สถานีอนามัยตำบลแม่ข้าวต้มเล่าว่าโครงการฯ ของครูและของสาธารณสุขตำบล จะทำร่วมกันหลายกิจกรรมทั้งกิจกรรมการดูแลรักษา เยี่ยมบ้าน ทำกลุ่มผู้ติดเชื้อตำบลร่วมกับกลุ่มหมอเมือง และกองทุนช่วยเหลือผู้ติดเชื้อเองแต่ละชุมชน จากการสัมภาษณ์คุณราเมศร์ ปลัด อบต. เลขาการและกรรมการ คณะกรรมการเอดส์ตำบลแม่ข้าวต้ม เล่าว่าโครงการพัฒนาเครือข่ายช่วยเหลือผู้ติดเชื้อเอดส์ตำบลแม่ข้าวต้ม ตั้งแต่ครั้งแรก (ปี พ.ศ.2539) อบต. ได้ร่วมมือกับโครงการสนับสนุนให้ชุมชนตั้งกองทุนช่วยเหลือผู้ติดเชื้อและผู้ป่วยเอดส์ในชุมชน ในปี พ.ศ.2543 และ 2544 อบต. ได้สนับสนุนให้มีกีฬาต้านภัยยาเสพติดและเอดส์

จากการศึกษาข้อมูลและการสัมภาษณ์ผู้ประสานงานโครงการ อาสาสมัครและกลุ่มองค์กรในชุมชนและนอกชุมชน ถึงการมีส่วนร่วมแก้ปัญหาเอดส์ในชุมชนบ้านปางลาว กลุ่มเป้าหมายของโครงการมีครอบคลุมทั้งองค์กรภาครัฐและเอกชน และทำให้เกิดการขยายผลสู่ชุมชนอื่น ๆ จนครอบคลุมทั้งตำบล ซึ่งไม่ได้เกิดขึ้นเฉพาะกลุ่มเป้าหมายใดเป้าหมายหนึ่ง และโครงการได้เชื่อมโยงการทำงานให้เข้ากับหน่วยงานนั้น ๆ อาทิ สาธารณสุขได้สนับสนุนการให้ความรู้เกี่ยวกับโรคเอดส์ การดูแลผู้ติดเชื้อ การเยี่ยมบ้าน ให้คำปรึกษา ส่วน อบต. ให้การ

สนับสนุนงบประมาณและแผนงานในอนาคต ส่วนกลุ่มองค์กรผู้นำชุมชนกระตุ้นให้แก้ปัญหาด้วยตนเอง และประสานงานกับภายนอก เช่น การแนะนำให้ผู้ติดเชื้อไปขอรับทุนยังชีพ จากกรมประชาสงเคราะห์ เป็นต้น

3.5 กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินงานโครงการพัฒนาเครือข่ายช่วยเหลือผู้ติดเชื้อและผู้ป่วยเอดส์ในชุมชนบ้านปางลาว

กระบวนการมีส่วนร่วมของโครงการพัฒนาเครือข่ายช่วยเหลือผู้ติดเชื้อและผู้ป่วยเอดส์ในชุมชนที่จะกล่าวต่อไปนี้ ผู้วิจัยได้แบ่งการศึกษาออกเป็น 4 กระบวนการ ได้แก่ กระบวนการคิดวิเคราะห์ปัญหา การตัดสินใจและวางแผน การดำเนินงาน และการประเมินผลงานดังรายละเอียดต่อไปนี้

3.5.1 กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการคิดวิเคราะห์ปัญหา

โครงการเยาวชนสัมพันธ์ป้องกันเอดส์ เป็นโครงการระยะแรกเริ่มต้นเมษายน พ.ศ.2537 ถึงเมษายน 2539 ก่อนการเริ่มต้นโครงการนี้ สถานการณ์โรคเอดส์ในชุมชนระยะเริ่มต้นโครงการยังไม่เกิดขึ้น ชาวบ้านจึงไม่ค่อยสนใจต่อปัญหาเอดส์ มีแต่เพียงข่าวการเสียชีวิตด้วยโรคเอดส์ของชุมชนข้างเคียง โครงการเริ่มต้นการดำเนินงานด้วยการศึกษาข้อมูลพื้นฐานชุมชน ผู้ประสานงานโครงการเล่าว่า "การดำเนินงานตามโครงการ ถ้าจะทำให้ประสบผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ต้องศึกษาเรียนรู้ชุมชนอย่างเจาะลึกและครอบคลุมปัญหา กลุ่มเป้าหมาย และข้อจำกัดต่าง ๆ ที่มีอยู่ในชุมชนให้รอบด้าน" จึงได้ชักชวนลูกศิษย์ที่เรียนจบมัธยมต้นและว่างงาน 2 คน น้องกนกวรรณ และน้องโสมยง มาร่วมทำกิจกรรม

ผู้ประสานงานโครงการและน้องทั้ง 2 คน ได้อาศัยความสัมพันธ์ของเยาวชนกับชุมชนที่แจ้งวัตถุประสงค์ของการทำการศึกษากับผู้นำชุมชน และนัดหมายชาวบ้านประมาณ 10 – 20 คน มาร่วมในการวิเคราะห์ข้อมูลชุมชนด้วยการทำแผนที่แบบมีส่วนร่วม หรือ Village Mapping ซึ่งเป็นเทคนิคหนึ่งของกระบวนการวิเคราะห์ชุมชนแบบมีส่วนร่วม หรือ Participatory Rural Appraisal : PRA (รายละเอียดภาคผนวกที่ 3) โดยผู้ประสานงานโครงการเป็นผู้สาธิต และแนะนำการดำเนินงานให้กับลูกศิษย์ทั้งสองคนได้ศึกษาเกี่ยวกับข้อมูลพื้นฐานทั่วไป ข้อมูลเกี่ยวกับองค์กรในชุมชน อาชีพรายได้ และสภาพปัญหาของชุมชน การดำเนินงานได้ทำร่วมกับชาวบ้านหลาย ๆ คน และทำบ่อยครั้งมาก จนกระทั่งลูกศิษย์ทั้งสองคนเกิดความชำนาญ จึงสมัครใจจะเป็นอาสาสมัครในโครงการ ซึ่งต่อไปผู้วิจัยจะเรียกเยาวชนที่สมัครเป็นสมาชิกว่าอาสาสมัครเยาวชน ผลที่เกิดขึ้นจากการทำกิจกรรมศึกษาข้อมูลชุมชนอย่างละเอียด ได้ข้อมูล

สำคัญเกี่ยวกับการปกครองในชุมชนแบ่งเป็นคุ้ม จำนวน 10 คุ้ม มีองค์การผู้นำ กลุ่มแม่บ้าน กลุ่ม อสม. กลุ่มเยาวชน สภาพปัญหาหายได้ ความยากจน ชาวบ้านอพยพย้ายถิ่นออกไปทำงานนอกชุมชนทั้งในและต่างประเทศ จำนวนประมาณ 50 – 80 ครอบครัว กลุ่มเยาวชนมีปัญหาดิตติยาเสพติดประเภทสารระเหย ดิตสุรา และเที่ยวกลางคืน ซึ่งในขณะนั้นยังไม่พบปัญหาว่ามีผู้ติดเชื้อ หรือผู้ที่ป่วยตายด้วยโรคเอดส์ นอกจากนี้ในระหว่างการจัดกิจกรรมชาวบ้านได้ช่วยกันแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ประสพการณ์ ได้พบทวนและวิเคราะห์สภาพความเป็นอยู่ของชาวบ้านในชุมชน ผู้ประสานงานโครงการเล่าว่าได้เปิดโอกาสให้ชาวบ้านได้พูดอย่างเต็มที่ อีกทั้งชาวบ้านกล้าคิด กล้าพูด ทำให้การจัดกิจกรรมเป็นกันเอง และสนิทสนมคุ้นเคย

จากการสัมภาษณ์ อ้ายพจน์ อาสาสมัครเยาวชน เล่าว่ากระบวนการ PRA ทำให้กลุ่มคนเกิดความสนิทสนมกัน ทำให้สังเกตเห็นลักษณะความเป็นผู้นำและค้นพบผู้ที่มีความสามารถในการช่วยเหลือเรื่องการทำงานได้ สิ่งที่ชุมชนได้รับคือรับทราบถึงปัญหาและเรียนรู้ว่ามีกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชนไปพร้อมกัน" นอกจากนี้สิ่งที่อาสาสมัครเยาวชน ได้รับคือ รู้แหล่งที่จะประสานงานกับผู้ที่เกี่ยวข้องในชุมชน กลุ่มเป้าหมายที่เสี่ยงต่อการติดเชื้อ สถานที่สำคัญที่สามารถจัดกิจกรรมในชุมชน และผู้นำที่เป็นแกนหลักในการทำงาน

หลังจากได้ผลการศึกษาข้อมูลชุมชนแล้ว ผู้ประสานงานเล่าว่า การทำงานครั้งแรกมีความเชื่อว่าปัญหาเอดส์ของบ้านปางลาวไม่เกิดขึ้น อาจจะมาจากชาวบ้านเป็นคนทางภาคอีสาน ไม่นิยมส่งลูกสาวไปขายบริการ จึงทำให้ไม่มีปัญหาดังกล่าว และมีความเชื่อว่าองค์กรในชุมชนจะเป็นตัวจักรสำคัญในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งที่เป็นกิจกรรมด้านสุขภาพ หรือกิจกรรมการพัฒนาชุมชนด้านอื่น ๆ เมื่อผู้ประสานงานโครงการเริ่มต้นดำเนินงานในเดือนเมษายน พ.ศ. 2537 โดยมีกลุ่มเยาวชนซึ่งเป็นองค์กรหนึ่งของชุมชนและเป็นกลุ่มเป้าหมายในการทำงาน เพื่อสร้างเกราะป้องกันเอดส์ที่จะเกิดขึ้นในชุมชน ผู้ประสานงานโครงการจึงได้แจ้งวัตถุประสงค์ และกิจกรรมที่จะดำเนินงานให้ผู้นำชุมชนรับทราบเพื่อสร้างความเข้าใจที่ถูกต้อง หลีกเลี่ยงการเข้าใจผิด จึงเริ่มต้นด้วยการวิเคราะห์พฤติกรรมที่เสี่ยงต่อการติดเชื้อเอดส์ในกลุ่มเยาวชนในชุมชน เพื่อสร้างความตระหนักต่อปัญหาเอดส์และปัญหาของตนเอง และเพื่อเป็นฐานเชื่อมโยงของเยาวชน ได้คิดวิเคราะห์ปัญหาต่อไป ซึ่งภายหลังจากที่เยาวชนได้วิเคราะห์ปัญหาของกลุ่มแล้ว เยาวชนได้เกิดความสนใจที่จะทำละครหุ่น ได้นำเสนอเกี่ยวกับเรื่องทั่วไปของชุมชน เช่น การอพยพไปขายแรงงานต่างประเทศ และเรื่องโรคเอดส์ แต่ยังไม่ได้ทำอย่างเข้มข้นมากนัก หลังจากนั้นจึงได้มีผู้ติดเชื้อเสียชีวิตด้วยโรคเอดส์ เมื่อเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2537 ชาวบ้านตื่นกลัวกันมาก ผู้ประสานงานโครงการจึงได้ปรับเปลี่ยนการดำเนินงานโดยเริ่มทำในกลุ่มองค์กรต่าง ๆ ของชุมชน

เพื่อเตรียมพร้อมให้ยอมรับผู้ติดเชื้อ โดยมีอาสาสมัครเยาวชน ประมาณ 9 คน เป็นผู้ดำเนินกิจกรรมครั้งแรกโดยใช้กิจกรรมการคิดวิเคราะห์ชุมชนแบบมีส่วนร่วมหรือ PRA ในกลุ่มผู้นำชุมชน พ่อบ้าน แม่บ้าน อสม. สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล คณะครูในโรงเรียนบ้านปางลาว นักเรียนชั้น ป.5 – ป.6 ในโรงเรียนบ้านปางลาว และยังรวมไปถึงการจัดกิจกรรมนี้ในระดับตำบล นั่นคือในกลุ่มผู้นำจากสาธารณสุขตำบล ประธานองค์การบริหารส่วนตำบล

ในการดำเนินงานในกลุ่มองค์กรดังกล่าว อาสาสมัครเยาวชน ได้ผ่านประสบการณ์การทำกิจกรรม PRA มาแล้วส่วนหนึ่ง พร้อมทั้งผู้ประสานงานโครงการได้ฝึกอบรม แนวคิด และเทคนิค PRA ให้กับอาสาสมัครที่ยังไม่ชำนาญ อาสาสมัครที่ผ่านการอบรม จะเข้าไปทำกิจกรรมกับองค์กรชุมชนผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีสมาชิกประมาณ 8 - 10 คน หรือเกือบทั้งหมด ผู้เข้าร่วมจะแยกเป็นกลุ่มต่าง ๆ ตามธรรมชาติและความสนใจของแต่ละกลุ่มส่วนใหญ่จะจำแนกเป็นกลุ่ม แม่บ้าน พ่อบ้าน กลุ่มเยาวชนชาย กลุ่มเยาวชนหญิง กลุ่มเด็กนักเรียน กลุ่มผู้นำชุมชน เป็นต้น การตั้งประเด็นการพูดคุยสอดคล้องกับความสนใจร่วมกันของกลุ่ม และการพูดคุยดังกล่าวเป็นการพูดคุยที่เจาะลึกถูกต้องตามความเป็นจริง มาพูดคุยกันอย่างเปิดเผย ช่วยสร้างอารมณ์ ความรู้สึกและตระหนักรู้ต่อปัญหาร่วมกันได้ดี (สัมภาษณ์อำไพพจน์ น้อยสุน และ น้อยอ้อ) กิจกรรมนี้จะใช้เวลาช่วงเย็นระหว่างเวลาประมาณ 19.00 น. ถึง 22.00 น. ซึ่งเป็นเวลาที่ชาวบ้านส่วนใหญ่ว่างเว้นจากการประกอบภาระกิจประจำวันสามารถมานั่งคุย ปรีกษาหารือกันได้เป็นเวลานาน ๆ ติดต่อกัน ทำให้การพูดคุยเป็นไปอย่างต่อเนื่องและเป็นธรรมชาติ จุดประสงค์ของการจัด กิจกรรมเพื่อให้ชุมชนมีความตระหนักรู้ต่อปัญหาเอดส์และเตรียมให้ชุมชนพร้อมที่จะรับมือกับสถานการณ์เอดส์ที่กำลังเกิดขึ้น ซึ่งกำลังมีผู้ติดเชื้อปรากฏอาการขึ้นตามมาเรื่อย ๆ

ประเด็นในการวิเคราะห์ปัญหาร่วมกันมีหลากหลายประเด็น ซึ่งขึ้นอยู่กับกลุ่มเป้าหมายเป็นสำคัญ เช่น ในกลุ่มพ่อบ้านหรือแม่บ้าน ผู้นำกิจกรรมจะเลือกใช้เทคนิคการวิเคราะห์กลุ่มเสี่ยงติดเชื้อเอดส์หรือการวิเคราะห์พฤติกรรมความเสี่ยงของคนในชุมชน ถ้าเป็นกลุ่มเยาวชนส่วนใหญ่จะวิเคราะห์ประเด็นเรื่องการเสี่ยงต่อการติดเชื้อเอดส์ในชุมชน หากเป็นกลุ่มของผู้นำชุมชน เช่น สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล ผู้ใหญ่บ้าน อบต. คณะครู ประธานกลุ่มหัวหน้าคุ้ม ฯลฯ มักจะใช้การวิเคราะห์แนวโน้มสถานการณ์เอดส์ที่เกิดขึ้นในชุมชน หรือการวิเคราะห์ว่ากลุ่ม/องค์กรใดควรที่จะเข้ามาทำงานด้านเอดส์ในชุมชน เพื่อให้ชุมชนมองเห็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาเอดส์ว่าในชุมชนก็มีกลุ่ม/องค์กรที่สามารถเข้ามาร่วมกันแก้ไขปัญหาเอดส์ได้ ดังมีเนื้อหา วิธีการและเป้าหมายดังนี้

เนื้อหา	วิธีการ
1. สถานการณ์โรคติดต่อในชุมชน	- ระบุโรคติดต่อต่าง ๆ - จัดลำดับความสำคัญ - AIDS
2. การวิเคราะห์กลุ่มเสี่ยงในชุมชน	- แบ่ง/จำแนกกลุ่มเสี่ยง - จัดลำดับความเสี่ยง - เชื่อมโยงความสัมพันธ์ของแต่ละกลุ่ม
3. วิเคราะห์พฤติกรรมเสี่ยงของคนในชุมชน	- แยกการกระทำ/กิจกรรมประจำวันที่เกี่ยวข้องต่อการรับเชื้อ - ลำดับ+เชื่อมโยงได้
4. ระบุแหล่งเสี่ยงต่อการติดเชื้อ	- แผนที่ "ช่องสุ่ม" + "มั่วสุ่ม" ในชุมชน - พฤติกรรมการมั่วสุ่ม

เป้าหมายของกิจกรรมที่ใช้ ได้แก่

1. การวิเคราะห์กลุ่มเสี่ยงในชุมชน เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายเกิดความตระหนักว่า ทุกคนในชุมชนเป็นกลุ่มเสี่ยงต่อการติดเชื้อเอชไอวีทั้งสิ้น
2. การวิเคราะห์พฤติกรรมเสี่ยงของคนในชุมชน เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายตระหนักว่า มีการกระทำหลายอย่างทั้งที่เป็นการกระทำที่เสี่ยงต่อการติดเชื้อโดยตรง และการกระทำที่นำไปสู่การติดเชื้อ
3. การวิเคราะห์แหล่งเสี่ยงต่อการติดเชื้อเอชไอวีในชุมชน กิจกรรมนี้ช่วยให้กลุ่มเป้าหมายเกิดความตระหนักว่า ในความเป็นจริงแล้วแหล่งเสี่ยงต่อการติดเชื้อเอชไอวีมีอยู่มากมายในชุมชน มีทั้งแหล่งที่ทำให้ติดเชื้อโดยตรงและทางอ้อม
4. การวิเคราะห์แนวโน้มสถานการณ์เอชไอวีในชุมชน เพื่อให้เกิดความตระหนักต่อสถานการณ์ปัญหาเอชไอวีที่เกิดขึ้นในชุมชน และคิดหาแนวทางในการแก้ปัญหาาร่วมกัน

5. การวิเคราะห์กลุ่ม/องค์กรที่จะเข้ามาทำงานด้านเอดส์ในชุมชน เพื่อให้ชุมชนมองเห็นแนวทางในการแก้ปัญหาเอดส์ว่า ในชุมชนก็มีกลุ่ม/องค์กรที่สามารถเข้ามามีมือกันแก้ไขปัญหาเอดส์ที่เกิดขึ้นได้

ผู้ประสานงานโครงการเล่าว่า ชาวบ้านมีความสนใจต่อปัญหาร่วมกันมาก สังเกตได้จากการจัดกิจกรรมแต่ละครั้ง ชาวบ้านจะอยู่ร่วมกิจกรรมเป็นเวลานานกว่าที่คาดไว้ ในบางกลุ่ม เช่นกลุ่มแม่บ้าน กลุ่มพ่อบ้าน หรือกลุ่มวัยรุ่นมีการพูดคุยซักถามกัน ใช้นานประมาณ 1 – 2 ชั่วโมง พ่อหนุ่มและพ่อหลวงดู สมาชิกกลุ่มผู้นำชุมชนเล็งถึงความรู้สึกต่อการจัดกิจกรรมให้ฟังว่า “ถ้าไม่มีการพูดคุยกันถึงปัญหาเอดส์ ก็ไม่รู้ว่าจะแก้ไขปัญหากันยังไง หลาย ๆ คนก็คิดว่า เป็นหน้าที่ของสาธารณสุขกับ อสม. อย่างเดียว แต่เดี๋ยวนี้ต่างคนต่างมาช่วยกัน”

นอกจากการตั้งประเด็นพูดคุยแลกเปลี่ยนกันแล้วยังมีการเสริมความรู้ ความเข้าใจในประเด็นที่เกี่ยวกับโรคเอดส์ ตามความสนใจของกลุ่มอีกด้วย เช่น การพูดคุยเรื่องการต่อรอง การใช้ถุงยางอนามัยกับสามี การใช้ถุงยางอนามัยที่ถูกรวิธี ความรู้ที่ถูกต้องเกี่ยวกับโรคเอดส์ การดูแลผู้ป่วยเอดส์ ถ้าเป็นประเด็นเรื่องความรู้เรื่องโรคเอดส์และการดูแลผู้ป่วย อาสาสมัครเยาวชนจะใช้สื่อหนังสือความรู้ แผ่นพับ ประกอบในการพูดคุยร่วมด้วย นอกจากนี้ในระหว่างที่มีการจัดกิจกรรม PRA ในชุมชน ผู้ติดเชื่อเริ่มเปิดเผยตัวเอง และสมัครเป็นกลุ่มอาสาสมัครของโครงการฯ เข้าร่วมในการพูดคุย แลกเปลี่ยนความรู้ และถอดบทเรียนที่เกิดขึ้นจากปัญหาส่วนตัวให้สมาชิกในกลุ่มต่าง ๆ ได้ฟัง

ผลของกิจกรรมการวิเคราะห์ชุมชนแบบมีส่วนร่วมในการสร้างความตระหนักต่อปัญหาเอดส์ในชุมชน ทำให้เกิดการเรียนรู้ แลกเปลี่ยนความคิดเห็น มีการพูดคุยและเรียนรู้ปัญหาร่วมกัน จากประสบการณ์ตรงทำให้ชาวบ้านเกิดความตระหนักต่อปัญหาเอดส์ ตลอดจนมีความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับเอดส์ น่าเหมือนเล่าว่า “สามีไปทำงานต่างประเทศ ขณะนี้กลับมาเยี่ยมบ้านก็พยายามพูดคุยกับสามีเรื่องการป้องกันโรค สามีเข้าใจและยอมรับได้ จากที่ผ่านมามีไม่เคยคิดถึงเรื่องโรคเอดส์เลย” จากการสังเกตชาวบ้านต่างก็มีความเห็นอกเห็นใจผู้ติดเชื่อ และผู้ที่ได้รับผลกระทบจากปัญหาเอดส์ ชาวบ้านและอาสาสมัครเยาวชน จะเข้าไปเยี่ยมที่บ้าน และพูดคุยทักทายผู้ติดเชื่อ อายสมาน นาดา และภรรยา เล่าว่า ตนเองและภรรยาติดเชื่อตั้งแต่มีลูกคนแรก ปัจจุบันมีลูก 4 คน กำลังศึกษาอยู่ที่โรงเรียนบ้านปางลาว เพื่อน ๆ ของลูกให้การยอมรับและไม่รังเกียจตนเองและภรรยาสามารถทำงานรับจ้างหักข้าวโพดได้ตามปกติ ทำให้มีอาสาสมัครเข้ามาทำงานร่วมกับอาสาสมัครเยาวชนเพิ่มขึ้น นอกจากนี้ยังได้เกิดการรวมตัวกัน

ของกลุ่ม เยาวชนช่วยกันวิเคราะห์ความต้องการของกลุ่มเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การทำละครหุ่นกับเยาวชนในชุมชน 2-3 ครั้ง และแนะนำให้นักเรียนชั้น ป.5-ป.6 จัดกิจกรรมละครหุ่นแล้วพัฒนามาเป็นละครเวที ผลดีสื่อแผ่นพับ โปสเตอร์ จัดทำมูมนั่งสือ ป้ายประชาสัมพันธ์พร้อมแจกถุงยางอนามัยตามจุดต่าง ๆ 10 จุด ภายในคุ้ม เพื่อรณรงค์ให้เกิดการป้องกัน กิจกรรมการวิเคราะห์ชุมชนแบบมีส่วนร่วมทำให้ชาวบ้านและผู้นำชุมชน เห็นความสำคัญของปัญหาเอดส์ โดยปกติแล้วผู้นำชุมชนโดยเฉพาะผู้ใหญ่บ้าน มีภาระต้องรับผิดชอบหลายงาน ประกอบกับหลายหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนต่างคาดหวังว่าผู้ใหญ่บ้าน จะเป็นตัวจักรสำคัญ ในการประสานการทำงานเพื่อแก้ปัญหาต่าง ๆ ในชุมชน การใช้กระบวนการวิเคราะห์ชุมชนแบบมีส่วนร่วมช่วยให้ผู้นำชุมชนมองเห็นสภาพปัญหา พอหลงดู กล่าวว่า “คนเป็นเอดส์มีมากขึ้น ถ้าไม่มีโครงการของครูสุมาลี คนก็จะไม่เข้าใจ ชาวบ้านก็จะระแวงกันไป หรือบางทีคนเป็นเอดส์ก็ไปมั่วสุมเรื่อยเปื่อย”

จากกิจกรรมการวิเคราะห์ชุมชนแบบมีส่วนร่วมที่จัดขึ้น เป็นความสำเร็จค่อนข้างสูงที่เกิดขึ้นพร้อม ๆ กับมีสถานการณ์เอดส์ที่กำลังรุนแรงขึ้น ประกอบกับอาสาสมัครเยาวชน และกลุ่มเยาวชนในชุมชน ร่วมกันรณรงค์อย่างเอาใจจริงเอາจ้ง จึงทำให้คนในชุมชนตลอดจนผู้นำชุมชน เกิดความกระตือรือร้นที่จะสร้างสรรค์กิจกรรมเพื่อป้องกัน และแก้ปัญหาเอดส์ที่เกิดขึ้น ซึ่งเป็นช่องทางที่ช่วยให้โครงการฯ สามารถนำกิจกรรมการวางแผนการทำงานด้านเอดส์ในชุมชนมาเป็นกิจกรรมต่อเนื่อง ทำให้ชุมชนดำเนินงานด้านเอดส์เป็นรูปธรรมขึ้น

ภายหลังจากที่ดำเนินกิจกรรมสร้างความตระหนักต่อปัญหาเอดส์แล้ว โครงการฯ นี้ได้จัดกิจกรรมการวางแผนการทำงานด้านเอดส์ในชุมชน โดยใช้กระบวนการวางแผนพัฒนาชุมชนอย่างมีส่วนร่วม ซึ่งดัดแปลงมาจากกระบวนการ A-I-C (ศึกษารายละเอียดของกระบวนการ A-I-C ในภาคผนวกที่ 4) มาเป็นเครื่องมือในการวางแผนการทำงานด้านเอดส์ในชุมชนของแต่ละชุมชน อาสาสมัครเยาวชน และผู้ประสานงานโครงการ ได้เข้าไปชี้แจงให้ผู้นำรับทราบวัตถุประสงค์ก่อนการดำเนินงาน หลังจากนั้นเชิญผู้เข้าร่วมกิจกรรมการวางแผนการทำงานด้านเอดส์ในชุมชนโดยอาศัยความต่อเนื่อง จากกิจกรรมสร้างความตระหนักต่อปัญหาเอดส์จากกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน จำนวนประมาณ 30-35 คน ได้แก่ ตัวแทนของผู้นำชุมชน กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มเยาวชน ผู้สูงอายุ กลุ่ม อสม. ชาวบ้านทั่วไป ตลอดจนตัวแทนของผู้ติดเชื้อที่เปิดเผยตัวเอง เข้าร่วมกิจกรรมนี้ อาศัยข้อมูลพื้นฐานจากการศึกษาข้อมูลเบื้องต้นของชุมชน และความเห็นชอบของกลุ่มองค์กรชุมชนที่เข้าร่วมวิเคราะห์ปัญหา

เทคนิคการวางแผนพัฒนาอย่างมีส่วนร่วม (A-I-C) เป็นเครื่องมือในการวางแผนพัฒนาชุมชนร่วมกัน ผู้ประสานงานโครงการได้เริ่มต้นด้วยการให้สมาชิกที่เข้าร่วม มองภาพการเปลี่ยนแปลงของชุมชน ในอดีตจนถึงปัจจุบันทั้งทางด้านบวกและด้านลบที่เป็นปัญหา แล้วนำข้อมูลทั้งหมดมาวิเคราะห์ร่วมกันแล้วจึงกำหนดความต้องการในการแก้ปัญหา โดยผ่านการกลั่นกรอง/คัดเลือกสภาพปัญหาตามความต้องการที่แท้จริงของกลุ่มองค์กร

การกำหนดความต้องการในการแก้ไขปัญหากลุ่ม ผู้ร่วมเข้ากิจกรรมมีหลากหลายกลุ่ม จึงได้ให้มีการถกเถียงพูดคุยกันให้ได้ตามความต้องการที่แท้จริง สภาพความต้องการแก้ไขปัญหที่ผ่านกระบวนการกลั่นกรองแล้วมีดังนี้

สภาพปัญหาของกลุ่มอาสาสมัครเยาวชน และกลุ่มเยาวชน

- 1) ปัญหายาเสพติด
- 2) กลุ่มเยาวชนไม่มีรายได้
- 3) ชุมชนขาดการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับเอดส์

และกลุ่มได้เสนอความต้องการในการแก้ปัญหาลงกิจกรรม ที่ต่อเนื่องจากกิจกรรมเดิม ได้แก่ รณรงค์เผยแพร่ความรู้ผ่านสื่อต่าง ๆ เช่น ละครหุ่น ละครเวที สื่อบุคคล (การพูดคุย สร้างความตระหนัก) ทำศูนย์ข้อมูลข่าวสาร 2 ศูนย์ ที่ศาลประชาธิปไตย และศูนย์สารานุกรมชุมชน หรือ ศสมช. ศูนย์ข้อมูลเอดส์ 10 คัม ทำกลุ่มอาชีพ กลุ่มกีฬา กลุ่มเพื่อนช่วยเพื่อน เป็นต้น

ผลการวิเคราะห์ปัญหาของกลุ่ม/องค์กรชุมชนร่วมกัน ได้กำหนดสภาพปัญหาและความต้องการในการแก้ปัญหากลุ่ม ตามลำดับดังนี้

สภาพปัญหาที่ค้นพบ

1. ปัญหายาเสพติด
2. ปัญหาหนี้สิน ความยากจน
3. ปัญหาเด็กกำพร้าที่พ่อแม่เสียชีวิตด้วยเอดส์
4. ปัญหาคนชราถูกทอดทิ้งให้อยู่ตามลำพัง
5. สตรีแม่บ้านที่สามีเสียชีวิตด้วยเอดส์
6. ผู้ติดเชื้อ ผู้ป่วยเอดส์ ญาติถูกรังเกียจ กีดกันจากคนรอบข้าง
7. การอพยพเคลื่อนย้ายแรงงาน

จากเอกสารรายงานผลการดำเนินงาน โครงการพัฒนาเครือข่ายช่วยเหลือผู้ติดเชื้อ และผู้ป่วยเอดส์ในชุมชน (สุมาลี วรรณรัตน์, 2542)

พ่อหลวงผู้ซึ่งเป็นประธานกองทุนสงเคราะห์ราษฎร เล่าว่า “ปัญหาที่เกิดขึ้นมีมากแต่ปัญหาเอดส์เป็นปัญหาที่รุนแรง มีคนเสียชีวิตด้วยเอดส์เกิดขึ้นเป็นประจำ นอกจากนี้ยังเกิดปัญหาลูกกำพร้าพ่อแม่ ผู้ติดเชื้อร่างกายก็ไม่แข็งแรง บางคนต้องการเงินไปรักษาสุขภาพ บางคนแข็งแรงก็อยากมีอาชีพทำกินเอง ชาวบ้านจึงตกลงจะทำกองทุนสำหรับแก้ปัญหาให้คนเป็นเอดส์ด้วย และบางคนยากจนด้วย ภายหลังจากการค้นหาปัญหา กลุ่ม/องค์กรและแกนนำชาวบ้านได้เสนอแนวทางแก้ไขไว้ดังนี้

1. กองทุนช่วยเหลือผู้ติดเชื้อ ผู้ป่วย เด็กกำพร้า และคนยากจนในชุมชน
2. ศูนย์ข้อมูลข่าวสารในชุมชน
3. การเยี่ยมบ้านผู้ติดเชื้อของ อสม.
4. การบริการถุงยางอนามัย

จากเอกสารสรุปรายงานการดำเนินงาน โครงการพัฒนาเครือข่ายช่วยเหลือผู้ติดเชื้อ และผู้ป่วยเอดส์ (สุมาลี วรรณรัตน์, อ้างแล้ว)

น้องอ้อ อาสาสมัครเยาวชน เจ้าหน้าที่ภาคสนามและสมาชิกกลุ่มเยาวชนเล่าว่า “ถึงแม้จะเกิดความตระหนักต่อปัญหาเอดส์ แต่ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนไม่ใช่เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นเองตามลำพัง เกิดจากปัญหาที่เป็นสาเหตุหลายประการ ชาวบ้านมีปัญหารายได้ การเคลื่อนย้ายแรงงาน ครอบครัวแตกแยกจากการที่ภรรยาหรือสามีไปทำงานต่างประเทศ คนที่อยู่ทางบ้านก็อกใจคู่ครองจึงเกิดการหย่าร้าง ทำให้มีปัญหาลูกกำพร้า และปัญหายาเสพติดประเภทยาบ้าที่ระบาดในชุมชน ปัญหาเหล่านี้เป็นปัญหาที่นำไปสู่พฤติกรรมที่เสี่ยงต่อการติดเชื้อ” ผู้ประสานงานโครงการฯ เป็นบุคคลที่เข้าใจพื้นฐานปัญหาในชุมชนเป็นอย่างดี ได้กล่าวให้ผู้วิจัยฟังว่า สภาพปัญหาบ้านปางลาวเกี่ยวพันสืบเนื่องกัน การแก้ปัญหาที่จุดใดจุดหนึ่งหรือเพียงเรื่องใดเรื่องหนึ่งไม่สามารถแก้ไขปัญหาให้จบสิ้นได้ แนวทางการแก้ไขปัญหาก็จำเป็นต้องแก้ไขอย่างเป็นระบบ และวางแผนการจัดกิจกรรมให้ครอบคลุมสภาพปัญหา ในลักษณะการแก้ปัญหาแบบองค์รวม ในขณะเดียวกันปัญหาที่เกิดขึ้นก็เป็นปัญหาที่ใกล้ตัวอยู่ในวิถีชีวิตของชุมชน จึงเน้นให้ชุมชนเข้ามามีจัดการกับปัญหาด้วยตนเอง

ภายหลังจากองค์กรชุมชน กลุ่มต่าง ๆ ได้ร่วมกันระดมความคิด แลกเปลี่ยนร่วมกัน แล้วจึงได้ร่วมกันตัดสินใจและวางแผนการทำงานในกระบวนการต่อไป

3.5.2 การมีส่วนร่วมของชุมชนในการตัดสินใจและวางแผน

เมื่อชาวบ้านกลุ่มต่าง ๆ ทั้งเยาวชน กลุ่มแม่บ้าน พ่อบ้าน ผู้นำชุมชน อสม. เข้าร่วมวิเคราะห์ปัญหาของชุมชน และระบุปัญหาโรคเอดส์เป็นสำคัญ พร้อมกับแสดงความต้องการในการหาแนวทางแก้ไขในแต่ละกลุ่มตามที่กล่าวไปแล้ว ผู้ประสานงานโครงการได้ใช้เวทีเดียวกันนี้เปิดโอกาสให้เยาวชน ผู้นำชุมชนทุกกลุ่มองค์กร และชาวบ้านที่เข้าร่วมกิจกรรมได้ช่วยกันตัดสินใจเลือกแนวทางแก้ปัญหาที่ตนเองและสมาชิกในกลุ่มสามารถจะทำเองได้ หรืออาจจะขอความช่วยเหลือจากแหล่งทุนภายนอกได้ด้วย พร้อมทั้งทุกคนช่วยกันวางแผนที่ต้องการจะทำต่อไปด้วยความสามารถของชาวบ้านเอง โดยที่ผู้ประสานงานโครงการและอาสาสมัครไม่ได้กำหนดแนวทางหรือชี้นำการวางแผนแต่อย่างใด ซึ่งเกิดการมีส่วนร่วมของกลุ่มต่าง ๆ ในการตัดสินใจและวางแผนดังนี้

- กลุ่มเยาวชน

สมาชิกของกลุ่มเยาวชนได้หาแนวทางที่จะแก้ไข และทำร่วมกันหลายกิจกรรม ที่ทุกคนให้ความสำคัญ และตัดสินใจที่จะทำในระยะแรก มี 2 กิจกรรม นั่นคือ กิจกรรมรณรงค์เผยแพร่ความรู้ผ่านสื่อต่าง ๆ และกิจกรรมกลุ่มออมทรัพย์ นอกจากนี้ก็มีกิจกรรมอื่น ๆ ร่วมด้วยอีกหลายกิจกรรมตามความสนใจของเยาวชน เช่น กิจกรรมกลุ่มเพื่อนช่วยเพื่อน กลุ่มกีฬา และกลุ่มเสริมอาชีพ เช่น ประดิษฐ์ดอกไม้แห้ง ปลูกผักปลอดสารเคมี และเพาะเห็ดเป็นต้น แต่สมาชิกกลุ่มเลือกทำกิจกรรมรณรงค์เผยแพร่ความรู้เพราะสมาชิกอยากจัดแสดงละครหุ่น และทำกิจกรรมกลุ่มออมทรัพย์

กิจกรรมรณรงค์เผยแพร่ความรู้ผ่านสื่อต่าง ๆ การวางแผนในกิจกรรมนี้เกิดจากความสมัครใจของกลุ่ม น้องอ้อ น้องกนกวรรณ น้องโคมยง น้องนิต และน้องนาเล่าว่า ก่อนการดำเนินงานสมาชิกกลุ่มมาประชุมปรึกษากัน เยาวชนที่มีความสามารถก็จะสมัครเข้าร่วมกิจกรรมละครหุ่น ละครเวที(ซึ่งมีในภายหลัง) และสื่อบุคคล(กิจกรรม PRA) แล้วจึงวางแผนการทำกิจกรรมล่วงหน้าแต่ละครั้งไป ทุกคนจะช่วยกันทำกิจกรรมโดยไม่แบ่งแยกหน้าที่กันและสามารถทำงานแทนกันได้

กิจกรรมกลุ่มออมทรัพย์ มีการวางแผนงานโดยการคัดเลือกประธานกลุ่ม และคณะกรรมการ 5-6 คน สำหรับทำหน้าที่ประสานงานกับองค์กรต่าง ๆ และสมาชิก แล้วกลุ่มจึงได้ช่วยกันกำหนดเป้าหมาย และกำหนดระเบียบอย่างคร่าว ๆ โดยกำหนดเป้าหมายร่วมกัน คือ เพื่อเสริมสร้างนิสัยการออม ฝึกวินัยให้กับเยาวชนเอง ช่วยเหลือสังคมโดยนำกำไร 15 % สร้างกองทุนช่วยเหลือผู้ติดเชื้อและผู้ป่วยเอดส์ของชุมชน และให้ผู้ปกครองหรือชาวบ้านกู้ยืมไป

ประกอบอาชีพได้ นอกจากนี้ได้มีการกำหนด ระเบียบ เช่น ถ้ากู้ยืมต้องมีกรรมการพิจารณา 5 คน และกรรมการอื่น ๆ 5 คน กรรมการมีวาระ 1 ปี และมีงบสำหรับบริหารงานร้อยละ 5 บาท เป็นต้น

- กลุ่มผู้นำชุมชน ได้แก่ กลุ่มแม่บ้าน(ผู้ติดเชื้อที่ไม่เปิดเผยและเปิดเผยตนเอง) กลุ่ม อสม. กลุ่มกรรมการชุมชน ผู้ใหญ่บ้านกลุ่มเยาวชน

ภายหลังจากที่ผู้นำชุมชนได้วิเคราะห์ปัญหาของชุมชนแล้ว สมาชิกได้ตัดสินใจแก้ปัญหาเอดส์เป็นอันดับแรก พร้อมทั้งช่วยกันเสนอแนวทางแก้ปัญหาไว้ 4 แนวทางตามที่กล่าวไปแล้ว กลุ่มผู้นำชุมชนจึงได้ร่วมกันตัดสินใจเลือกแนวทางแก้ปัญหา โดยเลือกการจัดตั้งกองทุนช่วยเหลือผู้ติดเชื้อ ผู้ป่วย เด็กกำพร้า และคนยากจนในชุมชน แล้วจึงวางแผนร่วมกันทำงานในรูป "คณะกรรมการป้องกันเอดส์บ้านปางลาว" คณะทำงานประกอบไปด้วย กรรมการชุมชน ผู้นำธรรมชาติ กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มเยาวชน ตลอดจนผู้ติดเชื้อทั้งเปิดเผยตนเองและไม่เปิดเผยตนเองร่วมกันคิดและตัดสินใจ พ่อใหญ่ตู้(ผู้ใหญ่บ้านชื่อตู้ ตามที่ชาวอีสานเรียกกัน) และคณะกรรมการชุมชนเล่าว่า ข้อเสนอของการวางแผนงานครั้งนั้น มาจากการพูดคุยตกลงกัน ทำความเข้าใจกัน ด้วยวาทะก่อนที่จะทำแผนเป็นลายลักษณ์อักษร โดยทุกคนได้ตั้งเป้าหมายของการทำงานว่า ไม่ต้องการแบ่งแยกระหว่างคนปกติ และ คนติดเชื้อเอดส์ แต่ให้ครอบคลุมทุกคนในชุมชนทั้งเด็กกำพร้าที่พ่อแม่เสียชีวิตด้วยเอดส์ เด็กกำพร้าที่ยากจนทั่วไป รวมทั้งการให้ความช่วยเหลือแก่เด็กที่ยากจนอื่น ๆ ในชุมชน อันเป็นผลมาจากการเรียนรู้เกี่ยวกับการวิเคราะห์ปัญหาในขั้นแรกนั่นเอง และสมาชิกที่ประชุมทุกคนให้เหตุผลว่า เนื่องจากสภาพปัญหารายได้ของคนในชุมชนที่ต้องกู้ยืมเงินนายทุนไปทำงานต่างประเทศ คณะกรรมการจึงได้วางแผนในลักษณะการให้ชาวบ้านกู้ยืมเงินกองทุนเพื่อนำไปประกอบอาชีพในอัตราดอกเบี้ยต่ำด้วย นอกจากนี้ยังมีการนำเอาทุนจากแหล่งต่าง ๆ มารวมกันอีกด้วย พ่อหนุ่มประธานอสม.และประธานกลุ่มกองทุนเพื่อรักษาความมั่นคงแห่งชาติประจำตำบลเล่าว่า กองทุนที่ทำนั้นได้นำเอางบประมาณจากกองทุนช่วยเหลือผู้ติดเชื้อของสาธารณสุข 4,000 บาท งบของกรมประชาสัมพันธ์ 5,000 บาท มารวมเป็นกองทุนเดียวกับของชุมชนโดยไม่แบ่งแยกกัน แล้วจึงวางแผนการทำกองทุนช่วยเหลือผู้ติดเชื้อ โดยใช้ชื่อว่า "กองทุนสงเคราะห์ราษฎรบ้านปางลาว " ซึ่งมีการวางแผนและดำเนินการในรูปคณะกรรมการดังนี้

คณะกรรมการบริหารกองทุนฯ

1.นายตู้ มีบุญมาก	ประธานกรรมการ
2.นายสมาน มาสุข	รองประธานฯ
3.นายหุ่น แสงละมูล	หัวหน้าฝ่ายการคลัง
4.นายมนตรี ภูพิลา	เลขาฝ่ายการคลัง
5.นายจำนงค์ ศรีทน	เหรัญญิกฝ่ายการคลัง
6.นายสุริย์ โทพิลา	หัวหน้าฝ่ายสินเชื่อ
7.นายสุนทร เลขนอก	เหรัญญิกฝ่ายสินเชื่อ
8.นางสาวพยอม แสงละมูล	เลขาฝ่ายสินเชื่อ
9.นายฉลวย น้อยวิหก	กรรมการ
10.นายวรรณะ สารักษ์	กรรมการ
11.นางบัวผัด กาบเกษร	กรรมการ

ระเบียบการใช้เงินกองทุนฯ

1. ขอบเขตของการให้ความช่วยเหลือ ผู้ที่อยู่ในข่ายที่จะขอรับการช่วยเหลือจากเงินกองทุนสงเคราะห์ของชุมชน ประกอบด้วย
 - 1.1 ผู้ติดเชื้อ ผู้ป่วยและผู้เสียชีวิตด้วยโรคเอดส์
 - 1.2 ผู้ที่มีฐานะยากจน โดยความเห็นของคณะกรรมการ
 - 1.3 เด็กกำพร้าและเด็กยากจนในชุมชน
2. คณะกรรมการจะพิจารณาอนุมัติเงินช่วยเหลือแก่บุคคลดังต่อไปนี้
 - 2.1 ผู้ที่ติดเชื้อเอดส์ในชุมชน ให้กู้เงินเพื่อประกอบอาชีพ โดยไม่คิดดอกเบี้ยรายละไม่เกิน 2,000 บาท โดยมีญาติเป็นผู้ค้ำประกันเงินกู้
 - 2.2 ผู้ป่วยเอดส์ที่ปรากฏอาการ ให้ความช่วยเหลือแบบให้เปล่า เป็นค่ารถเพื่อไปรักษาตัวที่โรงพยาบาล ครั้งละไม่เกิน 100 บาท
 - 2.3 ผู้เสียชีวิตด้วยโรคเอดส์และราษฎรผู้ยากไร้ในชุมชน (ตามความเห็นของคณะกรรมการ) ให้ความช่วยเหลือแบบให้เปล่า รายละไม่เกิน 500 บาท
 - 2.4 ผู้ที่มีฐานะยากจนในชุมชน ให้กู้ยืมเพื่อประกอบอาชีพ โดยคิดอัตราดอกเบี้ยร้อยละ 1 บาท ต่อเดือน ให้กู้ในวงเงินรายละไม่เกิน 2,000 บาท โดยมีญาติเป็นผู้ค้ำประกันเงินกู้ กำหนดการใช้คืนตามสัญญาที่ระบุ

2.5 เด็กกำพร้า เด็กยากจนในชุมชน ให้ความช่วยเหลือเป็นทุนการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ปีละ 3 ทุน ทุนละ 1,000 บาท

ทั้งนี้ การกู้เงินเพื่อประกอบอาชีพ ต้องได้รับการตรวจสอบและติดตาม จากคณะกรรมการกองทุนฯ เป็นระยะ ๆ

3. การระดมทุน เงินกองทุนสงเคราะห์ราษฎรปางลาว ได้รับเงินสนับสนุนจาก

- 3.1 ผู้มีจิตศรัทธาบริจาค เงินผ้าป่า เงินบริจาคอุทิศส่วนบุญส่วนกุศล
- 3.2 เงินปันผลกลุ่มออมทรัพย์เยาวชน ร้อยละ 15 ของกำไรสุทธิ ต่อปี
- 3.3 เงินปันผลจากกองทุนปุ๋ยของ กนช. 500 บาท ต่อปี
- 3.4 เงินปันผลจากกองทุนยาประจำชุมชน 200 บาท ต่อปี
- 3.5 เงินปันผลจากกลุ่มออมทรัพย์แม่บ้าน
- 3.6 เงินกองทุนปุ๋ยพืชสด 500 บาท ต่อปี
- 3.7 เงินรายได้ของชุมชน (หนองปลา ฯลฯ) 500 บาท ต่อปี
- 3.8 เงินสงเคราะห์ชุมชนจากกรมประชาสงเคราะห์

เงินรายได้จากการระดมทุนนี้ กำหนดไว้สำหรับในปีต่อไป และจะพิจารณาให้เป็นค่าใช้จ่ายต่าง ๆ เป็นรายปี

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการตัดสินใจ และการวางแผนดำเนินงานมิได้เกิดขึ้นเฉพาะในกิจกรรมที่กล่าวมาเท่านั้น ชาวบ้านยังสามารถพัฒนาเป็นกิจกรรมต่อเนื่องไปถึงกิจกรรมอื่น ๆ โดยแบ่งบทบาทหน้าที่และทำงานเชื่อมโยงกัน ระหว่างผู้นำชุมชนกับสมาชิกแต่ละคุ้มบ้าน หลายกิจกรรม ทั้งการเยี่ยมบ้านผู้ติดเชื้อของอสม.ร่วมกับเยาวชน การตั้งกล่องบริการถุงยางอนามัย การทำศูนย์ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับเรื่องอพยพแรงงานย้ายถิ่นและเรื่องโรคเอดส์ไปตามคุ้มบ้าน การทำกลุ่มอาชีพ กลุ่มกีฬา และกลุ่มเพื่อนช่วยเพื่อน เป็นต้น ซึ่งจะได้กล่าวต่อไปในกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินงานต่อไป

3.5.3 การมีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินงาน

การดำเนินงานของโครงการพัฒนาเครือข่ายช่วยเหลือผู้ติดเชื้อและผู้ป่วยเอดส์ในชุมชนนี้ พบว่าให้ความสำคัญกับการทำงานอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนในทุกขั้นตอน เมื่อชุมชนได้วิเคราะห์ปัญหา ตัดสินใจหาทางแก้ไขและวางแผนกันเองได้เองแล้ว การดำเนินงานตามแผนงานโครงการยังเป็นบทบาทของชุมชนเองด้วย โดยผู้ประสานงานโครงการและอาสาสมัคร

เยาวชน เป็นเพียงผู้ให้คำแนะนำ ปรีกษา แนะนำและหาแหล่งทุนมาช่วยสนับสนุนและในบางครั้งก็ร่วมกันปฏิบัติงานด้วย ซึ่งเป็นแบบอย่างแก่ชุมชน พร้อมทั้งเสริมสร้างศักยภาพของชุมชน ในการแก้ปัญหาและลงมือดำเนินการจริง นอกจากนี้การที่ชุมชนสามารถทำกิจกรรมได้เอง ยังมาจากลักษณะของชุมชนที่มีการร่วมแรงลงมือช่วยกันทำกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งสร้างวัด สร้างโรงเรียน หรือแม้แต่รักษาความปลอดภัยให้กับคนในชุมชนก่อนที่จะพึ่งพาภาครัฐ อีกทั้งการที่มีความผูกพันกันอันดีหรือญาติสูงและเป็นกลุ่มคนที่อพยพมาจากท้องถิ่นภาคอีสานเหมือนกัน การพัฒนางานจึงเป็นไปได้ด้วยดี ก่อนการดำเนินกิจกรรมทุกครั้งผู้ประสานงานโครงการและอาสาสมัครเยาวชนจะแจ้งให้ผู้นำชุมชนและผู้ที่เกี่ยวข้องทราบเสมอ อีกทั้งให้ผู้ติดตาม ประสานงานและให้ข้อเสนอแนะในบางครั้ง จึงได้รับความร่วมมืออย่างดี ซึ่งการมีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ เกิดขึ้นในกลุ่มเยาวชน กลุ่ม/องค์กรชุมชน กลุ่มผู้ติดเชื้อ กลุ่มองค์กรบริหารส่วนตำบล และกลุ่มโรงเรียน ดังต่อไปนี้

1. การมีส่วนร่วมของกลุ่มเยาวชน

จากการตัดสินใจและวางแผนทำกิจกรรมเผยแพร่และรณรงค์ให้ความรู้เกี่ยวกับเอดส์ในชุมชน กิจกรรมกลุ่มอื่น ๆ มีการดำเนินงานและผลการดำเนินงานดังนี้

1.1 กิจกรรมเผยแพร่และรณรงค์ให้ความรู้เกี่ยวกับเอดส์ในชุมชน

การดำเนินงานเผยแพร่และรณรงค์ให้ความรู้เกี่ยวกับโรคเอดส์ มีพัฒนาการดำเนินงานจากการให้ความรู้ในเรื่องใกล้ตัวทั่วไป เช่น การอพยพแรงงาน ปัญหายาเสพติดในชุมชน แล้วจึงเข้าสู่เรื่องเอดส์โดยใช้สถานการณ์ที่เกิดขึ้นให้เป็นโอกาสและจังหวะในการให้ความรู้ ความตระหนักต่อปัญหาเอดส์ แล้วจึงกระตุ้นให้เกิดการแก้ไขปัญหาตนเองโดยมีผู้ประสานงานโครงการเป็นที่ปรึกษา พร้อมกันนี้การมีส่วนร่วมของกลุ่มคนที่เข้ามาร่วมกิจกรรมและเรียนรู้การดำเนินงานป้องกันแก้ปัญหาเอดส์ก็ได้มีการพัฒนาจากกลุ่มอาสาสมัครเยาวชนและกลุ่มเยาวชนในชุมชน ดำเนินการร่วมกับชาวบ้านจนสามารถทำให้ชุมชนเข้าใจ เข้าถึงแหล่งข้อมูลข่าวสารและให้การยอมรับการทำงานขอเยาวชน แล้วจึงขยายครอบคลุมถึงกลุ่มคนในชุมชนทุกกลุ่ม

1.1.1 กิจกรรมเผยแพร่ความรู้ทั่วไป

ในระยะแรกมีอาสาสมัครเยาวชน ได้รับการอบรมการทำหุ่น และศิลปะการแสดงละครหุ่น จากกรมการศึกษานอกโรงเรียน แล้วจึงมาประชุมกลุ่มเพื่อวางแผนเรื่องและรายละเอียดเนื้อเรื่องและตัวละคร ซึ่งทุกคนใช้เนื้อเรื่องที่เกิดขึ้นในชุมชนสำหรับแสดงให้ชาวบ้านชม ถ้าแสดงให้นักเรียนในโรงเรียนก็เปลี่ยนเนื้อเรื่อง แล้วจึงจัดแสดงในงานประเพณีของชุมชน และงานในโรงเรียนและงานวันเอดส์โลก จนได้รับความสนใจจากชุมชน

และมีกลุ่มเยาวชนในชุมชนสนใจเข้าร่วมการทำกิจกรรมมากขึ้น อีกทั้งผู้นำชุมชน และผู้ปกครองก็ให้การสนับสนุน การดำเนินงานจึงขยายครอบคลุมไปถึงการจัดทำศูนย์ข้อมูลของชุมชน 2 แห่ง ที่ศาลาประชาธิปไตย และศูนย์สาธารณสุขมูลฐาน เนื้อหาความรู้ก็เป็นเรื่องทั่วไป นอกจากนี้ก็จะจัดกิจกรรมพบปะในกลุ่มเยาวชนทุกวันเสาร์ เมื่อมีข่าวผู้เสียชีวิตด้วยโรคเอดส์เกิดขึ้นครั้งแรกในชุมชน (พฤศจิกายน พ.ศ. 2537) เป็นจุดที่ทำให้เกิดการปรับรูปแบบการดำเนินงานไปเป็นกิจกรรมวิเคราะห์สถานการณ์ปัญหาเอดส์หรือ PRA ร่วมกับชาวบ้าน ควบคู่ไปกับการทำกิจกรรมรณรงค์ให้ความรู้เกี่ยวประเด็นเรื่องเอดส์ อย่างเข้มข้นด้วยสื่อที่หลากหลาย เพื่อสร้างความรู้ การยอมรับผู้ติดเชื้อ การป้องกันโรคเอดส์ และความตระหนักต่อปัญหาเอดส์ ดังกิจกรรมที่ 1.1.2

1.1.2 กิจกรรมเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับเอดส์ด้วยสื่อที่เป็นโปสเตอร์ แผ่นพับ ภาพพลิก ใบปลิว การ์ตูน เกมส์ เทปเสียง นิทรรศการ วิดีโอ และกิจกรรมสร้างความตระหนักต่อชุมชนเกี่ยวกับโรคเอดส์(PRA)

เมื่อมีผู้ติดเชื้อเอดส์เสียชีวิตเกิดขึ้นในชุมชน กิจกรรมของโครงการจึงได้ปรับเปลี่ยนไปสู่การสร้างความตระหนักต่อปัญหาเอดส์ในกลุ่มองค์กรต่าง ๆ ของชุมชน โดยเยาวชนจัดกิจกรรมPRA วิเคราะห์สถานการณ์เอดส์ร่วมกับชาวบ้านในกลุ่มต่าง ๆ ทั้งกลุ่มแม่บ้าน (มีผู้ติดเชื้อที่ไม่เปิดเผยตนเองร่วมด้วย) กลุ่มพ่อบ้าน กลุ่มผู้นำชุมชน กลุ่มอสม. และกลุ่มนักเรียน ชั้น ป.5-ป.6 โรงเรียนบ้านปางลาว โดยมีครูสุมาลีเป็นผู้ให้คำแนะนำ ดังที่กล่าวไปแล้วในหัวข้อ 3.5.1 การมีส่วนร่วมของชุมชนในการวิเคราะห์สภาพปัญหาเอดส์ แต่ที่โครงการดำเนินการควบคู่กันไปและยังไม่ได้กล่าวถึงคือ การเตรียมความรู้เกี่ยวกับโรคเอดส์และการป้องกันให้กับเยาวชน เพื่อให้ประกอบการจัดกิจกรรมดังกล่าว ซึ่งได้รับเอกสารเผยแพร่จากศูนย์เอดส์ศึกษา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ หน่วยงานสาธารณสุขและองค์กรพัฒนาเอกชน ผลจากการดำเนินกิจกรรมสร้างความตระหนักต่อปัญหาเอดส์ ทั้งผู้ใหญ่บ้านและชาวบ้านให้การสนับสนุนและเข้าร่วมดำเนินงานกระจายความรู้เกี่ยวกับเอดส์โดยจัดทำศูนย์ให้ความรู้ไปตามคุ้มต่าง ๆ ของบ้านปางลาวรวมเป็น 10 ศูนย์ จัดบริการเอกสาร สิ่งพิมพ์ กล้องแจกถุงยางอนามัย โปสเตอร์ ภาพพลิก แผ่นพับ ตามสถานที่ที่ชาวบ้านมักจะมาพบปะพูดคุยหรือประชุมกันเป็นประจำ เช่น ปากซอยเข้าบ้าน ร้านขายของชำ ร้านขายก๋วยเตี๋ยว ร้านตัดผม ศาลาประชาธิปไตย การฉายวิดีโอในโรงเรียน ชาวบ้านเล่าว่า ข้อมูลที่ติดตามแหล่งต่าง ๆ ของชุมชนมีคนบางกลุ่มที่เข้าใจ พุดคุยแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน บางคนก็ไม่ให้ความสนใจเท่าที่ควร ซึ่งในระหว่างดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ นี้เอง กลุ่มเยาวชนและอาสาสมัครเยาวชนให้ความสนใจ

เกี่ยวกับการทำละครเวที การดำเนินงานเผยแพร่ความรู้จึงได้ปรับไปเป็นการแสดงละครเวทีและละครหุ่นควบคู่กับกิจกรรมอื่น ๆ

1.1.3 กลุ่มละครหุ่นและละครเวที

ผู้ประสานงานโครงการเล่าว่า การรณรงค์ที่ใช้สื่อเป็นโปสเตอร์ แผ่นพับ ภาพพลิก ใบปลิว การ์ตูน เกมส์ เทปเสียง นิทรรศการ วิดีโอ ฯลฯ ชาวบ้านให้ความสนใจเพียงบางคน เนื่องจากไม่สอดคล้องกับสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน ซึ่งมีความเสี่ยงต่อการติดเชื้อเอดส์ เพราะมีชาวบ้านกว่า 50 ราย ย้ายถิ่นไปประกอบอาชีพในและต่างประเทศ มีโอกาสไปเที่ยวสถานบริการหรือมีเพศสัมพันธ์กับหญิงที่มีไข้สูงมรสแล้วนำเชื้อโรคกลับมาแพร่สู่ภรรยาและทารกที่จะเกิดตามมา อีกทั้งกลุ่มแม่บ้านมีทัศนคติไม่ดีต่อการใช้ถุงยางอนามัยโดยคิดว่าหญิงที่ใช้ถุงยางอนามัยคือผู้หญิงบริการทางเพศเท่านั้นและยังพบว่ามีปัญหาเยาวชนติดสารระเหยประเภทกาว น่อง ๆ เยาวชนที่เป็นอาสาสมัครเล่าว่า การปรับเปลี่ยนกิจกรรมเผยแพร่มาเป็นการแสดงละครหุ่นมาจากความสนใจของอาสาสมัครเยาวชน โดยมีผู้ประสานงานโครงการเป็นที่ปรึกษาเท่านั้น

การแสดงละครหุ่น กลุ่มเยาวชนได้รับการอบรมจากศูนย์การศึกษา นอกโรงเรียนจังหวัดเชียงราย แล้วจึงจัดแสดงในโรงเรียนและในชุมชนโดยสอดแทรกความรู้เรื่อง การเสี่ยงต่อการติดเชื้อและการป้องกันร่วมด้วย หลังจากนั้นจึงถูกเชิญไปแสดงในที่ต่าง ๆ ในงานประเพณีของชุมชน งานโรงเรียน น้องนิตเล่าว่า ชาวบ้านในชุมชนให้ความสนใจมาก เพราะการแสดงใช้ภาษาพื้นบ้าน อีกทั้งเนื้อเรื่องก็เป็นเรื่องใกล้ตัว ซึ่ง เอนก นาคะบุตร (อ้างแล้ว) ได้ทำการศึกษาและประเมินผลการดำเนินงานโครงการครั้งนี้ โดยกล่าวว่า การจัดละครหุ่นมีเนื้อหาที่น่าสนใจ โดยเน้นสถานการณ์จริงในชุมชนและมีการปรับตัวละครให้เหมาะสมกับวัยต่าง ๆ ของผู้มาชม เช่น ในชุมชนมีผู้ปกครองจำนวนหนึ่งไปทำงานต่างประเทศ ถ้าจะแสดงในชุมชนก็จะหยิบยกมาเป็นเนื้อเรื่องในละครเป็นเรื่องราวการไปทำงานเมืองนอก โดยอาสาสมัครเยาวชนที่เล่นละครจะไปหาข้อมูล นำจดหมายหรือเทปที่สามี ภรรยาส่งไปหากัน หรือสัมภาษณ์ความรู้สึก นำมาเป็นบทละครสอดแทรกเรื่องโรคเอดส์เข้าไป เป็นต้น

นอกจากนี้ยังมีการถ่ายทอดการทำละครหุ่นในชุมชน และในโรงเรียนจนเด็ก ๆ สามารถเล่นกันเองในโรงเรียน ในระหว่างนี้อาสาสมัครเยาวชนได้รับการสนับสนุนจากโครงการให้ไปร่วมกิจกรรมต่าง ๆ กับกลุ่มเยาวชนอื่น ๆ ในต่างจังหวัด จึงหันมาเล่นละครเวที โดยได้รับการฝึกอบรมจากกลุ่มละครกระเจกเงาปัจจุบันคือกลุ่มศิลปกระเจกเงาเยาวชนได้นำกิจกรรมละครเวทีมาแสดงในชุมชน ซึ่งในขณะนั้นมีผู้ติดเชื้อเสียชีวิตมากขึ้นและมี

เด็กกำพร้าที่ได้รับผลกระทบร่วมด้วยเนื้อหาจึงเน้นให้มีการยอมรับการอยู่ร่วมกันกับผู้ติดเชื้อ ไม่รังเกียจหรือกีดกันผู้ติดเชื้อ (ดูภาคผนวกที่ 6) ซึ่งได้ทำควบคู่ไปกับกิจกรรมสร้างความตระหนักต่อปัญหาเอดส์ หรือ PRA ที่ประยุกต์ให้เข้ากับสถานการณ์(กล่าวในข้อ 1.2.4) น้อง ๆ เยาวชนเล่าถึงการประเมินตนเองเกี่ยวกับละครเวทีว่า เรื่องราวสามารถที่จะเข้าถึงชาวบ้านได้ดี ชาวบ้านจึงให้ความสนใจและร่วมรับฟัง ลักษณะเด่นของสื่อละคร คือ เน้นเรื่องราวชีวิตของชาวบ้านทำให้คนดูซึมซับได้เร็ว ใช้ภาษาอีสานซึ่งเป็นภาษาของนักแสดงเอง ใช้เครื่องดนตรีอีสาน (โปงลาง) ใช้อุปกรณ์ง่าย ๆ เน้นความสนุกสนาน ทำให้นักแสดงสามารถแสดงออกได้เต็มที่กว่าการใช้ภาษากลาง สำหรับคนถิ่นอื่นถือว่าตนเองได้รับวัฒนธรรมที่แปลกใหม่เป็นการเสริมความรู้ไปด้วย และได้สอดแทรกการสาธิตการใช้ถุงยางอนามัยเพื่อป้องกันการติดเชื้อเอดส์ร่วมด้วย ฟอพลวงทัน เป็งมกคล (หมู่ที่ 20) และฟอพลวงตุ้ มีบุญมาก (หมู่ที่ 10) เล่าว่าทุกกิจกรรมที่โครงการดำเนินงานจะมีชาวบ้านเข้าร่วมรับรู้ แสดงความคิดเห็น และสนับสนุนการทำงานทุกครั้ง ชาวบ้านทุกคนในชุมชนให้ความสนใจและร่วมมือเป็นอย่างดี และยังมีชาวบ้านจากชุมชนต่าง ๆ ขอให้ไปแสดงร่วมด้วย ผู้ประสานงานโครงการเล่าว่า การดำเนินงานเผยแพร่ความรู้ และสร้างความตระหนักให้กับคนในชุมชน ได้ทำเป็นเวลานานมีการปรับเปลี่ยนกิจกรรมตลอดเวลา อีกทั้งอาศัยสถานการณ์จริงในชุมชนที่มีผู้เสียชีวิต และติดเชื้อเพิ่มขึ้น บางรายกล้าเปิดเผยตัวเอง ก็จะเข้ามาร่วมทำกิจกรรมละครเวทีด้วยกัน จึงทำให้ชาวบ้านเข้าใจมากขึ้น แต่การดำเนินงานไม่ได้มุ่งเน้นการรวมกลุ่มผู้ติดเชื้อ ด้วยมีแนวคิดว่ บุคคลที่ติดเชื้อทั้งที่เปิดเผยตนเองและไม่เปิดเผย ตนเอง ควรมีชีวิตตามปกติ ญาติพี่น้อง และคนในชุมชนยอมรับรู้กันเอง ไม่ต้องการบีบบังคับให้เปิดเผยตัว ทั้งที่ผู้ติดเชื้อทราบดีว่าชุมชนให้ความช่วยเหลือ แต่ก็ยังมีบางรายที่ฐานะทางเศรษฐกิจดีและบางรายมีอาชีพค้าขายเสียดแต่ไม่ต้องการเปิดเผยตัวเอง

1.1.4 กิจกรรมการวิเคราะห์ชุมชนแบบมีส่วนร่วม (PRA)

กิจกรรมนี้ได้ดำเนินการควบคู่ไปกับกิจกรรมอื่น ๆ ที่กล่าวมาแล้ว ข้อ 1.1.2-1.1.3 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างความตระหนักต่อปัญหาเอดส์ร่วมกัน ซึ่งเน้นให้คนในชุมชนวิเคราะห์สภาพปัญหาาร่วมกันและเรียนรู้เกี่ยวกับการป้องกันตัวเอง การดำเนินงานมีอาสาสมัครเยาวชน ผู้ประสานงานโครงการ และชาวบ้านกลุ่มต่าง ๆ เข้าร่วม เช่น กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มพ่อบ้าน กลุ่มผู้นำชุมชน กลุ่มอสม. ทำกิจกรรมในเวลาย่ำค่ำภายหลังจากที่ชาวบ้านกลับบ้านพักผ่อน เวลาประมาณ 19.00-20.00 น. มีสมาชิกแต่ละกลุ่มครั้งละประมาณ 10-20 คน นั่งพูดคุยกัน ในประเด็นต่าง ๆ ตามที่กล่าวไปแล้วใน ตอนที่ 3.5.1 การมีส่วนร่วมของชุมชนในการวิเคราะห์ปัญหา เป็นการเตรียมชุมชนเพื่อจัดกิจกรรมการพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วม (A-I-C)

ซึ่งเป็นกระบวนการที่นำไปสู่การวางแผนแก้ไขปัญหาร่วมกันทั้งชุมชน จนได้เกิดการดำเนินงานตามที่ชุมชนต้องการ

1.2 กลุ่มออมทรัพย์

การดำเนินงานกลุ่มออมทรัพย์มีพัฒนางาน 2 ช่วง ต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน ในระยะเริ่มต้นเป็นการทำกลุ่มออมทรัพย์ของอาสาสมัครเยาวชนในโครงการร่วมกับเยาวชนในชุมชนและในโรงเรียน มีสมาชิกประมาณ 20 คน มีการระดมหุ้นกันคนละ 10 บาท ทุกเดือน มีเงินปันผลให้สมาชิกร้อยละ 20 นอกจากนี้ได้จัดตั้งกองทุนการศึกษาสำหรับชุมชนอีกร้อยละ 15 และใช้เป็นงบในการบริหารงานร้อยละ 5 ผู้ปกครองของเยาวชนสามารถกู้ยืมไปทำนาทำไร่ได้ ส่วนเงินปันผลร้อยละ 15 จะนำไปสมทบกองทุนช่วยเหลือผู้ติดเชื่อและผู้ได้รับผลกระทบ

คณะกรรมการบริหารงานมีน้องสู่นเป็นประธาน และคณะกรรมการพิจารณาเงินกู้ 5 คน มีการเลือกตั้งคณะกรรมการปีละ 1 ครั้ง ส่วนการทำบัญชีมีผู้ประสานงานช่วยให้คำแนะนำ มีการพบปะพูดคุยกันเกี่ยวกับการดำเนินงานเดือนละ 1 ครั้ง ในปัจจุบันนี้กลุ่มออมทรัพย์ของเยาวชนได้ยกเลิกไปเนื่องจากมีปัญหาแยกเงินที่สมาชิกรับมาฝาก และขาดประสิทธิภาพการบริหารงาน

กลุ่มออมทรัพย์ได้เริ่มต้นดำเนินงานอีกครั้งประมาณต้นปี พ.ศ.2542 ซึ่งเกิดขึ้นหลังจากที่คณะครูโรงเรียนบ้านปางลาว และผู้นำชุมชนได้ไปศึกษาดูงานกลุ่มออมทรัพย์ภาคใต้ที่ชุมชนจะนะ จังหวัดสงขลา การเริ่มต้นระยะสองนี้เริ่มแรกทำเฉพาะในกลุ่มนักเรียนโรงเรียนบ้านปางลาว แล้วจึงให้คณะครู ภารโรง และคณะกรรมการโรงเรียน ได้แก่ ผู้นำชุมชนและกรรมการชุมชนเข้าร่วมด้วย ภายหลังจากการดำเนินงานไประยะหนึ่งสำเร็จไปด้วยดี จึงได้เชิญชวนชาวบ้านเข้าร่วมด้วย ประกอบกับผู้นำชุมชนและครูได้รับทราบสภาพปัญหาของชาวบ้านที่มีภาระหนี้สินจากการกู้ยืมไปทำงานต่างประเทศ และใช้ลงทุนทำนา ทำไร่ อีกทั้งประสบการณจากการดูงานการทำกลุ่มออมทรัพย์จึงเปิดโอกาสให้ชาวบ้านที่มีความสนใจ สมัครเข้าเป็นสมาชิก และเพิ่มจำนวนขึ้นครอบคลุมชาวบ้านทั่วไปในชุมชน ครูสุมาลีเล่าว่า เป้าหมายหลักของการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ขึ้นมาก็คือ เพื่อเป็นการพัฒนารูปแบบการช่วยเหลือชาวบ้านในชุมชนชนบท ในเรื่องภาระหนี้สินที่มีดอกเบี้ยแพงมาก และการสร้างสวัสดิการให้กับสมาชิกและคนในชุมชนครอบคลุมตั้งแต่เกิดจนตาย ปัจจุบันมีนายมุกครินทร์ เป็นประธาน มีตัวแทนชาวบ้านทุกคุ้มเป็นผู้ควบคุมดูแลเงินสะสมของสมาชิกแต่ละเดือนรวมทั้งเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารให้กับ

สมาชิก ประธานกลุ่มออมทรัพย์เล่าว่า “ ชาวบ้านจะเป็นคนเลือกตัวแทนที่เห็นว่าทำงานเสียสละ มาเป็นกรรมการ และการแบ่งงานตามคุ่มบ้านทำให้บริหารงานที่สะดวก รวดเร็ว ” มีการประชุม กลุ่มออมทรัพย์และส่งเงินสะสมทุกวันที่ 5 ของเดือน กลุ่มออมทรัพย์ได้พัฒนาเป็นกลุ่มธนาคาร ชุมชน มีสมาชิกประมาณ 286 คน ยอดเงินสะสมประมาณ 146,337.79 บาท(กุมภาพันธ์ 2544)

1.3 กิจกรรมอื่น ๆ

การดำเนินงานของกลุ่มเยาวชนสามารถพัฒนาการทำงาน เป็นกิจกรรม อื่น ๆ ควบคู่กันมาอีกหลากหลายกิจกรรมจนมาถึงปัจจุบัน อาทิ

1.3.1 กิจกรรมเพื่อนช่วยเพื่อน

กิจกรรมของกลุ่มเพื่อนช่วยเพื่อน คือ การดึงเพื่อนบางคนที่ดี ดุซระเหย เช่น ดมกาว ยาม้า ให้เข้ากลุ่มมาทำกิจกรรมร่วมกัน เช่น เล่นฟุตบอล มีการพูดคุย จับกลุ่มกันก่อนเล่นกีฬาระหว่างที่รอเพื่อนคนอื่น ๆ แล้วสอบถามพูดคุยว่าลองแล้วเป็นอย่างไร ติดอย่างไร ควรจะเลิกอย่างไร โดยเพื่อน ๆ ที่ไม่ติดจะชวนให้เลิกซึ่งมีหลายคนที่ไม่ได้เลิกได้ ประมาณ 3-4 ราย

1.3.2 กลุ่มกีฬา

เยาวชนที่เล่นกีฬามีประมาณ 20-30 คน ส่วนใหญ่จะเป็นนักเรียน ที่มาเล่นกีฬาหลังเลิกเรียน มีทั้งฟุตบอล ตะกร้อ ปิงปอง วอลเลย์บอล แบดมินตัน อุปกรณ์กีฬา ได้รับการสนับสนุนจากการกีฬาแห่งประเทศไทยจังหวัดเชียงราย โดยผู้ประสานงานโครงการ เป็นผู้ให้ข้อมูลแหล่งสนับสนุนด้านกีฬานี้ และประสานงานช่วยจนได้รับการสนับสนุนอุปกรณ์ เช่น ฟุตบอล ตะกร้อ ตาข่าย เป็นต้น การดูแลรักษาอุปกรณ์ เป็นหน้าที่ของเยาวชนช่วยกันดูแล และส่งคืนเมื่อใช้เสร็จ ในปัจจุบันเยาวชนสามารถผลักดันให้กลายเป็นกีฬาระดับตำบล แม้ข้าวต้ม

1.3.3 กลุ่มเสริมอาชีพ

การดำเนินงานกลุ่มอาชีพ มีเยาวชนให้ความสนใจจะแรก

ผู้ประสานงานโครงการจึงได้ส่งตัวแทนไปอบรม เช่น การทำดอกไม้ประดิษฐ์ การทำพวงหรีด การทำดอกไม้แห้ง แล้วจึงกลับมาสอนเยาวชน กลุ่มแม่บ้านในชุมชน และผู้ติดเชื้อ น้องสุนเล่า ว่า เมื่อผลิตในช่วงแรกขายได้ดีพอสมควรเนื่องจากมีผู้เสียชีวิตจากเอดส์กันเยอะ แต่ในระยะ หลังสมาชิกที่ผลิตสามารถผลิตได้มาก แต่มีปัญหาด้านการตลาด จึงเปลี่ยนไปเป็นการปลูกผัก ปลอดสารเคมี โดยใช้วิธีธรรมชาติคือปุ๋ยหมักมีชาวบ้านเข้าร่วมปลูกประมาณ 9-10 ครอบครัว ชาวบ้านจะช่วยกันทำเฉพาะช่วงฤดูแล้งเพื่อเป็นรายได้เสริมภายในครอบครัว แต่ผลการดำเนิน

งานไม่ต่อเนื่องทุกปี ปัจจุบันนี้ได้หยุดไป เพราะแรงงานต้องไปทำนา อีกทั้งไม่ค่อยมีรายได้ เพราะตามปกติชาวบ้านก็ปลูกผักกินเองเป็นประจำอยู่แล้ว นอกจากนี้ก็จะมีกิจกรรมเพาะเห็ด สามารถจำหน่ายในชุมชนได้แต่ไม่สามารถทำขายเป็นอาชีพได้ ปัจจุบันนี้ กิจกรรมกลุ่มเสริมอาชีพได้ยกเลิกไปแล้ว แต่ใช้การส่งเสริมอาชีพหลัก เช่นชาวบ้านที่ทำนาอยู่แล้วก็ขอกู้เงินจากกองทุนกลุ่มออมทรัพย์ไปลงทุน

1.3.4 กิจกรรมที่เด็กและเยาวชนสามารถพัฒนาได้ด้วย

ตนเองเช่น กิจกรรมสภาเด็กและเยาวชน

กลุ่มเยาวชนเล่าว่าเนื่องจากการเรียนรู้ การวิเคราะห์ปัญหา และวางแผนแก้ไขอย่างเป็นระบบ ได้เสริมสร้างความรู้ความเข้าใจ สามารถคิดวิเคราะห์ และดำเนินงานได้ด้วยตนเอง จึงเกิดการรวมกลุ่มและแก้ปัญหา กลุ่มอาสาสมัครเยาวชน และเยาวชนของชุมชน สามารถทำงานเชื่อมโยงกับเยาวชนในชุมชนต่าง ๆ ทั้ง 20 ชุมชน ประสานงานกับ ผู้นำชุมชน และผู้ปกครอง ในเวทีการประชุมของทุกชุมชน ซึ่งจากการทำงานเลือกตั้งสภาเด็กและเยาวชน ขึ้นมาสามารถพัฒนาเป็นโอกาสที่ดำเนินงานเป็นเครือข่ายสภาเด็กและเยาวชนซึ่งกำลังดำเนินการอยู่ในปัจจุบัน

2. การมีส่วนร่วมของกลุ่มองค์กรภายในชุมชน

ชุมชนบ้านปางลาว โดยภูมิหลังเป็นชาวอีสานอพยพย้ายถิ่นมาตั้งรกรากเป็น “ชุมชนอีสานหรือชุมชนลาว” ที่มีการเกาะเกี่ยวความสัมพันธ์แบบชนกลุ่มน้อยแวดล้อมด้วยชาวล้านนา ซึ่งมีจุดอ่อนต่อการแพร่ระบาดของโรคเอดส์มากกว่าชุมชนอีสาน จากการสนทนาอย่างไม่เป็นทางการกับชาวบ้านเกี่ยวกับสาเหตุที่ชาวบ้านร่วมมือกันแก้ไขปัญหาของชุมชน พบว่าส่วนหนึ่งมาจากการที่ชาวบ้านได้อพยพย้ายมาจากภาคอีสาน ซึ่งมีความแห้งแล้งกันดาร ชาวบ้านต้องต่อสู้ดิ้นรนทำมาหากิน ต้องกล้าได้กล้าเสีย และรักษาผลประโยชน์ของตนและกลุ่ม นอกจากนี้ยังพยายามรักษาประเพณี พิธีกรรม ภาษาพูด อาหาร การประกอบอาชีพทำนาทำไร่ การทอผ้าไหม อันเป็นวัฒนธรรมแบบอีสานให้คงอยู่เหมือนสมัยปู่ย่า จากการสังเกต การจัดกิจกรรมกลุ่มสนทนา การสัมภาษณ์ผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบลพบว่า ชาวบ้านกล้าเสนอความคิดเห็น และกล้าคัดค้านในสิ่งที่ตนเห็นว่าไม่ถูกต้องด้วยเหตุผล บางครั้งมีการถกเถียงกันจนได้ข้อสรุปที่ชัดเจนแล้วจึงจะเลิกการประชุม โดยเฉพาะเรื่องที่มีผลกระทบต่อชุมชน เศรษฐกิจและรายได้

จากในอดีตที่ผ่านมาชุมชนบ้านปางลาวมีความสามารถในการแก้ปัญหาและคลี่คลายปัญหาของชุมชนจนเป็นที่รู้จักของชาวพื้นเมืองเหนือ เมื่อได้เรียนรู้การวิเคราะห์ปัญหา การระดมความคิด การมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาแนวทางแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ โดยผ่านการ

กระตุ้นและเรียนรู้ร่วมกันกับผู้ประสานงานโครงการ และอาสาสมัคร(เยาวชน) ที่ส่งเสริมสนับสนุน และเปิดโอกาสให้ชุมชนได้คิดค้นและเรียนรู้ จึงเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ชุมชนสามารถเริ่มต้นและแก้ไขปัญหาพร้อมกันด้วยตนเอง จากเวทีชาวบ้านในกลุ่มเล็ก ไปสู่กิจกรรมต่าง ๆ ในระดับชุมชนอย่างต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน

ภายหลังจากองค์กรชุมชนร่วมกันวางแผนทำงานในรูป “คณะกรรมการป้องกันเอดส์บ้านปางลาว” โดยมีกรรมการมาจากทุกกลุ่มที่มีความพร้อมและมีเวลาว่างมาร่วมกันทำงานทั้งกรรมการชุมชน ผู้นำธรรมชาติ เช่น พ่อสุด พ่อสุรี และพ่อจำนงค์ กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มเยาวชน ตลอดจนผู้ติดเชื้อ และกลุ่มอสม. ได้แบ่งบทบาทในการทำงานกันเอง เช่น

- กลุ่มเยาวชน เป็นแกนนำด้านการรณรงค์ป้องกันเอดส์
- กลุ่มอสม. และกลุ่มเยาวชนบางส่วน ช่วยในการเยี่ยมผู้ติดเชื้อ ดูแลผู้ติดเชื้อ
- กรรมการชุมชนเป็นแกนนำในการจัดตั้งกองทุนช่วยเหลือผู้ติดเชื้อเอดส์

ทำให้เกิดการแบ่งบทบาทหน้าที่และร่วมกันทำกิจกรรมต่าง ๆ กันดังนี้

2.1 กิจกรรมการรณรงค์ป้องกันเอดส์

องค์กรชุมชนทั้งกลุ่มแม่บ้าน กรรมการชุมชน และอสม. ต่างให้การสนับสนุนการจัดกิจกรรมรณรงค์ในกลุ่มเยาวชน พร้อมทั้งให้ความสนใจในการจัดกิจกรรมแต่ละครั้งเป็นอย่างดี แม้ว่าจะไปจัดกิจกรรมนอกชุมชน ผู้ปกครองและกลุ่มแม่บ้านจะไปช่วยทำอาหารและดูแลในระหว่างการทำกิจกรรม ซึ่งการดำเนินกิจกรรมมีหลากหลายรูปแบบทั้งละครเวที ละครหุ่น การจัดนิทรรศการ และอื่น ๆ ตามที่กล่าวไปแล้ว

2.2 กิจกรรมกองทุนสงเคราะห์ราษฎรประจำหมู่บ้าน

ภายหลังจากมีการวางแผนการทำงานกองทุนเอดส์ประจำชุมชน ชาวบ้านและผู้นำชุมชนได้ปรึกษาหารือกันจนถึงการดำเนินงาน พ่อสุดเล่าว่า ถ้าหากชาวบ้านช่วยให้คนติดเชื้อเอดส์หายคงเป็นไปได้ ทำได้ก็โดยการป้องกันตนเอง การช่วยเหลือ การสนับสนุนอาชีพให้มีรายได้ ชาวบ้านและคณะกรรมการชุมชนจึงตั้งคณะกรรมการป้องกันเอดส์บ้านปางลาวภายใต้โครงการ “ กองทุนสงเคราะห์ราษฎรประจำหมู่บ้าน ” มีคณะกรรมการประมาณ 11 คน ในระยะแรกคณะกรรมการประกอบด้วย ผู้นำชุมชน กรรมการชุมชน และ อสม. แนวคิดในการทำงานเพื่อนำเงินกองทุนช่วยเหลือผู้ยากไร้ สามารถช่วยเหลือคนยากจนในชุมชนโดยเท่าเทียมกัน รวมไปถึงการช่วยเหลือผู้ติดเชื้อในชุมชน นอกจากนี้ยังต้องการระดมเงินกองทุนทั้งหมดในชุมชนให้เป็นเงินในกองทุนเดียวกัน

การระดมทุนและจัดหางบประมาณของกองทุนมาจากทุนที่มีอยู่เดิมในชุมชนที่ได้รับการสนับสนุนจากกรมประชาสงเคราะห์ สาธารณสุขตำบล การสนับสนุนจากโครงการพัฒนาเครือข่ายช่วยเหลือผู้ติดเชื้อและผู้ป่วยเอดส์ในชุมชน และเงินปันผลจากการออมทรัพย์ของกลุ่มเยาวชน ซึ่งมีรวมกันประมาณ 40,000 บาท

การดำเนินงานระยะแรกผู้ติดเชื้อทั้งที่ยากจนและฐานะดีได้รับการสนับสนุนทั้งหมด การช่วยเหลือไม่เข้าถึงกลุ่มผู้ยากไร้และผู้ด้อยโอกาสในชุมชน อีกทั้งคณะกรรมการบริหารเงินกองทุนนี้มาจากทีมผู้นำทางการ ซึ่งมีภาระมากและได้เป็นแกนนำการทำงานหลายด้าน จึงได้มีการจัดการประชุม เพื่อลงความเห็นให้จัดการวางแผนการทำงานใหม่ จึงได้มีการทบทวนการทำงานโดยการเพิ่มคณะทำงาน ให้เยาวชน ผู้ติดเชื้อเอดส์ และแม่บ้าน เข้ามาเป็นคณะกรรมการร่วมด้วย เอนก นาคะบุตร (อ้างแล้ว) กล่าวว่าชาวบ้านให้ความสำคัญกับผู้ที่ได้รับผลกระทบจากปัญหาเอดส์และปัญหาความยากจน เมื่อมีการดำเนินงานไประยะหนึ่งจึงปรับเปลี่ยนคณะทำงาน มีกลุ่มแม่บ้านซึ่งเป็นผู้ที่ละเอียดอ่อนต่อหน้าที่ด้านการเงิน การดูแลครอบครัว และรู้จักครอบครัวที่ยากจนที่สมควรให้การสนับสนุน รวมทั้งผู้ติดเชื้อที่เปิดเผยตัวและกลุ่มเยาวชนซึ่งทำกิจกรรมกลุ่มออมทรัพย์ นำเงินปันผลมาร่วมสมทบมาช่วยในการบริหารงาน

ผลการดำเนินงานผู้นำชุมชนจะมีการประชุมชี้แจงชาวบ้านในประชุมของชุมชน บางครั้งก็ประกาศด้วยเครื่องกระจายเสียง ให้ชาวบ้านรับทราบและมารับการช่วยเหลือได้ถูกต้อง มีผู้ติดเชื้อได้รับการช่วยเหลือประมาณ 5-6 คน ซึ่งเป็นบุคคลเปิดเผยตัวเอง ได้รับการช่วยเหลือแบบให้เปล่าใช้เป็นค่าเดินทางไปโรงพยาบาล ค่ารักษาพยาบาล ผู้ติดเชื้อบางรายก็กู้ยืมไปลงทุนทำนาทำไร่โดยไม่คิดดอกเบี้ย ส่วนคนยากจนก็ยืมคิดดอกเบี้ยร้อยละ 1 บาท และมอบเป็นทุนการศึกษาสำหรับบุตรผู้ยากจนในระดับประถมศึกษา ปีละประมาณ 5 ทุน ๆ ละ 200 บาท ถ้ามีงานศพผู้ติดเชื้อและผู้ยากไร้ก็จะมอบเป็นเงินช่วยทำศพ แล้วแต่ฐานะและรายได้ของครอบครัวผู้เสียชีวิต โดยส่วนใหญ่ประมาณรายละ 500-1,000 บาท ถ้ากลุ่มต่าง ๆ มีเงินก็จะนำมาสมทบ หรือเป็นเงินของชุมชน เช่น รายได้จากโปสเตอร์ของชุมชนให้หัก 5 % เข้ากองทุนฯ ในกลุ่มแม่บ้านก็จะมีการเก็บเงินกันเอง ในบางครั้งก็จะนำมาร่วมในกองทุนฯ นอกจากนี้ก็จะได้จากการทอดกฐินและผ้าป่าของชุมชนเข้าร่วมด้วย

ในปี พ.ศ. 2542 ถึงปัจจุบัน(พ.ศ. 2544) การให้ความช่วยเหลือได้ลดน้อยลง การระดมทุนก็ไม่ค่อยมีเหมือนระยะเริ่มต้น มีการประชุมกรรมการเป็นครั้งคราวแล้วแต่จะพิจารณาเรื่องอะไร ส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องการเงินไปช่วยเหลือผู้ติดเชื้อที่ป่วยเล็ก ๆ

น้อย ๆ และปล่อยเงินกู้ดอกเบียดำ ประมาณ 3-4 ครั้ง พ่อขุนประธาน อสม. และกรรมการกองทุนฯ เล่าว่า มีการประชุมความก้าวหน้าเช่นกัน การดำเนินงานก็พยายามรักษากองทุนไว้ ถึงแม้ไม่มีเงินทุนมาสมทบเพิ่ม ทุกคนก็เป็นห่วงเพราะเป็นกองทุนแบบให้เปล่า ส่วนกำไรก็เป็นส่วนเล็กน้อย ซึ่งขณะนี้กำลังหาทางแก้ไขและปรึกษากับกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน แต่ปัญหาการช่วยเหลือผู้ติดเชื้อในชุมชนลดลงเพราะปริมาณผู้ติดเชื้อรายใหม่ไม่เพิ่มขึ้น ยังคงมีเฉพาะผู้ติดเชื้อรายเดิมที่มีชีวิตอยู่ การแก้ปัญหาจึงอยู่ระหว่างการร่วมแก้ไขด้วยกัน

3. การมีส่วนร่วมในการทำงานของผู้ติดเชื้อ

การดำเนินงานของโครงการไม่ได้เน้นการรวมกลุ่มผู้ติดเชื้อในชุมชนบ้านปางลาว เนื่องจากผู้ประสานงานโครงการมีแนวคิดที่ว่า ผู้ติดเชื้อเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนสามารถดูแล และให้การช่วยเหลือตนเองได้โดยไม่ต้องรวมกลุ่ม เพราะจะยิ่งเป็นการตอกย้ำและบ่งชี้ถึงการเป็นกลุ่มของบุคคลที่ติดเชื้อเอดส์หรือเป็นโรคร้ายแรง การดำเนินงานนั้นอาสาสมัครเยาวชน และอสม. จะเข้าไปพูดคุยให้คำปรึกษาผู้ติดเชื้อที่เปิดเผยตัวเองก่อนเป็นอันดับแรก เพื่อเป็นแบบอย่างให้กับชุมชนช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ต่อมาจึงได้ส่งอาสาสมัครเยาวชน อาสาสมัครในกลุ่มผู้ติดเชื้อเอง อาสาสมัครที่เป็นญาติของผู้ติดเชื้อและผู้ป่วยเอดส์ อาสาสมัครกลุ่มแม่บ้าน กลุ่มอสม. ฝึกการอบรมวิธีการรักษาพยาบาลเบื้องต้นสำหรับผู้ป่วยเอดส์ การให้คำปรึกษา การส่งต่อผู้ป่วยในกรณีจำเป็น การดำเนินการดังกล่าวช่วยให้ผู้ติดเชื้อและผู้ป่วยเอดส์ในชุมชนได้รับการช่วยเหลือทันเวลาที่ในกรณีที่เกิดปัญหาขึ้น

นอกจากกิจกรรมดังกล่าวข้างต้น การดำเนินงานยังทำงานร่วมกับหน่วยงานสาธารณสุขโดยไม่แบ่งแยกงาน นั่นคือ มีการจัดตั้งกองทุนเวชภัณฑ์ไว้ประจำชุมชน โดยมี อสม. เป็นผู้ดูแลและบริหารเวชภัณฑ์เบื้องต้น เช่น ถุงมือ น้ำยาฆ่าเชื้อ ผ้าปิดจมูก ฯลฯ สำหรับใช้ดูแลรักษาผู้ติดเชื้อ ผู้ป่วยเอดส์ รวมถึงกลุ่มคนยากจนในชุมชน

ภายหลังการขยายพื้นที่การดำเนินงานของโครงการพัฒนาเครือข่ายช่วยเหลือผู้ติดเชื้อ ในระหว่างการดำเนินงานผู้ประสานงานได้จัดกิจกรรมให้กับผู้ติดเชื้อ โดยแนะนำผู้ติดเชื้อที่เปิดเผยตัวเอง ให้ศึกษาดูงานและเข้าร่วมประชุมกลุ่มผู้ติดเชื้อระดับจังหวัดเชียงราย และระดับภาค ร่วมกับเครือข่ายเอดส์ภาคเหนือตอนบน จึงได้แนวคิดมาจัดตั้งกลุ่มผู้ติดเชื้อขึ้นมาสามารถรวมกลุ่มผู้ติดเชื้อระดับตำบล พี่วรรณฤดีเล่าว่า เมื่อไปประชุมแล้วได้แนวคิดการรวมกลุ่ม จึงได้ปรึกษาคูสมาลี แล้วได้ไปเยี่ยมเพื่อนๆ พูดคุยเรื่องการดูแลสุขภาพ และการเปิดเผยตนเอง จึงได้ตั้งกลุ่มขึ้นมา เมื่อปี 2541 ครั้งแรกมีสมาชิกแม่บ้านร่วมด้วย มีได้แยกจากกัน ประมาณ 30 คน

เรียกว่า"กลุ่มร่วมใจ" พี่วรรณฤดี(ประธานกลุ่มฯ) เล่าว่า ได้ประชุมเครือข่าย AIDS ภาคเหนือตอนบนกลับมา จึงขอแยกออกจากกลุ่มแม่บ้าน ปัจจุบันมีสมาชิกจากชุมชนต่างๆ รวมประมาณ 36 คน

ในปี พ.ศ.2542 กลุ่มร่วมใจร่วมกับกลุ่มหมอสุมไพโรตำบลแม่ข้าวต้ม มีความคิดเห็นร่วมกันที่จะผลิตยาสมุนไพรฟุ้งตนเอง จึงได้เสนอโครงการต่อสภาองค์การบริหารส่วนตำบลแม่ข้าวต้ม ได้รับเงินสนับสนุน 10,000 บาท ในการจัดซื้อเครื่องอบสมุนไพร เครื่องไมยานอกจากนี้ อบต.ยังได้ทำโครงการเครือข่ายสมุนไพรพื้นบ้านขึ้นมา พ่อดาบเย็นประธาน อบต. เล่าว่า ภายหลังจากที่รวมกลุ่มผู้ติดเชื้อ องค์การบริหารส่วนตำบลได้ให้ความสำคัญมาก โดยเฉพาะการดูแลสุขภาพของผู้ติดเชื้อและผู้ป่วยเอดส์ เพราะต้องเสียเงินจำนวนมากเป็นค่ารักษา ในขณะที่สมุนไพรเป็นทางเลือกหนึ่งที่กำลังได้รับการยอมรับ ส่วนกลุ่มสมุนไพรตำบลและศูนย์ประสานงานโรคเอดส์ตำบลแม่ข้าวต้ม(โครงการพัฒนาเครือข่ายช่วยเหลือผู้ติดเชื้อและผู้ป่วยเอดส์ในชุมชน) ต่างให้การสนับสนุนกันทุกฝ่าย ไม่ว่าจะเป็นเรื่องงบประมาณ การดูแลสุขภาพ และงานวิชาการ เช่น การเขียนโครงการ เป็นต้น ปัจจุบันมีคณะกรรมการดำเนินงานดังนี้

1. นางวรรณฤดี ขาวลีแสน	ประธานกลุ่มร่วมใจ
2. นางศรีสมร ใจเที่ยง	รองประธาน
3. นายชุมภูพร ใจซื่อ	เลขานุการ
4. นางอำไพ วงศ์ปิ่นตา	เหรัญญิก

ที่ปรึกษากลุ่ม

1. นายอ้าย แก้วเมืองคำ	ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 5 และประธานหมอสุมไพโร
2. นายทรงฤทธิ์ สุวรรณรักษ์	แพทย์ประจำตำบล
3. นายศิริรินทร์ วรรณรัตน์	อาจารย์โรงเรียนบ้านปางลาว
4. นางสุมาลี วรรณรัตน์	อาจารย์โรงเรียนบ้านปางลาว
5. นายทวี วงศ์ผาบ	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 12
6. นายสรชัย อักษรไพฑูรย์	อบต.หมู่ที่ 8
7. นายสุรพงษ์ ขาวลีแสน	ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 8

กิจกรรมที่ดำเนินงานได้แก่ การพบปะทุกวันที่ 5 ของเดือน ที่ศูนย์ประสานงานกลุ่มร่วมใจ หมู่ที่ 8 ในบางครั้งจะมาที่หมู่ที่ 10 บ้านปางลาว และหรือบ้านพ่อหลวงอ้าย แก้วเมืองคำ

หมู่ที่ 5 ขึ้นอยู่กับว่าจะมีกิจกรรมหรือสะดวกต่อการพบปะกัน นอกจากนี้ยังมีการเยี่ยมบ้าน การขอสนับสนุนผ้าห่ม เครื่องกันหนาวและทำกิจกรรมมอบสมุนไพร ที่บ้านพอหลวงอ้าย

หน่วยงานที่ให้การสนับสนุน องค์การบริหารส่วนตำบล กรมประชาสงเคราะห์ ให้ทุนยังชีพ 12 ราย รายละ 500 บาท กลุ่ม อสม.ของแต่ละชุมชนได้กันงบให้กลุ่มเครือข่ายผู้ติดเชื้อ ชุมชนละ 500 บาท เครือข่ายเอดส์ภาคเหนือตอนบน ให้การสนับสนุนทางวิชาการและเรื่องสิทธิมนุษยชน การรวมกลุ่ม นอกจากนี้ยังมีองค์กรพัฒนาเอกชน SIF ให้ทุนการศึกษา ทุนฉุกเฉิน และทุนดูแลคนชรา และคนเจ็บป่วย ซึ่งสามารถนำมาหนุนเสริมกิจกรรมทั้งหมดที่กำลังดำเนินงานอยู่

จากการศึกษาข้อมูลแล้ว ผู้วิจัยพบว่า ผลจากการมีส่วนร่วมในการคิดวิเคราะห์ปัญหา มีการตัดสินใจวางแผน ปฏิบัติร่วมกัน และประเมินผล ทำให้ชุมชนสามารถแก้ปัญหาได้เอง ซึ่งสังเกตได้จากการมีกิจกรรมต่าง ๆ ที่จะแก้ปัญหาด้วยตนเองตามมา เป็นต้น

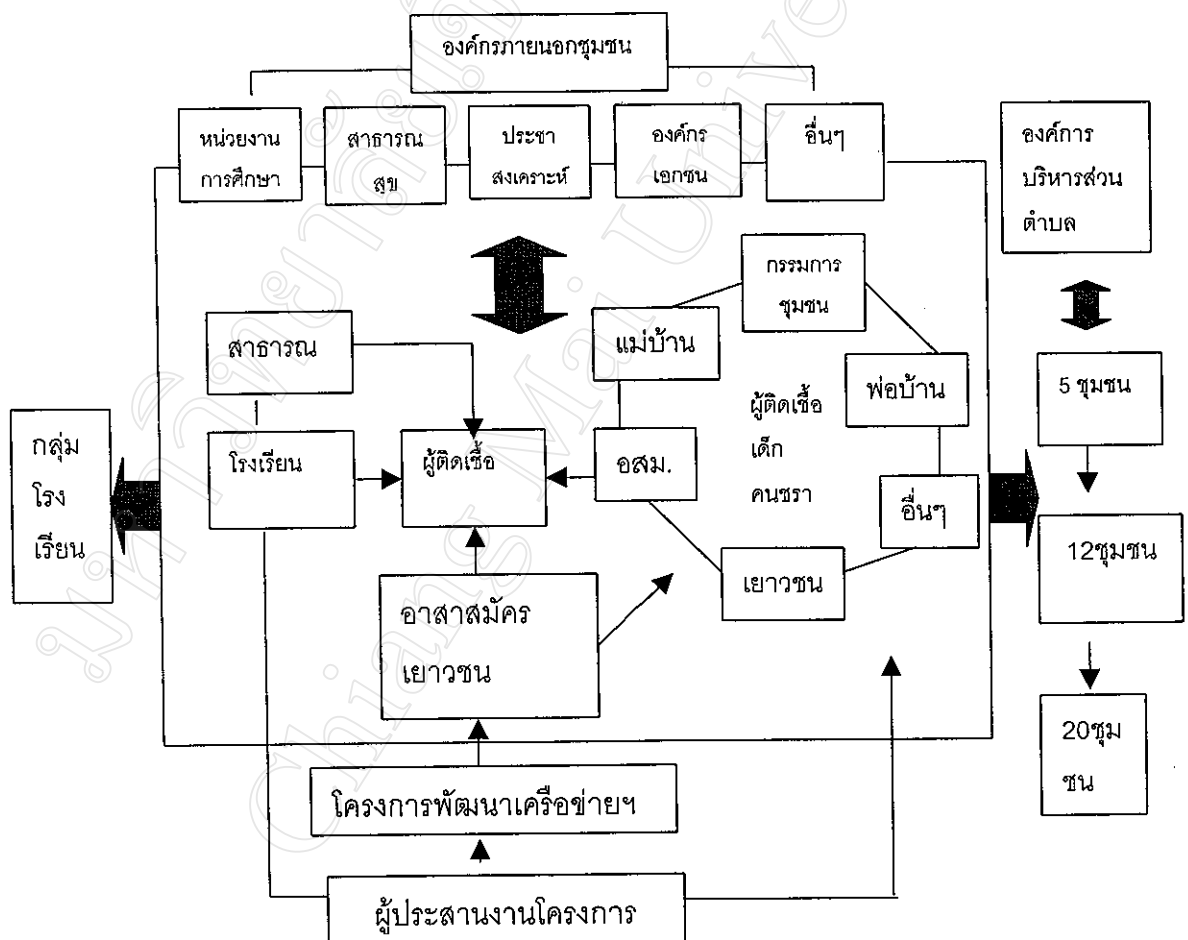
จากผลการดำเนินงานในโครงการตั้งแต่ ปี 2537- เดือนเมษายน พ.ศ.2539 เฉพาะชุมชนบ้านปางลาวเพียงแห่งเดียว ในเวลาต่อมาประมาณเดือนพฤษภาคม 2539 - มิถุนายน 2540 โครงการได้ขยายออกไปอีก รวมเป็น 5 ชุมชน ในตำบลเดียวกัน ได้แก่ ชุมชนบ้านแม่ข้าวต้มหมู่ที่ 3 ชุมชนบ้านสันตันแพนหมู่ที่ 4 ชุมชนบ้านหนองบัวแดงหมู่ที่ 5 ชุมชนบ้านใหม่บัวแดงหมู่ที่ 15

ผลจากโครงการนี้ ทำให้เกิดการตื่นตัวขององค์กรชุมชนในการจัดการปัญหาโรคเอดส์ เช่น การรวมตัวของผู้นำและสมาชิกชุมชนในระดับต่าง ๆ เพื่อแก้ปัญหาเกี่ยวกับโรคเอดส์ในแต่ละชุมชน ตัวอย่างของกิจกรรมที่เป็นรูปธรรมที่ชุมชนมีส่วนร่วมกันทำ ได้แก่ การจัดตั้งกองทุนในระดับชุมชน เพื่อช่วยเหลือผู้ได้รับผลกระทบจากปัญหาโรคเอดส์ ปัญหาด้านสุขภาพอื่น ๆ การดูแลรักษาผู้ติดเชื้อเอดส์ การพัฒนาด้านอาชีพ การช่วยเหลือเด็กที่กำลังพร่ำพ่อแม่เสียชีวิตจากโรคเอดส์ การสร้างเครือข่ายการทำงานด้านเอดส์ของชุมชนต่างๆ ที่ร่วมโครงการ ตลอดจนเกิดเครือข่ายความร่วมมือ ในการทำงานด้านเอดส์ของหน่วยงานต่าง ๆ ในพื้นที่ ทำให้ชุมชนพึ่งตนเองในด้านการจัดการปัญหา โดยมีหน่วยงานภายนอกคอยให้การสนับสนุนเพียงเท่านั้น

จากผลการดำเนินโครงการผู้นำชุมชน และชาวบ้านชุมชนต่าง ๆ ในตำบลแม่ข้าวต้มเกิดความสนใจในกิจกรรมที่เกิดขึ้น และขอให้ทำงานขยายผล หรือแนะนำโครงการดังกล่าวในชุมชนของตน ในเดือนกรกฎาคม พ.ศ.2540 - มิถุนายน พ.ศ.2541 โครงการจึงได้ขยายผลเพิ่มอีก 7 ชุมชน ได้แก่ ชุมชนบ้านเหล่าหมู่ที่ 1 ชุมชนบ้านทุ่งยาวหมู่ที่ 2 ชุมชนบ้านห้วยอัมหมู่ที่ 9 ชุมชนบ้านกุดยาวหมู่ที่ 14 ชุมชนบ้านหัวฝายหมู่ที่ 16 ชุมชนบ้านดอยเทวนหมู่ที่ 18 และชุมชน

โครงสร้างการดำเนินงานโครงการพัฒนาเครือข่ายช่วยเหลือผู้ติดเชื้อและผู้ป่วยเอดส์ในชุมชน

แผนภูมิที่ 6 แสดงโครงสร้างการดำเนินงานโครงการพัฒนาเครือข่ายช่วยเหลือผู้ติดเชื่อและผู้ป่วยเอดส์ในชุมชนบ้านปางลาว

แหล่งที่มา: สรุปรายงานผลการดำเนินงานในโครงการพัฒนาเครือข่ายช่วยเหลือผู้ติดเชื้อและผู้ป่วยเอดส์ในชุมชนบ้านปางลาว ตำบลแม่ข้าวต้ม อำเภอมะนัง จังหวัดเชียงราย

การดำเนินงานของโครงการตั้งแต่ปี พ.ศ. 2537 ในชุมชนปางลาวเพียงแห่งเดียว ด้วยการเริ่มต้นจากอาสาสมัครที่เป็นเยาวชนทั้งในและนอกระบบโรงเรียน เข้าร่วมเรียนรู้การทำงานกับผู้ประสานโครงการ จนต่อมาผู้ประสานโครงการเป็นเพียงที่ปรึกษาและประสานงานช่วยในระดับโครงสร้าง สามารถเป็นตัวอย่างให้องค์กรชุมชนต่าง ๆ ในชุมชนเห็นความสำคัญและเข้ามามีบทบาทในการดำเนินงานเพื่อแก้ปัญหาเอดส์ของชุมชน รวมทั้งช่วยเหลือคนยากจนและคนด้อยโอกาสในชุมชนต่อไป

ในขณะที่มีการขยายโอกาสสู่ชุมชนอื่นๆ โดยมีผู้ประสานงานโครงการ คอยแนะนำสนับสนุน และประสานงานกับองค์กรภายนอกและในตำบล ทำให้เกิดมิติการทำงานในภาพรวมขององค์กรต่าง ๆ อย่างหลากหลาย จนเกิดเครือข่ายระหว่างภาครัฐและเอกชน เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานของชุมชนบ้านปางลาวด้วย เช่นกัน

4. การมีส่วนร่วมขององค์การบริหารส่วนตำบล

องค์การบริหารส่วนตำบล(อบต.) เป็นองค์กรท้องถิ่นที่มีศักยภาพสูงในการทำงานพัฒนาท้องถิ่น แต่การดำเนินงานของอบต. มักจะเป็นงานที่มุ่งเน้นการพัฒนาด้านโครงสร้างพื้นฐาน เช่น การสร้างถนน สะพาน อ่างเก็บน้ำ ฯลฯ งานด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตมักไม่ค่อยได้รับความสนใจเท่าที่ควร เพราะงานด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตเป็นงานที่ต้องใช้เวลานาน ไม่มีรูปธรรมที่ชัดเจน ตลอดจนต้องใช้วิธีการที่ซับซ้อนในการวางแผน ซึ่ง อบต. ยังไม่มีประสบการณ์ในการทำงาน จึงทำให้ถูกละเลย ไม่มีกิจกรรมที่เป็นรูปธรรม

เมื่อมีการจัดประชุมประชาคมตำบลด้วยเรื่องปัญหาเอดส์ และงานพัฒนาคุณภาพชีวิตโดยมีผู้นำกลุ่มต่าง ๆ จากทุกชุมชน เช่น ผู้นำกลุ่มแม่บ้าน ผู้นำเยาวชน ผู้นำอสม. ตัวแทนสมาชิกอบต.ชุมชน ตัวแทนผู้ติดเชื้อและญาติ แพทย์ประจำตำบล กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน รวมทั้งเจ้าหน้าที่ภาครัฐที่ทำงานในชุมชน เช่น ครู เจ้าหน้าที่สาธารณสุข เจ้าหน้าที่ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน ประธานองค์การบริหารส่วนตำบล เข้าร่วมประชุมเพื่อวิเคราะห์ปัญหาโรคเอดส์ที่เกิดขึ้นในตำบลแม่ข้าวต้ม เพื่อหาแนวทางแก้ไขปัญหาร่วมกัน รวมทั้งการวิเคราะห์บทบาทหน้าที่ของแต่ละองค์กรในตำบลที่มีศักยภาพในการดำเนินการในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว ผลการจัดประชุมใช้เวลา 2 วัน ทำให้เกิดกิจกรรมหลายด้านที่ อบต. เข้ามาให้ความช่วยเหลืองานด้านเอดส์และพัฒนาคุณภาพชีวิต เช่น

1. การแต่งตั้งคณะกรรมการเอดส์ระดับตำบลให้เห็นเป็นรูปธรรม เพื่อสนับสนุนการทำงานด้านเอดส์ระดับชุมชน ประกอบด้วย ตัวแทนจากทุกชุมชน

2. การทำแผนงานด้านเอดส์และงานด้านพัฒนาคุณภาพชีวิต ประกอบด้วย โครงการ 3 โครงการ ได้แก่ โครงการสายใยสัมพันธ์ ซึ่งเป็นโครงการช่วยเหลือผู้ติดเชื้อ ผู้ป่วย เอดส์ เด็กกำพร้าที่ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์ เด็กด้อยโอกาส คนชราที่ถูกทอดทิ้ง และผู้พิการทุพพลภาพ โครงการสมุนไพรรักษาเพื่อการพึ่งตนเอง และโครงการค่ายเยาวชน

3. อบต.ได้ตั้งงบประมาณเพื่อใช้ในการดำเนินงานต่าง ๆ เป็นรายปี เช่น ปี 2542 ได้ตั้งงบประมาณสนับสนุนพื้นที่ให้ดำเนินงานเกี่ยวกับเอดส์และพัฒนาคุณภาพชีวิต ประมาณ 100,000 บาท

5. การมีส่วนร่วมของครูและนักเรียนในโรงเรียน

โดยโครงสร้างของระบบการศึกษา(ในระบบโรงเรียน) การจัดการศึกษาของโรงเรียน จะยึดแนวทางตามนโยบายและหลักสูตรที่ถูกกำหนดจากส่วนกลาง โดยวิธีการนี้ นอกจากการจัดการศึกษาจะไม่ตอบสนองต่อปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนแล้ว ยังมีผลต่อพฤติกรรมการสอนของครูที่ยึดการสอนตามหลักสูตรมากกว่าการจัดการศึกษาเพื่อแก้ปัญหาของชุมชนรอบตัวเด็ก ทั้งนี้รวมถึงการวัดและประเมินผลที่มุ่งใช้ตัวเลขหรือคะแนนตัดสินผลการเรียนของนักเรียน การดำเนินการของโครงการได้ส่งเสริมแนวความคิดการจัดการเรียนการสอนแนวใหม่ที่ใช้ผู้เรียนและสถานการณ์ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนเป็นศูนย์กลาง โดยการวิเคราะห์ปัญหาในชุมชนเพื่อสร้างความตระหนักร่วมกัน

กิจกรรมหลัก ๆ ที่โครงการดำเนินงานร่วมกับคณะครูในโรงเรียน ได้แก่

1. การสัมมนาครูในกลุ่มโรงเรียนเรื่อง การวิเคราะห์ปัญหาในโรงเรียนและชุมชนเพื่อจัดกิจกรรมเอดส์ศึกษาในโรงเรียนและชุมชน กิจกรรมนี้มุ่งเน้นไปทางการจัดกิจกรรมเพื่อวิเคราะห์ปัญหาที่อยู่รอบตัวเด็ก ผลจากการจัดสัมมนาครั้งนี้ นำไปสู่การวางแผนงานจัดการเรียนการสอนที่มุ่งพัฒนาคุณภาพชีวิตของเด็กและชุมชนมากขึ้น ได้แก่ โครงการการศึกษาเพื่อชีวิตและชุมชน โครงการพัฒนาอาชีพจากโรงเรียนสู่ชุมชน โครงการส่งเสริมกีฬา เป็นต้น

2. การประชุมเชิงปฏิบัติการเรื่อง การประเมินผลตามสภาพจริง โดยการใช้แฟ้มสะสมงาน จากการประเมินผลการเรียนจากครูที่ใช้คะแนนเป็นเครื่องตัดสินผลการเรียน โดยไม่ได้คำนึงถึงรายละเอียดในกระบวนการการเรียนรู้ อีกทั้งการประเมินผลที่ยึดการตัดสินใจได้โดยใช้คะแนน ยังส่งผลต่อพฤติกรรมการสอนที่ครูมุ่งสอนความรู้ให้นักเรียนให้เด็กสอบได้โดยไม่คำนึงถึงกระบวนการเรียนการสอนที่ช่วยให้เด็กสามารถดำรงชีวิตท่ามกลางสภาพปัญหาที่ชุมชนเรื้อรังอยู่

รอบ ๆ ตัว ส่งผลให้เด็กที่จบการศึกษาไปแล้วตกเป็นเหยื่อของความรุนแรงต่าง ๆ ในสังคม เช่น การถูกกระทำทางเพศ ปัญหาเอดส์ ยาเสพติด อาชญากรรม และความรุนแรงอื่น ๆ

ผลการดำเนินงานกิจกรรมทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหลายประการ เช่น การตั้งคณะทำงานด้านเอดส์ของกลุ่มโรงเรียนบ้านแม่ข้าวต้ม ซึ่งประกอบด้วย ตัวแทนครูที่สนใจการทำงานด้านเอดส์จากโรงเรียนต่าง ๆ รวมถึงโรงเรียนบ้านปางลาวร่วมด้วย จำนวน 18 คน คณะทำงานได้วางแผนกิจกรรมขึ้นมาประมาณ 3 กิจกรรม ได้แก่ โครงการจัดกิจกรรมเอดส์ศึกษาในโรงเรียน และชุมชน โครงการกีฬาสาธิตสัมพันธ์ป้องกันเอดส์และสิ่งเสพติด โครงการพัฒนาอาชีพในโรงเรียนสู่ชุมชน เป็นต้น จากการเห็นความสำคัญของปัญหาและหาทางแก้ไข คณะครูของโรงเรียนบ้านปางลาว ได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน เช่น เป็นผู้สนับสนุนการทำงานกลุ่ม ออมทรัพย์ของเยาวชนและชาวบ้าน การใช้สถานที่บริเวณโรงเรียนจัดกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน ให้การสนับสนุนนักเรียนเข้าร่วมในการจัดนิทรรศการวันเอดส์โลกระดับกลุ่มโรงเรียน หรือแม้กระทั่งการแสดงละครหุ่น ละครเวที เพื่อเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับการป้องกันเอดส์ การไม่รังเกียจผู้ติดเชื้อ และให้การช่วยเหลือผู้ติดเชื้อเอดส์ เป็นต้น

6. การมีส่วนร่วมของหน่วยงานภาครัฐและเอกชน

โครงการได้ประสานงานกับหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน โดยการแนะนำให้กลุ่มต่าง ๆ ในชุมชนไปประสานงานเอง และการช่วยประสานงานในบางครั้ง ส่งผลให้หน่วยงานต่าง ๆ ให้ความสำคัญ และให้การช่วยเหลือชุมชนเป็นอย่างดี เช่น สาธารณสุขตำบลให้การสนับสนุนวิทยากรอบรมความรู้เกี่ยวกับการดูแลผู้ป่วยเอดส์ โรงพยาบาลเชียงรายได้ประสานดูแลหัตถ์ผู้ป่วยเอดส์เข้ารับการรักษาโดยไม่คิดมูลค่า สำนักงานควบคุมโรคติดต่อเขต 10 ศูนย์เอดส์จังหวัด ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัด ให้การสนับสนุนสื่อเพื่อใช้ในการจัดกิจกรรมรณรงค์ในชุมชน นอกจากนี้ องค์การพัฒนาเอกชน ก็ให้การสนับสนุนการเป็นวิทยากรให้ความรู้เกี่ยวกับการให้คำปรึกษาผู้ติดเชื้อเอดส์ การแสดงละครหุ่น ละครเวที เช่น ศูนย์ปรึกษาสุขภาพ (ACCESS) กลุ่มกระเจกเงา เป็นต้น

กิจกรรมที่กำลังดำเนินการ

1.โครงการอึ๊กบ้านเฮา เป็นโครงการเกี่ยวกับการส่งเสริมวัฒนธรรมพื้นบ้านและวิถีชีวิตของชาวอีสาน โดยการใช้สื่อพื้นบ้าน ประเภท " หมอลำ " โดยการสอดแทรกเรื่องราวโรคเอดส์เข้าไปร่วมรณรงค์ระหว่างมีการแสดง

2. โครงการกีฬาพัฒนาชุมชน เป็นโครงการที่ต่อเนื่องจากกิจกรรมกีฬาเยาวชน และเป็นโครงการที่ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจาก อบต. เพื่อส่งเสริมการเล่นกีฬาและต่อต้านยาเสพติด ซึ่งจะจัดเป็นประจำทุกปี โดยมีการแข่งขันกันเองระหว่างชุมชนทั้ง 20 แห่ง ระหว่างเดือน ตุลาคม – มกราคม ของทุกปี

3. โครงการกองทุนเพื่อเด็กและเยาวชนด้อยโอกาสตำบลแม่ข้าวต้ม เป็นโครงการจัดกองทุนการศึกษาและทุนประกอบอาชีพแก่เด็กและเยาวชนในเขตตำบลแม่ข้าวต้มที่ตกอยู่ในภาวะยากลำบาก เช่น เด็กและเยาวชนที่ยากจน กำพร้า พิการ ได้รับผลกระทบจากปัญหาเอดส์ และสร้างเครือข่ายความร่วมมือในการพัฒนาศักยภาพของเด็กและเยาวชนของตำบลและในชุมชน ด้วยการระดมทุนจากราษฎรภายในตำบล หลังคาเรือนละ 2 บาทต่อเดือน โดยมีคณะกรรมการจากตัวแทนกลุ่มต่าง ๆ เป็นกรรมการบริหารกองทุน

4. โครงการเยาวชนนักพัฒนา

การทำงานของโครงการได้พัฒนาและปรับปรุงการทำงานในภาพรวมรอบด้านมากขึ้น โดยการนำบทเรียนจากการทำงานแก้ปัญหาเด็กที่ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์ ของหน่วยงาน ทั้งภาครัฐและเอกชน ที่ผ่านมา ซึ่งเน้นหน้าที่การให้การดูแลช่วยเหลือทางด้านกายภาพ เช่น การให้ทุนการศึกษาในรูปแบบต่าง ๆ การบริการอาหารเสริม การจัดหาเสื้อผ้า หนังสือเรียน เป็นต้น โครงการจึงมีแนวคิดในการแก้ปัญหาให้กับเด็กที่ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์ ให้ได้รับการพัฒนาทั้งด้านร่างกาย สังคม อารมณ์/จิตใจ และสติปัญญา เพื่อให้เด็กและเยาวชนสามารถใช้ชีวิตอยู่ในชุมชน สังคม ได้อย่างมีความสุขและมีศักดิ์ศรีทัดเทียมกับบุคคลทั่วไป เด็กและเยาวชนที่เข้าร่วมโครงการมีทั้งสิ้น 20 คน จาก 4 ชุมชน ในตำบลแม่ข้าวต้มที่มีผู้ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์ค่อนข้างสูง

5. โครงการเครือข่ายสภาเด็กและเยาวชนจังหวัดเชียงราย

จากความตระหนักถึงปัญหาและศักยภาพในการป้องกันแก้ไขปัญหาของเด็ก และเยาวชน เพื่อพัฒนาเด็กและเยาวชนในลักษณะสภาเด็กและเยาวชน ให้สามารถดำเนินงานหรือกิจกรรมด้านเอดส์และงานพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนร่วมกันหน่วยงานต่าง ๆ อีกทั้งสามารถจะรวมตัวกันเป็นตัวแทนระดับตำบลเข้าร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของตำบลและจังหวัด

6. กลุ่มออมทรัพย์บ้านปางลาว

ปัจจุบันการออมทรัพย์บ้านปางลาวก็ยังคงดำเนินการอย่างต่อเนื่อง มีการสรุปการทำงานและประชุมร่วมกันทุกวันที่ 5 ของเดือน นามุกประธานกลุ่มออมทรัพย์ กล่าวว่า การดำเนินงานที่ผ่านมา ก่อให้เกิดผลที่ตามมา ได้แก่ เด็กนักเรียน คณะครู เยาวชน แม่บ้าน พ่อบ้าน

ในชุมชนบางส่วน บางกลุ่ม สามารถพึ่งตนเองได้ และสามารถช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เกิดแหล่งทุนที่มีดอกเบี้ยยถูกทำให้สมาชิกกลุ่มออมทรัพย์สามารถกู้ยืมไปลงทุนในการประกอบอาชีพด้านการเกษตร ลงทุนการค้าขาย การเรียนของบุตรหลาน และยังมีสวัสดิการสำหรับตนเองและคนในครอบครัวที่เข้ามาเป็นสมาชิก นอกจากนี้ ผู้ประสานงานโครงการ ยังเล่าว่า กลุ่มออมทรัพย์มิได้มีเฉพาะการออมเงิน แต่ยังเป็นการพัฒนาทีมงาน/คณะกรรมการที่ดำเนินงาน เป็นการสร้างเสริมความรู้ซึ่งกันและกัน ได้เรียนรู้การทำงานเป็นทีม การออกเสียงถกเถียงปัญหา ร่วมกันหาแนวทางแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้น และชาวบ้านได้นำความรู้ความสามารถที่มีอยู่ออกมาใช้อย่างมีประสิทธิภาพและคุ้มค่ากับการเป็นคนของชุมชน

3.5.4 การมีส่วนร่วมของชุมชนในการประเมินผล

การดำเนินงานป้องกันเอดส์บ้านปางลาว ตั้งแต่ระยะเริ่มต้น ในปี พ.ศ. 2537 เป็นต้นมา มีการวิเคราะห์เพื่อติดตามและประเมินผลการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง อาศัยการประเมินผลหลากหลายวิธีการ ทั้งก่อนการดำเนินโครงการ ระหว่างการดำเนินโครงการ และประเมินผลเมื่อสิ้นสุดโครงการไปแล้ว ลักษณะการดำเนินงาน ติดตามประเมินออกมาในรูปของการประชุม การพูดคุย การรายงานความก้าวหน้า การร่วมกันวิเคราะห์ปัญหา และสถานการณ์ที่เกิดขึ้น การแสดงความเห็น และการสรุปรวบรวมผลการดำเนินงาน ซึ่งมีการเสนอแนะเพื่อปรับปรุงการปฏิบัติงานตามมาในตอนท้าย รวมถึงการวิเคราะห์ผลที่ตามมาเพื่อเป็นแนวคิดในการทำงาน ซึ่งเป็นลักษณะเด่นของการพัฒนาชุมชนอย่างมีส่วนร่วมที่ไม่ได้อาศัยเฉพาะเทคนิควิธีการต่าง ๆ มากจนขาดธรรมชาติความเป็นจริงในสังคม

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการประเมินผลก่อนการดำเนินโครงการ เมื่อผู้ประสานงานโครงการและอาสาสมัคร ได้ศึกษาข้อมูลชุมชน มีการประเมินผล 2 ช่วง คือ ในระหว่างการศึกษาข้อมูลในกลุ่มแม่บ้าน พ่อบ้าน หรือผู้นำชุมชน ได้ร่วมกันวิเคราะห์ข้อมูล เช่น อาชีพ รายได้ และปัญหาของชุมชน ทำให้รับทราบข้อมูลและมีการตรวจสอบกันเอง ระหว่างที่มีการเสนอข้อมูลในกลุ่ม แม่เฒ่าเล่าว่า ตนเองได้รับรู้และเข้าใจเกี่ยวกับอาชีพในชุมชน จากการเข้ามาร่วมพูดคุยกันเอง และภายหลังการทำกิจกรรม อาสาสมัครและผู้ประสานงานโครงการ ต้องนำข้อมูลมาร่วมกันสรุป น้องอ้อเล่าว่า หลังจากการจัดกิจกรรมในชุมชนทุกครั้ง ก็จะมาช่วยกันสรุป และช่วยกันประเมินกิจกรรมที่จัดว่าควรปรับปรุงแก้ไขอย่างไร เช่น กิจกรรมศึกษาข้อมูลของชุมชน มีการประเมินผลที่ได้รับ ได้แก่ แหล่งที่จะประสานงานกับผู้ที่เกี่ยวข้องในชุมชน รู้กลุ่มเป้าหมาย

จำนวนที่ติดเชื่อ สถานที่สำคัญที่สามารถจัดกิจกรรมในชุมชนได้ ผู้นำที่สามารถเป็นแกนหลักในการทำงาน แล้วจะช่วยกันคิดวิเคราะห์เตรียมการทำงานครั้งต่อไป

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการประเมินผลระหว่างการดำเนินงานและหลังการดำเนินงานโครงการและกิจกรรมต่าง ๆ

- กิจกรรมเผยแพร่และรณรงค์ให้ความรู้เกี่ยวกับเอดส์ในชุมชน

ในระหว่างที่ดำเนินกิจกรรม กลุ่มเยาวชนในชุมชนร่วมกับอาสาสมัครเยาวชน และผู้ประสานงานโครงการ มีส่วนร่วมในการวิเคราะห์และประเมินว่าจะใช้รูปแบบการนำเสนอเพื่อหาแนวทางในการแก้ไขปัญหายังไง ซึ่งวิธีการนี้เป็นการประเมินผลที่ทีมงานและกิจกรรมที่อยากจะทำร่วมกันลำดับหนึ่งก่อน เมื่อมีการตกลงกันถึงสิ่งที่ต้องการโดยถือเอาสภาพปัญหาในชุมชน และความต้องการแก้ไขของคนในชุมชนเยาวชนเป็นสำคัญ จึงร่วมลงมือดำเนินการเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับเอดส์ในชุมชนด้วยรูปแบบต่าง ๆ ทั้งการใช้โปสเตอร์ แผ่นพับ ภาพพลิก ใบปลิว การ์ตูน เกมส์ เทปเสียง นิทรรศการ วิดีโอ จนรวมไปถึงกิจกรรมการสร้างความตระหนักต่อชุมชนเกี่ยวกับโรคเอดส์ด้วยเทคนิค PRA

ในระหว่างการจัดกิจกรรมการเผยแพร่ความรู้ มีการประเมินผลเป็นระยะ ในระยะแรกที่มีการเผยแพร่ความรู้ อาสาสมัครและเยาวชนในชุมชน ทำหน้าที่ในการดูแลจัดเก็บหนังสือในพื้นที่ของตนเอง หลังจากการดำเนินกิจกรรมได้ระยะหนึ่ง จึงนำมาประชุมเพื่อรายงานความก้าวหน้าการทำงาน พบว่า มีหนังสือสูญหาย หนังสือที่เผยแพร่ไม่ถึงจุดความสนใจ บอร์ดติดป้ายนิเทศชำรุด ข้อมูลที่มีอยู่ไม่ทันสมัยสถานที่ และมีการสรุปปัญหาอุปสรรคร่วมด้วย เช่น ขาดงบประมาณในการจัดซื้อหนังสือที่น่าสนใจ เป็นต้น การประเมินผลกิจกรรมร่วมกันของกลุ่มส่งผลต่อการคิดรูปแบบการแก้ปัญหาและการทำงานในรูปแบบใหม่ตามความสนใจ ความถนัดของกลุ่มเยาวชนเอง โดยมีการปรับกิจกรรมไปเป็นการแสดงละครหุ่น ในระหว่างการจัดกิจกรรมละครหุ่น กลุ่มเยาวชนก็จะมีการประเมินการทำกิจกรรมทุกครั้ง เพื่อดึงดูดความสนใจของผู้ชมถึงการประชุมร่วมกันถึงเนื้อหาที่จะนำเสนอและเรื่องที่น่าสนใจไปแล้ว มีชาวบ้านยอมรับมากขึ้นเพียงใด พร้อมกับมีการพัฒนางานกิจกรรมขึ้นเรื่อย ๆ ไปเป็นการแสดงละครเวทีแทน มีการประเมินสภาพปัญหาและสถานการณ์จริงที่เกิดขึ้นในชุมชนร่วมกันก่อนการกำหนดเนื้อเรื่องและเนื้อหาที่จะแสดง เช่น ในระหว่างที่มีผู้ติดเชื่อครั้งแรกของชุมชนเสียชีวิตและชาวบ้านรังเกียจเนื้อเรื่องก็จะเน้นการอยู่ร่วมกับผู้ติดเชื่อให้มีการยอมรับไม่รังเกียจหรือกีดกัน การประเมินผลภายหลังการจัดกิจกรรมนั้น กลุ่มเยาวชนเล่าว่า มีทั้งการประเมินจากคำบอกเล่าของชาวบ้าน เช่น พ่อแม่พูดคุ้ยว่าไม่กลัวผู้ติดเชื่อแล้ว หรือการที่เด็กนักเรียนชั้นประถมปีที่ 5 และ 6 สามารถ

อธิบายว่าคนเป็นเอดส์จะมีร่างกายซูบผอมมาก กินอาหารที่อยากกินไม่ได้ ควรให้ความอบอุ่นทางด้านจิตใจ ให้กำลังใจผู้ติดเชื้อ ไม่รังเกียจ ไม่ดูถูก สามารถเล่นด้วยกันและช่วยดูแลผู้ป่วยที่ติดเชื้อเอดส์ได้ และยังมีการประเมินจากผู้ที่มีส่วนร่วมในกิจกรรมที่จัด ซึ่งมีจำนวนมากขึ้น การเรียกร้องให้แสดงตามสถานที่ต่าง ๆ เช่น ในโรงเรียน ในและนอกชุมชน เป็นต้น

แม้ว่าการดำเนินงานจะประเมินผลแล้วว่าประสบความสำเร็จด้วยดี กิจกรรมที่ตามมาก็มีขึ้นเรื่อย ๆ เช่น การให้ความรู้แก่คนในชุมชน เพื่อสร้างความตระหนักต่อปัญหาร่วมกันโดยใช้กระบวนการศึกษาชุมชนอย่างมีส่วนร่วม หรือ PRA ก็เป็นอีกกิจกรรมหนึ่งที่มีการประเมินสภาพปัญหาร่วมกัน กระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้เกี่ยวกับการคิดวิเคราะห์ และรับรู้สภาพปัญหาที่อยู่ใกล้ตัว ทั้งพฤติกรรมเสี่ยง กลุ่มเสี่ยง พ่อหลวงรู้แล้วว่า ตนเองเคยเฝ้าสังเกตการทำกิจกรรมนี้ของชาวบ้านร่วมกับอาสาสมัครเยาวชน พบว่า ชาวบ้านและพ่อหลวงเองได้มีโอกาสรับรู้สภาพปัญหาที่อยู่ใกล้ตัว ซึ่งไม่ค่อยมีการพูดถึงกันมาก่อน และภายหลังจากการทำกิจกรรมในกลุ่มแกนนำชุมชนแต่ละกลุ่ม ก็มีการประเมินคณะทำงานด้วยว่าทำแล้วเหมาะสมไหม มีปัญหาอุปสรรคอย่างไร เช่น ข้อจำกัดของการนัดหมาย การพูดเฉย ๆ ทำให้ชุมชนเบื่อ แต่การใช้วิธีร่วมคิดร่วมทำ ทำให้ชาวบ้านเข้าใจ เป็นต้น

- กิจกรรมกลุ่มออมทรัพย์

การประเมินผลกิจกรรมนี้ ในระยะแรกที่กลุ่มเยาวชนดำเนินการมีทั้งการประชุมประจำเดือนของคณะกรรมการบริหารเงินกู้ การพบปะกันของกลุ่มเยาวชนทุกวันเสาร์ และการประชุมใหญ่รายงานผลการดำเนินงานให้แก่สมาชิกปีละ 1 ครั้ง การพบปะกันของกลุ่มเยาวชนจะพูดคุยถึง ความก้าวหน้าโครงการและกิจกรรมในชุมชนที่เยาวชนต้องการเข้าร่วม พร้อมทั้งกิจกรรมที่ดำเนินการไปแล้ว เช่น ช่วยกันผลักดันให้มีการตรวจเลือดก่อนแต่งงานทั้งชายและหญิง โดยวิธีการพูดคุยกับผู้ปกครองของฝ่ายหญิงให้บอกฝ่ายชายให้ไปตรวจเลือด เป็นต้น

สำหรับกิจกรรมนี้ได้มีการดำเนินงานไประยะหนึ่งจึงได้ยกเลิกไป ซึ่งเยาวชนได้ร่วมกันวิเคราะห์หาสาเหตุของการล้มเหลวร่วมกัน และประเมินร่วมกันถึงความเป็นไปได้ของกิจกรรมจากการสรุปผลการทำงานสรุปว่า เกิดจากการขาดประสบการณ์ของคณะกรรมการ และประธานกิจกรรมออมทรัพย์ ขาดความซื่อสัตย์สุจริต ต่อมาจึงได้เริ่มกิจกรรมใหม่ในปี พ.ศ. 2542 จนถึงปัจจุบัน(พ.ศ.2544)

กิจกรรมออมทรัพย์ที่ตั้งขึ้นมาใหม่ มีการประเมินการดำเนินงานที่รัดกุมยิ่งขึ้น มีคณะกรรมการตรวจสอบและดูแลการออมทรัพย์ในแต่ละกลุ่ม มีคณะกรรมการกู้เงินต่างหาก มีการประชุมทุกวันที 5 ของเดือน พร้อมการประเมินความก้าวหน้าของกิจกรรม นอกจากนี้มีการ

กำหนดบทบาทหน้าที่อย่างชัดเจนและมีการจัดการประชุมใหญ่ทุกปี เพื่อชี้แจงการจัดสรรกำไร รายได้ จำนวนเงินสะสมของสมาชิก รายจ่าย และการจัดกองทุนสวัสดิการต่าง ๆ อ้ายมุกครินทร์ ประธานกลุ่มออมทรัพย์เล่าว่า จากประสบการณ์ทำกลุ่มออมทรัพย์ในกลุ่มเยาวชนครั้งแรก เป็น ประสบการณ์หรือบทเรียนในอดีตเกี่ยวกับการวางแผนงาน ระบบการจัดการองค์กรที่ไม่ชัดเจน ข้อบังคับของกลุ่มไม่รัดกุม และมีหัวหน้าที่ขาดความซื่อสัตย์ ขาดความรับผิดชอบ อีกทั้ง การกั๊ยเงินไม่ส่งตามเวลา ส่งผลให้ทีมงานล้มเหลวและกิจกรรมก็ล้มเหลว จากบทเรียน ดังกล่าว คณะครู เด็กนักเรียน เยาวชน แม่บ้าน พ่อบ้าน และผู้นำชุมชนได้นำประสบการณ์มา ปรับปรุงและพัฒนาในการทำงาน โดยมีครูสุมาลีเป็นผู้คอยให้คำปรึกษา นอกจากนี้การประชุม ในแต่ละเดือนยังเป็นการเรียนรู้การทำงานร่วมกัน การพัฒนาทีมงานและคณะกรรมการ และ เป็นการเสริมสร้างความรู้ ความสามารถในการจัดการบริหารงานภายในกลุ่ม

- กิจกรรมต่าง ๆ ของเยาวชน เช่น กลุ่มเพื่อนช่วยเพื่อน กลุ่มเสริมอาชีพ

แม้จะไม่มีกิจกรรมเป็นแบบเป็นรูปธรรมในกิจกรรมกลุ่มเพื่อนช่วยเพื่อน แต่กลุ่มเยาวชน มีการพบปะกันบ่อยครั้ง เช่น การพูดคุยกันในกลุ่มเพื่อน การช่วยเหลือกันในการทำกิจกรรม และเล่นกีฬาด้วยกัน ทำให้เกิดการเรียนรู้และทำงานร่วมกันเป็นทีม สำหรับกิจกรรมกลุ่มเสริม อาชีพ เช่น ทำพวงหรีด ปลูกผักปลอดสารเคมี หลังจากดำเนินงานไปแล้วและไม่ประสบความสำเร็จ สมาชิกได้ร่วมกันสรุปและหาสาเหตุความล้มเหลวร่วมกันกับนักวิชาการ เอนก นาคะบุตร ในปี พ.ศ. 2539 ซึ่งมีการสรุปสาเหตุที่กลุ่มเสริมอาชีพล้มเหลว ไว้ว่า

1. ไม่มีการสำรวจความต้องการด้านอาชีพของชาวบ้านอย่างแท้จริง ส่งเสริมการผลิต แต่สินค้าที่ชาวบ้านไม่มีทักษะ ประสบการณ์ และสินค้าไม่เป็นที่ต้องการของชาวบ้านและตลาด
2. หาดตลาดในการขายสินค้าไม่ได้ ทำให้ไม่มีเงินทุนหมุนเวียนในการผลิตต่อ
3. ค่าตอบแทนไม่คุ้ม เนื่องจากได้วัตถุดิบฟรี แต่ชาวบ้านต้องลงทุนส่วนอื่นชาวบ้านไม่ อยากรทำต่อ เพราะถ้าทำก็จะขาดทุน เช่น ต้องซื้อปุ๋ยเอง
4. ชาวบ้านมีความต้องการออกไปรับจ้างขายแรงงานมากกว่า เพราะมีภาระค่าใช้จ่าย ให้ลูกหลานทุกวัน และมีรายได้แน่นอนสำหรับใช้จ่ายในครอบครัวให้อยู่รอดได้

- กิจกรรมกองทุนสงเคราะห์ราษฎรประจำหมู่บ้าน

การประเมินผลกิจกรรมนี้กำหนดให้มีการประชุมกันเดือนละครั้งและตามโอกาสที่มี ผู้มาติดต่อขอรับการช่วยเหลือ ซึ่งในปีหนึ่ง ๆ จะมีประมาณ 3-4 ครั้ง นอกจากการประชุมแล้ว

การประเมินผลการทำงานของกิจกรรมยังได้ทำร่วมกับนักวิชาการและกลุ่มเยาวชนเพื่อทำการศึกษาความก้าวหน้าของการดำเนินโครงการ เช่น การศึกษาผลการดำเนินโครงการเยาวชนสัมพันธ์ป้องกันเอดส์บ้านปางลาว เมื่อ 28-29 กรกฎาคม พ.ศ. 2539 และ 9-10 สิงหาคม พ.ศ. 2539 เอนก นาคะบุตร นำทีมประเมินผล โดยมีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างผู้นำชุมชน ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน อสม. สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลประจำชุมชน กลุ่มเยาวชน และนักวิชาการ ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อคณะกรรมการบริหารเงินกองทุนเอดส์ ให้ได้แง่คิดเกี่ยวกับการเพิ่มตัวแทนกรรมการบริหารเงิน ให้มีความหลากหลายในชุมชน โดยเฉพาะกลุ่มแม่บ้าน กลุ่มเยาวชน และผู้ติดเชื้อ ให้เข้าร่วมเป็นตัวแทนบริหารเงินกองทุนเอดส์ ในปัจจุบันจะมีการประชุมคณะกรรมการกองทุนไม่บ่อยมาก ฟ่อนุ่นเล่าว่า ในระยะหลังนี้มีผู้ติดเชื้อน้อยลง บางคนติดเชื้อไม่ได้มาขอความช่วยเหลือ เพราะฐานะดีและไม่ต้องการให้ใครทราบว่าตนติดเชื้อพร้อมกันสถานะเงินกองทุนก็น้อยลง เนื่องจากเป็นกองทุนให้เปล่า ซึ่งคณะกรรมการรับทราบปัญหาและกำลังหาทางแก้ไขต่อไป

นอกจากการประเมินผลโดยชุมชนแล้ว ตัวแทนจากหน่วยงาน องค์การภายนอกที่มีความรู้ความสามารถในการจัดการด้านเอดส์ยังมีส่วนร่วมในการประเมินผลโครงการต่าง ๆ ร่วมด้วย เช่น เอนก นาคะบุตร ตัวแทนจาก Save the Children (UK) ได้เข้าร่วมกับชุมชนประเมินการดำเนินงานโครงการเยาวชนสัมพันธ์ป้องกันเอดส์บ้านปางลาว ซึ่งเป็นโครงการระยะแรก ได้มีการสรุปบทเรียนการทำงาน จนทำให้เยาวชนและองค์กรชุมชนสามารถพัฒนาโครงการให้ขยายไปสู่งานด้านอื่นๆ ในระดับตำบล นอกจากนี้ยังมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. พดินแดงจวง ตัวแทนจากองค์การยูนิเซฟ ก็ได้เข้าร่วมศึกษา ประเมินผล และสรุปบทเรียนร่วมกับกลุ่ม องค์การในชุมชน ดร. อูษา ดวงสา นักวิชาการจากมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และผู้ประสานงานเครือข่ายเอดส์ภาคเหนือ ซึ่งเป็นผู้มีความรู้ ความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับเทคนิคการทำงาน โดยให้ชุมชนมีส่วนร่วมด้วยเทคนิค PRA และเทคนิค A-I-C โดยให้คำแนะนำทางวิชาการร่วมประเมินผลการทำงานกับกลุ่มองค์กรภายในชุมชน

จากการศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการประเมินผลพบว่า ชุมชนมีส่วนร่วมในการประเมินกิจกรรมโครงการ ตั้งแต่ครั้งแรกของการทำงาน ระหว่างการดำเนินงาน และภายหลังการดำเนินงาน นอกจากนี้ยังมีส่วนร่วมในการประเมินผลร่วมกับ นักวิชาการ หน่วยงาน องค์การภายนอกชุมชน จนสามารถพัฒนาทักษะแนวทางการดำเนินงานไปสู่การพัฒนางานด้านอื่นๆ ได้เป็นอย่างดี

3.6 การสนับสนุน

การดำเนินโครงการในชุมชนปางลาว ได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐและเอกชนอย่างต่อเนื่องซึ่งแบ่งการศึกษาเป็น 2 ด้าน คือการสนับสนุนทางด้านงบประมาณ และการสนับสนุนทางด้านวิชาการ ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

การสนับสนุนทางด้านงบประมาณ

การสนับสนุนด้านงบประมาณที่โครงการและชุมชนได้รับมานั้นจาก การสนับสนุนโดยองค์กรต่าง ๆ และการระดมทุนจากภายในชุมชนเอง

การสนับสนุนงบประมาณจากองค์กรต่าง ๆ นับเป็นกลไกสำคัญของโครงการอย่างยิ่ง ผู้ประสานงานโครงการ เล่าว่า เมื่อได้ผลการศึกษาข้อมูลพื้นฐานของชุมชนและรับทราบความต้องการของเยาวชนที่ต้องการจัดกิจกรรมเพื่อชุมชนของตนแล้ว ถ้าหากไม่ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากสภาองค์กรพัฒนาเด็กและเยาวชน (สอ.ดย.) ภายใต้การสนับสนุนของ Save the Children(UK) เป็นจำนวนเงิน 480,000 บาท จัดทำโครงการเยาวชนสัมพันธ์ป้องกันเอดส์ บ้านปางลาว เมื่อเดือนเมษายน พ.ศ.2537 – เมษายน พ.ศ.2539 การทำงานก็คงไม่ต่อเนื่องหรือมีเช่นนั้นก็เลือนหายไป งบประมาณที่ได้รับโครงการใช้สำหรับส่งเสริมทุนการศึกษา สำหรับการทำงานของกลุ่มอาสาสมัคร (เยาวชน) และใช้จัดกิจกรรมร่วมกันระหว่างโครงการและชุมชน ให้ชาวบ้านเกิดการตื่นตัวในการจัดการกับปัญหา ตัวอย่างของกิจกรรมที่เป็นรูปธรรม ที่ชุมชนร่วมกันทำ ได้แก่ การจัดตั้งกองทุนในระดับชุมชนเพื่อช่วยเหลือผู้ได้รับผลกระทบจากปัญหาด้านสุขภาพ การดูแลรักษา การช่วยเหลือเด็กกำพร้าที่เกิดจากพ่อแม่เสียชีวิตด้วยเอดส์

ในเดือนพฤษภาคม พ.ศ.2539 มีการพัฒนาเครือข่ายการทำงานด้านเอดส์ของชุมชนบ้านปางลาวและชุมชนต่าง ๆ ในตำบลแม่ข้าวต้ม ภายใต้ชื่อ “ โครงการพัฒนาเครือข่ายการช่วยเหลือผู้ติดเชื้อและผู้ป่วยเอดส์ ” ในชุมชนตำบลแม่ข้าวต้มเรื่อยมาจนถึงปี พ.ศ. 2542 โดยโครงการได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากโครงการไทย-ออสเตรเลียป้องกันเอดส์ภายใต้ (NAPAC) กรมควบคุมโรคติดต่อเขต 10 และ UNICEF เป็นเงิน 794,000 บาท เพื่อใช้ในการทำงานบ้านปางลาว และอีก 4 ชุมชน งวดต่อมาเป็นเงินประมาณ 890,000 บาทเพื่อทำงานในพื้นที่อีก 7 ชุมชน และครอบคลุม 20 ชุมชนของตำบลแม่ข้าวต้ม งบประมาณที่ได้รับทำให้เกิดการขยายงานไปยังชุมชนต่าง ๆ แล้ว สามารถเคลื่อนจากการป้องกันการติดเชื้อไปเป็นการจัดการกับสถานการณ์ผู้ติดเชื้อและผู้ป่วยเอดส์ที่มากขึ้น ซึ่งเป็นปัญหาที่ตามมาอีกหลายอย่าง ทั้งการรังเกียจผู้ติดเชื้อ ครอบครัว ญาติ ปัญหาเด็กกำพร้าจากพ่อ-แม่เสียชีวิต และปัญหาอาชีพ

รายได้ของชุมชนร่วมกัน การดำเนินงานของโครงการส่งผลให้หน่วยงานภาครัฐให้ความสนใจและให้การสนับสนุนงบประมาณร่วมด้วย เช่น องค์การบริหารส่วนตำบล สถานีอนามัยตำบลแม่ข้าวต้ม ก็เป็นส่วนหนึ่งของการทำงานป้องกันเอดส์ในบ้านปางลาวในปี พ.ศ. 2541 องค์การบริหารส่วนตำบลได้สนับสนุนงบประมาณ 100,000 บาท ให้กับชุมชนสำหรับส่งเสริมพัฒนาคุณภาพชีวิตของตำบล ซึ่งชุมชนปางลาวได้รับการสนับสนุนเงินเป็นทุนในการจัดกิจกรรมการแข่งขันกีฬาของชุมชนร่วมกับชุมชนต่าง ๆ ทุนสำหรับผู้ติดเชื้อจากชุมชนต่าง ๆ รวมกลุ่มระดับตำบล เพื่อจัดกิจกรรมร่วมกัน เช่น การดูแลรักษาสุขภาพผู้ติดเชื้อเอง การทำกองทุนนม อาหารช่วยเหลือผู้ติดเชื้อ และทุนสำหรับทำกิจกรรมเสริมสร้างศักยภาพขององค์กรชุมชนให้สามารถดำเนินการช่วยเหลือผู้ติดเชื้อและผู้ป่วยเอดส์ในชุมชนตามที่ชุมชนเสนอความต้องการ การอำนวยความสะดวกสถานที่ ตลอดจนงบประมาณสนับสนุนในการฝึกอบรมต่าง ๆ เช่น โครงการเครือข่ายสมุนไพรพื้นบ้าน โครงการจัดตั้งสภาเด็กและเยาวชนตำบลแม่ข้าวต้ม

สถานีอนามัยตำบลแม่ข้าวต้มสนับสนุนงบประมาณในรูปแบบของกองทุนเวชภัณฑ์ประจำหมู่บ้าน ทำให้ชาวบ้านได้รับวัสดุอุปกรณ์ เช่น ยา ถุงมือ เวชภัณฑ์ที่จำเป็นสำหรับใช้ในการดูแลรักษาเบื้องต้น ส่งผลให้เกิดการเยี่ยมเยียนผู้ติดเชื้อที่บ้าน ตลอดจนการส่งต่อเพื่อรักษาในสถานพยาบาลและโรงพยาบาลเมื่อจำเป็น

ประชาสงเคราะห์จังหวัดเชียงรายและแรงงานจังหวัดเชียงราย ให้การสนับสนุนสวัสดิการ เช่น เงินรายเดือนแก่ผู้ติดเชื้อและผู้ป่วยเอดส์ และครอบครัว

จากการสนับสนุนงบประมาณนอกเหนือจากที่กล่าวไปแล้ว ภายในชุมชนยังได้รับงบประมาณจากหน่วยงานอื่น ๆ ร่วมด้วย เช่น สำนักควบคุมโรคติดต่อเขต 10 กระทรวงสาธารณสุข สนับสนุนงบประมาณจำนวน 100,000 บาท ในโครงการชุมชนรักษ์เด็ก ปี พ.ศ. 2542-พ.ศ.2543

การระดมทุนของชุมชนมีทั้งการระดมทุนจากภายนอกและระดมทุนจากกลุ่มชุมชนเอง เช่น การจัดทำกองทุนสงเคราะห์ราษฎรบ้านปางลาว หรือที่ชาวบ้านเรียกกันว่า กองทุนช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสของชุมชน ชุมชนมีการระดมทุนจากเงินทุนที่กรมประชาสงเคราะห์มอบให้ชุมชนเพื่อช่วยเหลือผู้ติดเชื้อเอดส์ และเงินจากสาธารณสุขตำบลบ้านแม่ข้าวต้ม และเงินจากการสนับสนุนจากโครงการของผู้ประสานโครงการงานร่วมกันได้ทั้งสิ้น 40,000 บาท นอกจากนี้ยังได้มาจากการระดมทุนที่เป็นเงินปันผลจากการออมทรัพย์ของกลุ่มเยาวชน การจัดกิจกรรมทอดผ้าป่า ทอดกฐิน งานประเพณีของชุมชน เช่น งานบุญบั้งไฟ และรายได้จากการเข้าบ่อปลาประจำชุมชน สมทบในกองทุนดังกล่าวร่วมด้วย การทำงานของโครงการ ฯ สามารถ

พัฒนากลุ่มเยาวชนและองค์กรในชุมชนให้สามารถทำกิจกรรมอื่นด้วยการระดมทุนจากภายในชุมชนเองร่วมกัน ในโครงการกองทุนเพื่อเด็กและเยาวชนด้วยโอกาส ชาวบ้านทุกคนรอบครัว ทุกชุมชนในตำบลบ้านแม่ข้าวต้ม ร่วมกันระดมทุนครอบครัวละ 2 บาท ใช้สำหรับช่วยเหลือเป็นทุนการศึกษาค่าเสื้อผ้า อาหาร และสิ่งของจำเป็น สำหรับเด็กด้วยโอกาสในตำบล โดยมีกลุ่มสภาเด็กและเยาวชนของตำบลบ้านแม่ข้าวต้มเป็นผู้ดูแลและดำเนินการ

การสนับสนุนด้านวิชาการ

การดำเนินงานของโครงการ ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานต่าง ๆ อย่างต่อเนื่องทั้งภาครัฐและเอกชน

การสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ โครงการได้รับคำแนะนำและคำปรึกษาเกี่ยวกับการทำงานอย่างมีส่วนร่วมในชุมชน จากศูนย์เอดส์ศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ด้วยเทคนิคและกระบวนการต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน เช่น เทคนิคการวิเคราะห์ชุมชนอย่างมีส่วนร่วม หรือ PRA ซึ่งผู้ประสานงานโครงการสามารถนำเทคนิคนี้ถ่ายทอดและประยุกต์ใช้เทคนิคนี้ในการศึกษาชุมชนและการสร้างความตระหนักต่อปัญหาเอดส์ในชุมชน เพื่อสร้างความรู้ ความเข้าใจ ความตระหนักต่อปัญหาเอดส์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ นั่นคือชุมชนเกิดการเรียนรู้เกี่ยวกับโรคเอดส์ การวิเคราะห์ปัญหาและการปฏิบัติตนเพื่อป้องกันตัวจากโรคเอดส์ ซึ่งเป็นการเตรียมความพร้อมของชุมชนในการป้องกันปัญหาที่จะตามมา เมื่อมีปัญหาการระบาดของโรคเอดส์และการเสียชีวิตจากโรคนี้ ผู้ประสานงานโครงการ ได้นำความรู้ทางวิชาการซึ่งได้รับการสนับสนุนจากศูนย์เอดส์ศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เกี่ยวกับเทคนิคการวางแผนพัฒนาชุมชนอย่างมีส่วนร่วม หรือ A-I-C มาใช้กับทุกกลุ่มองค์กรภายในชุมชน เพื่อให้ชุมชนเกิดการเรียนรู้ปัญหา การวิเคราะห์ปัญหา การตัดสินใจ และการวางแผนการทำงาน กลุ่มเยาวชนเล่าว่า การจัดกิจกรรมในชุมชนด้วยการพูด บรรยาย ชาวบ้านไม่ค่อยเข้าใจและไม่สนใจ แต่ถ้าให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการคิด การแสดงความคิดเห็น และวางแผนเอง ชาวบ้านจะมีการตื่นตัว กล้าแสดงออก พร้อมกับเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ตามมา พี่ เล่าว่า กิจกรรมต่าง ๆ ที่ครูสุมาลีจัดขึ้น ชาวบ้านมักจะได้แสดงความคิดเห็น และได้มีส่วนร่วมรับรู้การทำงานร่วมกันเสมอ นอกจากนี้ยังทำให้ชาวบ้านไม่รู้สึกเบื่อหน่าย

การสนับสนุนจากศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน ได้ให้ความรู้เกี่ยวกับการทำละครหุ่นให้เยาวชน จนสามารถทำกิจกรรมเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับเอดส์ในโรงเรียนและชุมชนได้

การสนับสนุนจากศูนย์ควบคุมโรคติดต่อเขต 10 เกี่ยวกับเอกสารเผยแพร่ความรู้ เช่น สิ่งพิมพ์ โปสเตอร์ หนังสือและเอกสารความรู้เกี่ยวกับโรคต่าง ๆ เพื่อใช้จัดป้ายนิเทศในชุมชน จำนวน 10 จุด ตามสถานที่พบปะของชุมชน

- สถานีอนามัยตำบลแม่ข้าวต้ม สาธารณสุขอำเภอ โรงพยาบาลเชียงรายประชานุเคราะห์ ให้การสนับสนุนวิทยากรในการฝึกอบรมการดูแลผู้ป่วยเอดส์ การเยี่ยมบ้าน การให้คำปรึกษา ให้กับองค์กรต่าง ๆ ในชุมชน ทำให้ชุมชนและครอบครัวดูแลผู้ป่วยเอดส์ ไม่ทอดทิ้ง และไม่รังเกียจ ส่งผลต่อสภาพจิตใจของผู้ติดเชื้อ และการอยู่ร่วมกันอย่างปกติ

- การสนับสนุนวิทยากร บรรยายฝึกอาชีพ เช่น การทำดอกไม้แห้ง การทำพวงหรีด การทำเพาะเห็ด และการฝึกอาชีพตามความสนใจของผู้ติดเชื้อ จากสถาบันพัฒนาฝีมือแรงงาน จังหวัดเชียงรายพัฒนาชุมชน ศูนย์การศึกษาชนออกโรงเรียน และสำนักงานเกษตรจังหวัดเชียงราย นอกจากนี้ยังได้รับเมล็ดพันธุ์พืช เช่น เชื้อเห็ดเป็นต้น ทำให้เยาวชน แม่บ้านรวมถึงผู้ติดเชื้อมีความรู้ และสามารถทำจำหน่ายเป็นรายได้เสริม

การสนับสนุนด้านวิชาการจากหน่วยงานภาคเอกชน เช่นการสนับสนุนจาก ACCESS ให้ความรู้เกี่ยวกับการให้คำปรึกษา การสนับสนุนจากกลุ่มกระเจงกเจาจังหวัดเชียงใหม่ ให้ความรู้เกี่ยวกับการแสดงละคร เป็นต้น และที่สำคัญนอกจากได้รับการสนับสนุนจากแหล่งทุนด้านงบประมาณแล้ว หน่วยงานที่เป็นเจ้าของแหล่งทุนยังให้การสนับสนุนด้านงบประมาณแล้ว หน่วยงานที่เป็นเจ้าของแหล่งทุน ยังให้การสนับสนุนด้านวิชาการร่วมด้วย โดยการเข้าร่วมศึกษา ประเมินผลการดำเนินงานร่วมกับชุมชน เช่น จาก NAPAC หรือ AIDSNet และ Save the Children (UK) นำโดยนักวิชาการ อเนก นาคะบุตร เข้าร่วมในการประเมินงานกับกลุ่มผู้นำ แม่บ้าน เยาวชน ผู้ติดเชื้อ ครู และองค์กรภาคีรัฐนอกชุมชน อาทิ สถานีอนามัย อบต. ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งที่ส่งเสริมการเรียนรู้ร่วมกัน ทำให้เกิดแง่มุม แนวทางในการปรับรูปแบบการทำงานได้อย่างเป็นระบบ และยังมีผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. พดิน เตจจวง ผู้ประเมินโอกาสที่ได้ทุนจาก UNICEF เข้ามาศึกษา และสรุปบทเรียนร่วมกันกับชุมชน เช่นกัน

นอกจากนี้การศึกษาดูงานของชุมชน ยังมีส่วนสำคัญ และสนับสนุนให้การทำงานของ กลุ่มองค์กรต่าง ๆ ภายในชุมชนสามารถพัฒนากิจกรรมและปรับแนวทางการทำงานให้พัฒนา ยิ่งขึ้น การศึกษาดูงานที่ชุมชนได้รับการสนับสนุนจากโครงการ มีขึ้น 2 ลักษณะ ได้แก่

- การศึกษาดูงานระหว่างชุมชน จัดขึ้นภายในตำบล โดยการนำเอาผู้นำกลุ่มต่าง ๆ ผู้ติดเชื้อที่เปิดเผยตัวและญาติ ไปแลกเปลี่ยนประสบการณ์การทำงานด้านเอดส์กับชุมชนที่เข้า

ร่วมโครงการมาก่อนแล้ว การแลกเปลี่ยนดูงานในลักษณะนี้ผู้ประสานงานเล่าว่า ทำให้ชาวบ้านได้พูดคุยกันอย่างเปิดเผยมีการซักถามแลกเปลี่ยนข้อมูล สภาพปัญหา และพูดคุยถึงวิธีการทำงานในประเด็นกระบวนการทำงานผลสำเร็จที่เกิดขึ้น ปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้น กิจกรรมนี้มีความสำคัญมาก ช่วยให้ชาวบ้านมีประสบการณ์ตรงระหว่างคนในชุมชนด้วยกันเองที่มีสภาพทางสังคม ความเป็นอยู่ วัฒนธรรมประเพณี และสภาพปัญหาที่คล้ายคลึงกัน นอกจากนั้นยังก่อให้เกิดเครือข่ายด้านข้อมูลที่สนับสนุนซึ่งกันและกัน เช่น ข้อมูลด้านสมุนไพรที่ใช้กับผู้ติดเชื้อ ผู้ป่วยเอดส์ การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในการดูแลรักษาผู้ป่วย การช่วยเหลือผู้ติดเชื้อ ผู้ป่วยเอดส์ และผู้ที่ได้รับผลกระทบจากปัญหาเอดส์ เป็นต้น

- การศึกษาดูงานนอกชุมชน ได้แก่การศึกษาดูงานของกลุ่มผู้ติดเชื้อ และญาติที่จังหวัดลำปาง และเชียงใหม่ เป็นการศึกษาดูงานด้านอาชีพ และการดูงานด้านการรวมกลุ่มช่วยเหลือกันระหว่างกลุ่มผู้ติดเชื้อ นอกจากนี้ผู้ติดเชื้อก็ยังได้ศึกษาดูงาน การรวมกลุ่มผู้ติดเชื้อระดับจังหวัด และภาคจึงทำให้ได้แนวคิดในการรวมกลุ่มจนสามารถรวมกลุ่มระดับตำบลได้ การแลกเปลี่ยนประสบการณ์การทำงานกับกลุ่มรุ่งอรุณ การศึกษาดูงานของอาสาสมัครเยาวชน ซึ่งกลุ่มนี้สนใจงานด้านการพัฒนาแบบยั่งยืนมากกว่าด้านอื่น ๆ โครงการฯ จึงนำอาสาสมัครกลุ่มนี้ไปศึกษาดูงานและแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับพ่อใหญ่วิบูลย์ เข้มเฉลิม ที่จังหวัดพะเยา การศึกษาดูงานกับกลุ่มที่ทำงานกับเด็กเร่ร่อนพญา การดูงานด้านสิ่งแวดล้อมที่จังหวัดระยอง การศึกษาดูงานครั้งนี้ทำให้อาสาสมัครกลุ่มเยาวชนได้รับแนวคิดการพัฒนาแบบยั่งยืน และมุมมองในงานพัฒนาชุมชนที่กว้างขึ้น ในภายหลังได้นำมาปรับปรุงวิธีทำงานที่หลากหลาย เช่น การรวมกลุ่มเยาวชนของชุมชนจัดกิจกรรมรณรงค์เรื่องโรคเอดส์และสารเสพติด สิ่งแวดล้อมร่วมกับโรงเรียน การร่วมกันจัดกิจกรรมค่ายเยาวชนนักพัฒนา การพัฒนาเครือข่ายเยาวชนระดับจังหวัด ร่วมกับกลุ่มเยาวชนอื่น ๆ ในจังหวัดเชียงราย การศึกษาดูงานกลุ่มออมทรัพย์ จังหวัดสงขลา คณะครู และผู้นำชุมชนสามารถนำแนวคิด และแนวทางการทำงานมาใช้ จนสามารถรวมกลุ่มออมทรัพย์ของชุมชนขึ้นมาใหม่ ต่อจากกลุ่มออมทรัพย์ ของเยาวชนที่เลิกล้มไป เป็นต้น

การศึกษาดูงานของกลุ่มต่าง ๆ นอกจากการแลกเปลี่ยน ประสบการณ์การทำงานแล้ว ส่งเสริมให้มีการฝึกประสบการณ์ด้านอาชีพควบคู่ไปด้วย เช่น การฝึกอาชีพเพาะเห็ดในการศึกษาดูงานที่จังหวัดลำปาง การฝึกการทำผ้าบาติกในการแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับกลุ่มรุ่งอรุณ เป็นต้น การศึกษาดูงานช่วยให้กลุ่มต่าง ๆ ได้รับประสบการณ์ที่หลากหลาย สามารถนำมาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ต่องานที่กลุ่มดำเนินอยู่ ทั้งนี้ผลสำเร็จจากการศึกษาดูงาน ยังขึ้นอยู่กับ

กับการเตรียมกลุ่มเป้าหมายก่อนการศึกษาดูงาน และการสนับสนุนผลการศึกษาดูงาน เพื่อหาแนวทางประยุกต์ประสพการณ์ที่ได้รับร่วมกันอย่างต่อเนื่อง

นอกจากการสนับสนุนด้านงบประมาณ วิชาการ และการศึกษาดูงานแล้วภายในชุมชนยังได้รับการช่วยเหลือจากหลายหน่วยงานด้วยกัน โดยผู้ประสานงานโครงการได้สนับสนุนให้ผู้นำและกลุ่มองค์กรในชุมชนประสานงานกับหน่วยงานองค์กรต่าง ๆ ทั้งใน และนอกชุมชน ทำให้การดำเนินงานประสบความสำเร็จในหลายด้าน การช่วยเหลือผู้ติดเชื้อ ผู้ป่วยเอดส์ ผู้ได้รับผลกระทบจากเอดส์ ครอบครัวที่ยากจน ฯลฯ จากหลายหน่วยงาน

ประชาสงเคราะห์จังหวัดเชียงราย แรงงานจังหวัดเชียงราย ให้ความสนับสนุนสวัสดิการค่ายรักษา เบี้ยยังชีพ สนับสนุนอาชีพ แก่ผู้ติดเชื้อ/ผู้ป่วยเอดส์ และครอบครัว

สถานีอนามัยตำบลแม่ข้าวต้ม สาธารณสุขอำเภอเมือง สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดเชียงราย และโรงพยาบาลเชียงรายประชานุเคราะห์ ได้มาเป็นวิทยากรในการอบรมดูแลผู้ป่วยที่บ้าน การส่งต่อผู้ป่วย การเยี่ยมบ้าน สนับสนุนอุปกรณ์/วัสดุ เวชภัณฑ์เบื้องต้นต่าง ๆ เช่น ถูมือ ถูยาอนามัย ยาแก้ปวด ฯลฯ

สำนักงานเกษตรจังหวัดเชียงราย ได้นำเมล็ดพันธุ์พืช ปุ๋ย และกองทุนแก่กลุ่มเกษตรกรที่ชุมชนจัดตั้งกันเองตามความต้องการ

องค์การบริหารส่วนตำบลแม่ข้าวต้ม โรงเรียนบ้านปางลาว ได้สนับสนุนสถานที่ทำงานของโครงการต่าง ๆ เช่นที่ทำงานของสภาเยาวชนตำบลแม่ข้าวต้ม เป็นต้น

การสนับสนุนจากผู้บริหารโรงเรียนและคณะครูในโรงเรียน ให้จัดทำสื่อโรคเอดส์ขึ้นมาเพื่อเป็นศูนย์บริหารสื่อ ชาวสาร และใช้เป็นห้องปฏิบัติการค้นคว้าหาความรู้โรคเอดส์สำหรับนักเรียนและครู นอกจากนี้เยาวชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนได้เข้ามาใช้บริการสื่อโรคเอดส์เผยแพร่ให้แก่คนในชุมชน สื่อที่มีให้บริการ เป็นสื่อรูปแบบต่าง ๆ เกี่ยวกับโรคเอดส์ เช่น สื่อเอกสาร แผ่นพับ การ์ตูน เกมส์ เทปเสียง วีดีโอเทป นิทรรศการ สื่อเหล่านี้มีทั้งที่คณะครู-นักเรียน ช่วยกันผลิตขึ้น และบางส่วนได้รับสนับสนุนจากหน่วยงานอื่น ๆ ได้แก่ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ สำนักงานนายกรัฐมนตรี องค์การยูเนสโก (ประเทศไทย) ศูนย์ให้คำปรึกษาปัญหาสุขภาพ ACCESS สมาคมพัฒนาประชากรและชุมชน กองโรคเอดส์ โครงการไทย-ออสเตรเลียป้องกันเอดส์ภาคเหนือ หรือ NAPAC สำนักงานควบคุมโรคติดต่อเขต 10 เป็นต้น

จากผลการศึกษาการสนับสนุนต่าง ๆ ที่ชุมชนได้รับ ทั้งการสนับสนุนด้านงบประมาณ ด้านวิชาการ และยังได้รับการสนับสนุนด้านวิชาการด้วยการศึกษาดูงาน จะพบว่าชุมชน

ปางลาวได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชนอย่างต่อเนื่อง สามารถพัฒนาการทำงานในระดับตำบลได้ในปัจจุบัน แต่การสนับสนุนด้านวิชาการจากหน่วยงานภาครัฐ เอกชนภายนอก และจากหน่วยงานที่เป็นแหล่งทุนยังมีส่วนสำคัญต่อการพัฒนาแนวคิด การปรับปรุงการทำงาน และสามารถพัฒนาไปถึงงานพัฒนาคุณภาพชีวิต ส่วนการศึกษาดูงานก็เป็น ส่วนสนับสนุนให้ชุมชนเกิดการเรียนรู้ การคิดวิเคราะห์ก่อนนำรูปแบบ วิธีการจากหน่วยงานที่ไป ศึกษาดูงานมาปรับปรุงใช้ โดยไม่ได้นำเอามาเฉพาะรูปแบบแล้วดำเนินการ จะเห็นได้ว่าการ สนับสนุนทุกส่วนมีการเชื่อมโยงกันไม่ได้มีเฉพาะการสนับสนุนงบประมาณเพียงด้านเดียวหรือการ สนับสนุนเฉพาะวิชาการ อีกทั้งการสนับสนุนก็ตรงกับกลุ่มเป้าหมายสอดคล้องกับกิจกรรม สามารถระดมองค์ประกอบต่าง ๆ ในชุมชนและนอกชุมชนมาร่วมกันแก้ไขปัญหาได้รอบด้าน ทำให้ชุมชนเข้าถึงองค์ความรู้ต่าง ๆ และสามารถนำความรู้นั้นมาใช้ในทางปฏิบัติได้อย่าง เหมาะสมกับบริบทของชุมชน

3.7 การบริหารจัดการ

การบริหารจัดการโดยให้ชุมชนมีส่วนร่วมในหลาย ๆ สถานการณ์ เป็นการเปิดโอกาส ให้สมาชิกได้ระดมความคิดและอภิปรายร่วมกัน การบริหารจัดการโดยให้มีกลุ่มองค์กรต่าง ๆ เข้ามาเกี่ยวข้อง มีการประสานงานกัน และร่วมกันดำเนินงานด้วยความไม่โปร่งใส ย่อมมีผลในเชิงจิตวิทยาทำให้เกิดการต่อต้านน้อยลง ในขณะเดียวกันก็จะเกิดการยอมรับ มีส่วนรับรู้ เรียนรู้ และมีส่วนร่วมในการทำงาน การดำเนินงานแก้ไขปัญหาใด ๆ จึงต้องคำนึงถึงการบริหารจัดการที่ดี สำหรับการบริหารจัดการที่ดีของโครงการพัฒนาเครือข่ายช่วยเหลือผู้ติดเชื้อและผู้ป่วยเอดส์ในชุมชนบ้านปางลาว มีการบริหารจัดการ การประสานความรับผิดชอบร่วมกัน และความโปร่งใส ในการดำเนินงาน ดังนี้

การบริหารจัดการองค์กร

การบริหารจัดการองค์กรของโครงการพัฒนาเครือข่ายช่วยเหลือผู้ติดเชื้อและผู้ป่วยเอดส์ในชุมชนบ้านปางลาว มีการบริหารจัดการ ในส่วนของคณะทำงานเอง และการบริหารจัดการ โดยชุมชนเองในระดับชุมชน

การบริหารจัดการในส่วนของคณะทำงานโครงการพัฒนาเครือข่ายช่วยเหลือผู้ติดเชื้อและผู้ป่วยเอดส์ในชุมชน มีครูสุมาลี วรรณรัตน์ เป็นผู้ประสานงาน ทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาของชุมชน และอำนวยความสะดวกให้โครงการบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ มีทีมงานเป็นเยาวชนในชุมชนบ้านปางลาวเป็นอาสาสมัครร่วมปฏิบัติงาน มีจำนวนไม่แน่นอนขึ้นอยู่กับความพร้อมของ

เยาวชน เมื่อมีเวลาเยาวชนก็จะเข้ามาร่วมทีมผลักดันเปลี่ยนแปลงกันและมีการถ่ายทอดวิธีการทำงานให้ แก่กันและกัน โดยผู้ประสานงานเป็นที่ปรึกษา ดังแผนภูมิที่ 6 โครงสร้างการดำเนินงานโครงการ พัฒนาเครือข่ายช่วยเหลือผู้ติดเชื้อและผู้ป่วยเอดส์ในชุมชน การบริหารจัดการองค์กรจะเน้นหนัก ที่การให้ชุมชนเป็นผู้บริหารจัดการเอง

โครงการได้มีการวางแผนการดำเนินงานร่วมกับอาสาสมัครเยาวชน โดยอาสาสมัคร และผู้ประสานงานจะเข้าไปทำงานร่วมกับชุมชน ประเมินความต้องการของกลุ่ม / องค์กรต่าง ๆ จะทำงานเก็บรวบรวมข้อมูลจากชุมชน ประเมินความสามารถในการทำงาน เพื่อวางแผนแนวทางการ ทำงานในชุมชนร่วมกัน ทำให้เยาวชนเกิดการเรียนรู้และสามารถทำงานร่วมกับองค์กรในชุมชนได้ ทุกกลุ่มองค์กร จนเกิดทีมงานเพื่อแก้ปัญหาร่วมกัน เช่น กลุ่มผู้นำชุมชนทุกกลุ่มรวมตัวกันจัดทำ กองทุนสงเคราะห์ราษฎรในชุมชน เป็นต้น

การบริหารจัดการองค์กรของชุมชนแต่ละกลุ่มองค์กรมาจากการวิเคราะห์ปัญหา การตัดสินใจ และวางแผนร่วมกันของสมาชิกในชุมชน โดยผ่านการระดมความคิดและปรับตาม ความต้องการของชุมชน ในแต่ละกลุ่มองค์กรจะมีทีมงานบริหารจัดการกันเอง เช่น ในทีมของ กลุ่มเยาวชนมีหลากหลายกิจกรรม แต่ละกิจกรรมมีประธาน กรรมการ เลขานุการ แตกต่างกัน แต่ในภาพรวมของการทำงานทุกกิจกรรมก็จะมีทีมงานหลักเพื่อประสานงาน และวางแผนร่วมกัน ดังนี้

น.ส. พะยอม แสนละมูล	เป็นผู้ประสานงาน
น.ส. ผยุง แสนละมูล	ทีมงาน
น.ส. กัญญาณัฐ เป็นมงคล	ทีมงาน
นาย สุนทร เลขนอก	ทีมงาน
น.ส. สุพรรณิ ทาศรีภู	ทีมงาน
น.ส. กนกวรรณ ใจศิริ	ทีมงาน
นาย บัณฑิต กาละกุล	ทีมงาน
น.ส. คณินนิตย์ สุวรรณศรี	ทีมงาน
นาย ธีระยุทธ มีบุญมาก	ทีมงาน
น.ส. ทองจันทร์ คำจันทะราช	ทีมงาน
น.ส. โฉมยง สว่างโคตร	ทีมงาน
น.ส. กนกวรรณ ใจศิริ	ทีมงาน

ฯลฯ และ

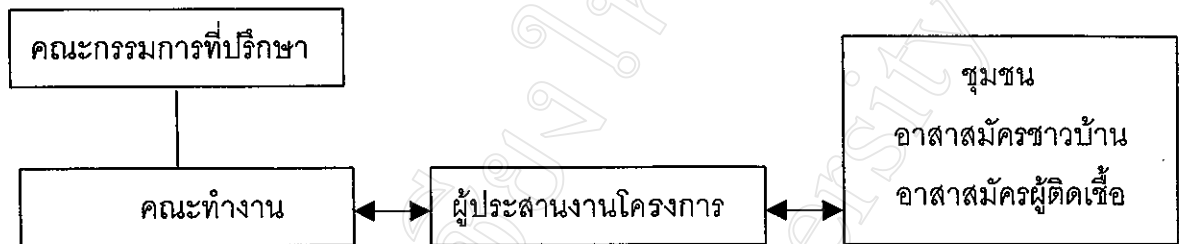
นาย ทวี วงศ์ผาบ	ทีมงาน ผู้ช่วยผู้ประสานงาน
ครู สุมาลี วรรณรัตน์	ที่ปรึกษา
ครู ศิรินทร์ วรรณรัตน์	ที่ปรึกษา
พอกำนัน อินทวัน บั้งเงิน	ที่ปรึกษา (กำนันตำบล)
ลุง ดาบเย็น สือคำแก้ว	ที่ปรึกษา (ประธาน อบต.)

การทำงานของเยาวชนจะไม่แบ่งแยกตายตัว ทุกคนจะทำงานตามที่ตนเองถนัดและสนใจ เช่น ในกลุ่มละครเวทีเผยแพร่ความรู้ความเข้าใจเข้ากับโรคเอดส์ต้องมีทีมงานที่ชอบการแสดง มีความพร้อมและกล้าแสดงออก ได้แก่ น้องวาน น้องแอ น้องนิต น้องนา น้องเม น้องน้ำ น้องอ้อ และอีกหลาย ๆ คนที่สนใจเข้าร่วม ทีมงานการแสดงละครเล่าว่า ไม่ได้แต่งตั้งว่าใครเป็นหัวหน้าหรือลูกน้อง ทุกคนมีสิทธิเท่าเทียมกัน โดยมีครูสุมาลีและครูศิรินทร์เป็นที่ปรึกษา ถ้าหากมีน้อง ๆ สนใจก็จะรับสมัครเข้ามาทำงานร่วมกันได้ตลอด

ส่วนการบริหารจัดการโดยผู้นำชุมชนในระดับชุมชน ดังที่ได้กล่าวไปแล้ว (3.5.2 การตัดสินใจและวางแผน) นอกจากการบริหารในระดับกลุ่มองค์กรที่มีในชุมชนแล้ว โครงการนี้ได้พัฒนาการจัดการโครงสร้างองค์กรใหม่ในระดับชุมชนเชื่อมโยงกับระดับตำบลตั้งแต่ปี พ.ศ. 2539 เป็นต้นมา โดยมีองค์กรในและนอกชุมชนมีส่วนร่วมในการบริหารงานดังนี้

โครงสร้างการจัดการของโครงการนี้ ประกอบด้วยคณะกรรมการที่ปรึกษาและคณะทำงานโครงการ โดยมีผู้ประสานงานโครงการ เป็นแกนกลางในการดำเนินงาน นอกจากนี้ยังมีอาสาสมัครชาวบ้าน และอาสาสมัครผู้ติดเชื้อร่วมดำเนินกิจกรรมโครงการในชุมชนด้วย ดังแผนภูมิดังต่อไปนี้

แผนภูมิที่ 7 แสดงโครงสร้างการจัดการของคณะกรรมการโครงการพัฒนาเครือข่ายช่วยเหลือผู้ติดเชื้อ และผู้ป่วยเอดส์ในชุมชนบ้านปางลาว ตำบลแม่ข้าวต้ม

แหล่งที่มา : เอกสารรายงานการดำเนินโครงการพัฒนาเครือข่ายช่วยเหลือผู้ติดเชื้อ และผู้ป่วยเอดส์ฯ)

ทั้งนี้คณะทำงานโครงการ ประกอบด้วย

กำนันตำบลแม่ข้าวต้ม

ผู้ใหญ่บ้านในพื้นที่ดำเนินการ 7 ชุมชน

หัวหน้าสถานีอนามัยแม่ข้าวต้ม

หัวหน้าสถานีอนามัยโละป่าห้าว

อาจารย์ใหญ่โรงเรียนในเขตพื้นที่โครงการ

พัฒนาการประจำตำบลแม่ข้าวต้ม

เกษตรตำบลแม่ข้าวต้ม

ตัวแทนจากโรงพยาบาลเชียงรายประชานุเคราะห์

สาธารณสุขอำเภอเมืองเชียงราย

หัวหน้าศูนย์บริการการศึกษาออกโรงเรียนอำเภอเมืองเชียงราย

นายศิริพันธ์ วรรณรัตน์

นางสุมาลี วรรณรัตน์

หัวหน้าคณะทำงาน

คณะทำงาน

คณะทำงาน

คณะทำงาน

คณะทำงาน

คณะทำงาน

คณะทำงาน

คณะทำงาน

คณะทำงาน

คณะทำงาน

คณะทำงาน

เลขานุการคณะทำงานและ

ผู้ประสานงานโครงการ

สำหรับคณะกรรมการที่ปรึกษาโครงการ ประกอบด้วย

ผู้อำนวยการการประถมศึกษาจังหวัดเชียงราย
 ผู้อำนวยการศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนจังหวัดเชียงราย
 นายแพทย์สาธารณสุขจังหวัดเชียงราย
 ผู้อำนวยการสถาบันพัฒนาฝีมือแรงงานจังหวัดเชียงราย
 เกษตรจังหวัดเชียงราย
 ประชาสงเคราะห์จังหวัดเชียงราย
 สถิติการและคุ้มครองแรงงานจังหวัดเชียงราย
 แรงงานจังหวัดเชียงราย
 พัฒนาการจังหวัดเชียงราย
 นายอำเภอเมืองเชียงราย
 ผู้ประสานงานโครงการเข้าถึงเอดส์ (ACCESS)
 ผู้ประสานงานมูลนิธิฟื้นฟูชนบท

หน้าที่ของเจ้าหน้าที่โครงการ

คณะกรรมการที่ปรึกษาโครงการ ทำหน้าที่ให้คำแนะนำปรึกษาและแนวทางในการดำเนินงานให้ความช่วยเหลือในการดำเนินงานกิจกรรมโครงการในส่วนที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนให้ความร่วมมือในการกำกับติดตามประเมินผลโครงการโดยคณะกรรมการที่ปรึกษาจะมีการประชุมติดตามงานโครงการร่วมกับคณะทำงานโครงการทุก 6 เดือน

คณะทำงานโครงการ ร่วมกันทำหน้าที่ศึกษาวิเคราะห์สภาพปัญหา และสถานการณ์ กำหนดทิศทางการทำงาน วางแผนจัดกิจกรรม บริหารและกำกับดูแลการดำเนินงาน ติดตามผลการดำเนินงานตลอดจนสรุปบทเรียนในการทำงานและแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ในการทำงาน

ผู้ประสานงานโครงการทำหน้าที่ประสานการจัดกิจกรรม และดำเนินงานโครงการร่วมกับองค์กรและหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ภายใต้การขึ้นกำกับโดยคณะทำงาน พร้อมทั้งรับผิดชอบการจัดทำรายงานต่าง ๆ ทั้งนี้ ผู้ประสานงานโครงการทำงานในลักษณะครึ่งเวลา

อาสาสมัครชาวบ้านและอาสาสมัครผู้ติดเชื้อ มีบทบาทในการร่วมศึกษาสภาพปัญหา สถานการณ์และความต้องการของผู้ป่วยและผู้ติดเชื้อในชุมชน ร่วมวางแผนจัดกิจกรรม ร่วมดำเนินงานและรับผิดชอบกิจกรรมโครงการ โดยเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการรณรงค์สร้าง

ความตระหนักเรื่องโรคเอดส์ในชุมชน การให้คำปรึกษา สนับสนุนช่วยเหลือผู้ติดเชื้อและดูแลผู้ป่วยเอดส์ ตลอดจนการฝึกอาชีพ จัดกลุ่มอาชีพและบริหารกองทุนอาชีพในชุมชน

โครงการพัฒนาเครือข่ายช่วยเหลือผู้ติดเชื้อ และผู้ป่วยเอดส์ในชุมชนเป็นโครงการที่ดำเนินงานภายใต้คณะทำงานตำบลดังกล่าว ผู้ประสานงานโครงการจึงพัฒนาการทำงานของตนเป็นศูนย์ประสานงานเอดส์ตำบลแม่ข้าวต้ม ภายใต้โครงการดังกล่าวเริ่มต้นเป็นการดำเนินงานต่อจากโครงการเยาวชนสัมพันธ์ในชุมชนปางลาว พร้อมกับการขยายออกไปอีก 5, 12, 17 และ 20 ชุมชน จนครบทุกชุมชนทั้งตำบลควบคู่กัน โดยดำเนินการในรูปคณะกรรมการระดับตำบล (ดูภาคผนวกที่ 5) จึงมีองค์กรที่เกี่ยวข้องทุกส่วนทั้ง กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน สาธารณสุขประจำตำบล อาจารย์ใหญ่ องค์กรพัฒนาเอกชน องค์กรบริหารส่วนตำบล (ที่มาจากการแต่งตั้งโดยตำแหน่งในปี พ.ศ. 2538) เจ้าหน้าที่ส่วนราชการ เช่น เจ้าหน้าที่สถานีอนามัยเป็นต้น

จะเห็นได้ว่าการบริหารจัดการองค์กรของโครงการนี้มีการจัดโครงสร้างองค์กรหลายระดับทั้งในแต่ละกลุ่มองค์กร ในระดับชุมชนและในระดับตำบลร่วมกัน มีการส่งเสริมให้ชุมชนบริหารจัดการด้วยตนเอง มีการแบ่งบทบาทหน้าที่แตกต่างกันไปแล้วแต่กลุ่มองค์กร และแต่ละกลุ่มองค์กรให้ความสำคัญต่อปัญหาเชื่อมโยงกันโดยไม่แยกส่วน

การประสานความร่วมมือ

ด้านการประสานงานนั้นผู้ประสานงานเล่าว่า ตั้งแต่เริ่มดำเนินการครั้งแรกมาจนถึงปัจจุบันจะประสานงานกับกลุ่มองค์กร ผู้นำทางการ และผู้นำธรรมชาติ ก่อนเสมอเพื่อชี้แจงกิจกรรม วัตถุประสงค์ นอกจากนี้การที่มีอาสาสมัครเป็นเยาวชน ผู้ประสานงานโครงการจะให้ความสำคัญเป็นพิเศษ จะเข้าไปหาผู้ปกครองเพื่อชี้แจงขออนุญาตและส่งกลับบ้านตรงตามเวลาที่นัดหมาย เมื่อปฏิบัติงานเสร็จทุกครั้ง จะได้รับความไว้วางใจจากผู้ปกครองของเยาวชน ผู้นำและกลุ่มองค์กรชุมชน ทั้งนี้ภายหลังเสร็จสิ้นการทำงานทุกครั้งก็จะสรุปข้อมูลร่วมกันกับชุมชน เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน อาสาสมัครก็จะนำเอาข้อสรุปสภาพปัญหาทั่วไปมาพูดคุยกัน เพื่อวางแผนและนัดหมายทำงานต่อไปด้วยตนเองได้ จนได้รับความไว้วางใจจากชุมชน

การเข้าไปทำงานร่วมกับกลุ่มองค์กรต่าง ๆ ของอาสาสมัคร ผู้ประสานงานจะเป็นที่ปรึกษาและประสานงานกับผู้นำ และองค์กรภายนอก เพื่อให้การสนับสนุนช่วยเหลือ เช่น เทคนิคการทำงาน การตั้งประเด็นพูดคุยกับชาวบ้าน การศึกษาข้อมูลพื้นฐานของชุมชน ตลอดจนการสร้างความสัมพันธ์กับคนในชุมชน การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของกลุ่มในชุมชน เมื่อสามารถทำงานร่วมกับกลุ่ม / องค์กรชุมชนและทำให้ครบถ้วน ชุมชน จัดการปัญหาที่เรียนรู้

ร่วมกันแล้ว การประสานงานกับหน่วยงานของรัฐและองค์กรภายนอก เพื่อสนับสนุนช่วยเหลือทางวิชาการ งบประมาณ และการช่วยเหลือที่เป็นรูปธรรม เพื่อสร้างเสริมศักยภาพขององค์กรชุมชนให้สามารถพัฒนารูปแบบ และเครือข่ายการดำเนินงานช่วยเหลือผู้ติดเชื้อและผู้ป่วยเอดส์ในชุมชนด้วยตนเองในระยะยาวต่อไป

ทั้งนี้ภายในชุมชนมีการประสานงานกันระหว่างองค์กรชุมชนและองค์กรภายนอก สามารถมีบทบาทและมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือผู้ติดเชื้อ / ผู้ป่วยเอดส์และครอบครัวได้ องค์กรภายในชุมชน ชาวบ้าน ผู้นำชุมชน ได้เข้ามามีส่วนร่วมโดยอาศัยระบบเครือข่าย ความเห็นอกเห็นใจที่มีอยู่แล้ว ประกอบกับการจัดตั้งคณะกรรมการที่มาจากทุกกลุ่มองค์กรภายในชุมชน มาจากการร่วมคิดวิเคราะห์ ร่วมตัดสินใจ และวางแผน แต่การดำเนินงานก็ไม่ได้ประสานงานกันเฉพาะในพื้นที่ชุมชนเท่านั้น ยังครอบคลุมพื้นที่ทั้งตำบล มีการประสานงานด้านเอดส์ในรูปของตำบล โดยการประสานความร่วมมือกับองค์กรภายในตำบล เช่น สถานีอนามัยประจำตำบล โรงเรียนในพื้นที่โครงการ กลุ่มเยาวชน กลุ่มแม่บ้าน (ผู้ติดเชื้อเอดส์) อาสาสมัครสาธารณสุขประจำชุมชน ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน

ในส่วนของโรงเรียน ก็มีการประสานงานสร้างเครือข่ายครูที่จะทำงานกับชุมชน มีการให้แนวคิดและเทคนิคการทำงานกับชุมชน เพื่อให้ครูที่เป็นอาสาสมัครสามารถทำงานด้านการพัฒนาชุมชนควบคู่ไปกับการสอน โดยเฉพาะงานพัฒนากลุ่มเยาวชนในและนอกโรงเรียน

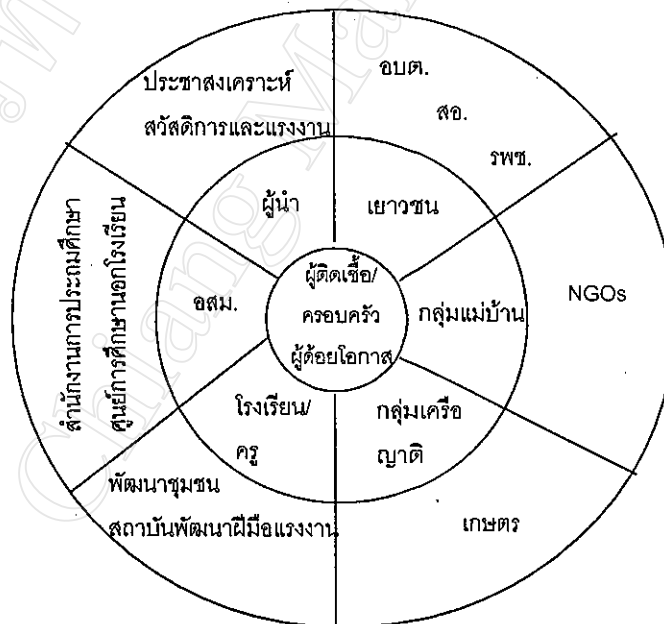
หน่วยงานสาธารณสุข โดยเฉพาะสถานีอนามัยแม่ข่ายที่ตั้งอยู่ในพื้นที่โครงการ ได้ให้ความร่วมมือริเริ่มจัดตั้งกองทุนเวชภัณฑ์เพื่อช่วยเหลือเบื้องต้นแก่ผู้ติดเชื้อและผู้ป่วยเอดส์ โดยประสานงานผ่านเครือข่ายอาสาสมัครสาธารณสุขของชุมชน การออกบัตรส่งเคราะห์สำหรับผู้ติดเชื้อ / ผู้ป่วยเอดส์ที่มีฐานะยากจน การให้นม / อาหารเสริมแก่เด็กที่พ่อแม่ติดเชื้อหรือเสียชีวิตด้วยเอดส์ การติดตามดูแลผู้ป่วย เป็นต้น

นอกจากนี้ผู้ประสานงานโครงการยังได้แนะนำเป็นที่ปรึกษา และช่วยอำนวยความสะดวกในการประสานงานให้เกิดเครือข่ายการทำงานกับองค์กรภายนอก เช่น ประสานงานกับมูลนิธิหมอเสม พริ้งพวงแก้ว มูลนิธิประสาน วงศ์ใหญ่ เพื่อขอรับการช่วยเหลือด้านการศึกษาของเด็กที่พ่อแม่เสียชีวิตด้วยเอดส์ การติดต่อประสานงานจังหวัดเพื่อขอรับบริการกองทุนยังชีพแก่ผู้ติดเชื้อ การประสานวิทยากรจากหน่วยงานต่าง ๆ อาทิ กลุ่มกระจกเงา จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อให้ความรู้เกี่ยวกับการแสดงละคร ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดเชียงราย เพื่อแนะนำการผลิตละครหุ่น เป็นต้น การติดต่อประสานงานไม่ได้เป็นหน้าที่ของผู้ประสานงานโครงการ

เพียงฝ่ายเดียว แต่ยังกระตุ้นให้ชุมชนโดยเฉพาะผู้นำชุมชน สมาชิกกลุ่มองค์กรภายในชุมชน ให้สามารถติดต่อกับหน่วยงานภายนอกได้ด้วย เช่น การแจ้งข่าวให้ผู้ติดเชื้อและญาติทราบพร้อมแหล่งรักษา การส่งตัวผู้ป่วยไปรับการรักษายังโรงพยาบาล การติดต่อประสานงาน และแจ้งให้สมาชิกชุมชนทราบถึงหน่วยงานให้การสนับสนุน ทูตยังชีพจากกรมประชาสงเคราะห์ หรือแจ้งให้กลุ่มเยาวชนทำหนังสือขอรับการสนับสนุนอุปกรณ์กีฬาจากการกีฬาแห่งชาติจังหวัดเชียงราย เพื่อใช้ในกิจกรรมเพื่อนช่วยเพื่อนและกิจกรรมกีฬา เป็นต้น ผู้ประสานงานเล่าว่า ผู้นำในชุมชนเป็นผู้ที่มีความตื่นตัวและประสานเครือข่ายการทำงานด้านเอดส์กับองค์กรภายนอกได้ภายหลังที่ได้รับการแนะนำ ดังนั้นชุมชนจึงแก้ปัญหาโดยชุมชนได้เอง

จากการศึกษาการประสานงานระหว่างองค์กรต่าง ๆ เพื่อเป็นเครือข่ายในการช่วยเหลือผู้ติดเชื้อ / ผู้ป่วยและครอบครัว สามารถเขียนเป็นแผนภูมิได้ดังนี้

แผนภูมิที่ 8 แสดงเครือข่ายการประสานงานในโครงการพัฒนาเครือข่ายช่วยเหลือผู้ติดเชื้อและผู้ป่วยเอดส์ในชุมชนบ้านปางลาว

แหล่งที่มา : เอกสารจัดสำเนาประกอบการดำเนินโครงการพัฒนาเครือข่ายช่วยเหลือผู้ติดเชื้อและผู้ป่วยเอดส์ภายในชุมชนบ้านปางลาว ปี พ.ศ. 2539 – 2544

การประสานงานกับกลุ่มองค์กรดังกล่าวนำไปสู่การประสานกิจกรรมด้านเอดส์ ส่งผลให้เกิดเครือข่ายการทำงานที่ประสานสอดคล้องกันตั้งแต่ระดับครอบครัว ชุมชน เครือข่ายระหว่างชุมชน และสามารถพัฒนาการทำงานด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตในระดับองค์การบริหารส่วนตำบล

ความโปร่งใสในการดำเนินงาน

จากการศึกษาโครงการและการดำเนินงานตั้งแต่ระยะแรก (ปี พ.ศ. 2537) จนถึงปัจจุบัน (ปี พ.ศ. 2544) พบว่า โครงการมีการวางแผนและดำเนินงานร่วมกับชุมชนด้วยความโปร่งใส ดังนี้

ก่อนการดำเนินกิจกรรมในชุมชน มีการวางแผนก่อนเข้าร่วมกิจกรรมกับชาวบ้านกลุ่มต่าง ๆ เมื่อถึงเวลาปฏิบัติงานจริงก็ได้ติดต่อประสานงานกับผู้นำชุมชน เพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์ กิจกรรมที่จะทำงาน ความเป็นมาของโครงการ และงบประมาณที่ได้มา ในระหว่างการทำงานในโครงการเยาวชนสัมพันธ์ป้องกันเอดส์ อาสาสมัครและผู้ประสานงานก็จะประสานงาน จะชี้แจงการดำเนินงานกับชาวบ้านทุกกลุ่มองค์กรถึงแม้จะไม่มีเรื่องงบประมาณมาเกี่ยวข้อง และได้ได้รับความร่วมมือจากองค์กรต่าง ๆ ในการควบคุม กำกับ และประเมินโครงการ เพื่อปรับปรุงและวางแผนให้สอดคล้องกับสภาพปัญหา เช่น การร่วมประเมินผลโครงการร่วมกับ NAPAC นอกจากนี้ก็พยายามเสริมศักยภาพขององค์กรชุมชนให้เรียนรู้การบริหารงานของกลุ่มองค์กรเอง เช่น เสริมสร้างความรู้ เจตคติ และทักษะในการป้องกันโรค การเผยแพร่ความรู้ ให้การดูแลรักษา ให้คำปรึกษาแนะนำผู้ติดเชื้อ ประสานกิจกรรมในระดับชุมชนกับผู้ติดเชื้อเอดส์และครอบครัว และส่งเสริมให้เยาวชนจัดการแผนงานโครงการ งบประมาณด้วยตนเอง เช่น การบริหารงบประมาณเพื่อนำไปร่วมสมทบในกองทุนสงเคราะห์ราษฎรหมู่บ้าน เพื่อช่วยเหลือผู้ติดเชื้อ

เมื่อดำเนินโครงการพัฒนาเครือข่ายช่วยเหลือผู้ติดเชื้อ และผู้ป่วยเอดส์ในชุมชนบ้านปางลาวในปี พ.ศ.2539 องค์กรชุมชนได้ดำเนินกิจกรรมเองหลายกิจกรรมตามความถนัดและความสามารถ มีผู้แทนองค์กรในชุมชนร่วมเป็นคณะกรรมการทำงานในชุมชน เช่น คณะกรรมการกองทุนสงเคราะห์ราษฎรประจำหมู่บ้าน ดูแลการดำเนินงานและงบประมาณด้วยชุมชนเอง โดยที่ผู้ประสานงานโครงการเป็นที่ปรึกษาและเป็นผู้หาแหล่งเงินทุนมาสนับสนุน และหลังจากนั้นก็พัฒนาโครงการขยายไปสู่ระดับตำบล ผู้ประสานงานโครงการฯ ได้ร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบลวางแผนงานจนสามารถจัดตั้งคณะกรรมการเอดส์ตำบลบริหารจัดการโครงการนี้ มีผู้แทนองค์กรทุกกลุ่มในตำบลร่วมอยู่ในคณะกรรมการโรคเอดส์ระดับตำบล ทำให้ระบบงานในตำบลสามารถจัดช่องทางสื่อสารที่เปิดกว้างสำหรับผู้เกี่ยวข้องในทุกระดับ ตั้งแต่

กรรมการในชุมชน สมาชิกอบต. ผู้ใหญ่บ้าน ปลัดอบต. ประธานอบต. หน่วยงานภาครัฐอื่น ๆ เช่น สาธารณสุข การศึกษา เป็นต้น เปิดโอกาสให้ทุกคนรับรู้และมีส่วนร่วมกับคณะกรรมการ เอดส์ระดับตำบล เพื่อบริหารทีมงาน บริหารเงินงบประมาณ และการสนับสนุนการดำเนินงาน ของทุกชุมชนในตำบล โดยเฉพาะอย่างยิ่งการบริหารเงินงบประมาณ คณะกรรมการได้จัดสรร เงินที่ได้รับจาก NAPAC กระจายไปสู่ทุกชุมชน ๆ ละ 20,000 บาท จำนวนทั้งสิ้น 20 ชุมชน ไม่เพียงแต่การสนับสนุนงบประมาณเท่านั้น ยังสนับสนุนการจัดกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อการ พัฒนาคุณภาพชีวิต และป้องกันโรคเอดส์ของทุก ๆ ชุมชนตามความต้องการ ความถนัด และ ความสนใจ เช่น ได้ให้การสนับสนุนการจัดกิจกรรมกีฬาของตำบล การจัดทำสภายาวชนประจำ ตำบล การผลิตสมุนไพรรักษาโรค และการรวมกลุ่มผู้ติดเชื้อของตำบล เป็นต้น

ในด้านการประเมินผล การเก็บรวบรวมหลักฐาน เอกสารโครงการฯ ได้มีการแบ่ง บทบาทหน้าที่โดยให้เลขาของโครงการ คือ ครูสุมาลี เป็นผู้ประสานงานและเก็บรวบรวมผลการ ดำเนินงาน โดยมีคณะกรรมการเป็นผู้ตัดสินใจและควบคุมกำกับ ถ้าหากว่าเป็นการดำเนินงาน ขององค์กรภายในชุมชน ก็จะมีคณะกรรมการแต่ละกลุ่มองค์กรเป็นผู้ควบคุมดูแล และชี้แจงให้ ชาวบ้านในชุมชนรับทราบกันเอง โดยมีครูสุมาลีเป็นที่ปรึกษา

จากการดำเนินงานในชุมชนและระดับตำบล เกี่ยวข้องเชื่อมโยงและสนับสนุนการ ทำงานซึ่งกันและกัน ในลักษณะเครือข่ายระดับตำบล ผู้ประสานงานโครงการฯ ได้มอบความ รับผิดชอบ การจัดทำแผน การจัดสรรงบประมาณ บทบาทหน้าที่ร่วมกัน โดยให้เป็นบทบาทของ หน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งในปัจจุบันองค์การบริหารส่วนตำบลได้เป็นศูนย์กลางในการ พัฒนาต่อไป

จากการศึกษาพบว่า การดำเนินงานต่าง ๆ ได้รับการควบคุมกำกับโดยคณะกรรมการ และแหล่งทุนที่ให้การสนับสนุน เพื่อย้ำความรับผิดชอบร่วมกัน ทำให้การดำเนินงานได้รับการ ยอมรับ เกิดความโปร่งใส จะเห็นได้จากการมีวางแผน การจัดสรรเงิน การตัดสินใจ และการ บริหารโครงการฯ ในระดับชุมชนและระดับตำบลร่วมกัน อีกทั้งมีการบริหารองค์กรด้วยชุมชนเอง และมีการประสานงานกับหน่วยงานในและนอกชุมชน จึงทำให้เครือข่ายการทำงานชัดเจนยิ่งขึ้น แสดงให้เห็นว่าโครงการมีการบริหารจัดการที่ดี

3.8 การปรับตัวและความต่อเนื่องของการดำเนินกิจกรรม/โครงการ

การปรับตัวและความต่อเนื่องของโครงการพัฒนาเครือข่ายช่วยเหลือผู้ติดเชื้อ และผู้ป่วยเอดส์ในชุมชน มีการดำเนินงานที่ยืดหยุ่น ปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ของปัญหาที่เปลี่ยนแปลงไปตลอดระยะเวลาของการดำเนินโครงการ และทำให้กิจกรรมในการดำเนินงานพัฒนาได้อย่างต่อเนื่องควบคู่กันไป

จากการเริ่มต้นดำเนินโครงการเยาวชนสัมพันธ์ป้องกันเอดส์บ้านปางลาว ผู้ประสานงานและอาสาสมัครได้ศึกษาข้อมูลชุมชน แล้วจึงเริ่มการทำงานของกลุ่มอาสาสมัครเยาวชนด้วยการรณรงค์เผยแพร่ความรู้เรื่องทั่วไปที่ใกล้ตัวเกี่ยวกับ อาชีพ การทำมาหากิน ด้วยสื่อประเภทละครหุ่น จัดป้ายนิเทศ ซึ่งทำงานภายใต้ข้อมูลที่มีจากชุมชน คือ ชาวบ้านยังไม่ประสบกับปัญหาเอดส์ แต่มีปัญหาด้านอาชีพโดยเฉพาะการอพยพแรงงานไปทำงานในต่างประเทศต่างจังหวัด อย่างไรก็ตามการดำเนินงานได้เน้นด้านการป้องกันโรคเอดส์ สร้างเสริมองค์กรเยาวชนและชุมชนให้มีความเข้มแข็งร่วมด้วย เพื่อเป็นภูมิคุ้มกันและภูมิต้านทานต่อโรคเอดส์ นื่อง ๆ เยาวชนเล่าว่า เมื่อดำเนินงานไปได้ระยะหนึ่งจึงพบว่าผู้ชายในชุมชนก็มีพฤติกรรมเสี่ยง โดยเฉพาะผู้ที่ไปทำงานต่างประเทศและไปทำงานลักษณะไป-กลับและพักอยู่ประจำ การจัดกิจกรรมจึงได้เน้นการให้ความรู้เรื่องเอดส์ควบคู่ไปกับเรื่องวิถีชีวิตในชุมชน จึงได้เกิดการปรับกิจกรรมไปให้ความสำคัญเกี่ยวกับการรณรงค์ป้องกันเอดส์ด้วยสื่อละครหุ่น ป้ายนิเทศ นิทรรศการ การประกวดคำขวัญ เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจและไม่รังเกียจอย่างเข้มข้น เมื่อมีผู้ติดเชื้อเอดส์เสียชีวิตรายแรกและชุมชนแสดงความรังเกียจ เนื้อหาการแสดงละครก็มีการศึกษาข้อมูลจากสภาพที่เป็นจริงภายในชุมชน และปรับเนื้อหาตามกลุ่มของผู้ชม เช่น ถ้าเป็นการแสดงในชุมชนก็จะเน้นเรื่องการไปทำงานต่างถิ่น แล้วนำปัญหาเอดส์เข้ามาทำให้มีเด็กได้รับผลกระทบ เนื้อเรื่องจะเน้นให้ชุมชนป้องกันตนเองและยอมรับผู้ติดเชื้อ ผู้ได้รับผลกระทบ ส่วนการจัดป้ายนิเทศก็กระจายข้อมูลออกไปตามคุ้มต่าง ๆ ของชุมชน อย่างไรก็ตามกิจกรรมของโครงการได้มีการปรับเอาเทคนิคต่าง ๆ เข้ามาร่วมด้วย ผู้ประสานงานเล่าว่า การทำงานโดยเน้นการสร้างความรู้ความเข้าใจ และการป้องกันโรคเอดส์เพียงอย่างเดียวหนึ่งคงเป็นไปไม่ได้ เมื่อมีผู้ติดเชื้อเอดส์เสียชีวิตปรากฏขึ้นมาชาวบ้านก็ยังแสดงอาการรังเกียจและไม่ยอมรับ จึงได้ปรับเอาสถานการณ์ของปัญหามาเป็นเครื่องมือเพื่อร่วมกันวิเคราะห์ปัจจัยเสี่ยงต่อโรคเอดส์ในกลุ่มองค์กรทุกกลุ่มในชุมชน ด้วยเทคนิค PRA เพื่อสร้างความตระหนักต่อปัญหาเอดส์ นั่นคือให้เรียนรู้ถึงแก่นของปัญหาด้วยการวิเคราะห์อย่างลึกซึ้ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มเสี่ยง เช่น แม่บ้าน พ่อบ้าน และ

เยาวชน จนมีผู้ติดเชื้อเอดส์เปิดเผยตัวเอง ร่วมเป็นวิทยากรกลุ่มและร่วมรณรงค์ด้วยสื่อต่าง ๆ ควบคู่กัน ทำให้เกิดการยอมรับและช่วยเหลือกันเองเกิดขึ้น

นอกจากนี้โครงการฯ ยังมีการปรับสื่อให้เหมาะสมกับสถานการณ์ นั่นคือจะมีการใช้สื่อสิ่งพิมพ์ โปสเตอร์ แผ่นพับ ภาพพลิก ประกอบในเวทีการแสดงละครเวทีซึ่งให้ความรู้เกี่ยวกับเอดส์ตามเนื้อหาบทละคร หรือช่วงทำการแสดง เช่น ถ้าแสดงในชุมชน ซึ่งมีกลุ่มคนดูที่หลากหลายโดยเฉพาะวัยทำงาน สื่อที่แสดงก็จะเน้นการป้องกันด้วยการสวมถุงยางอนามัยเป็นต้น

ในระหว่างการปฏิบัติงานร่วมกับกลุ่มองค์กรต่าง ๆ ก็จะมีการปรับประเด็นเนื้อหาให้เชื่อมโยงสัมพันธ์ปัญหาอื่น ๆ ในชุมชน ให้สอดคล้องกับปัญหาเอดส์ เช่น ถ้าเป็นกลุ่มสตรีแม่บ้านก็จะเน้นปัจจัยเสี่ยงที่จะติดเชื้อจากสามี เนื่องจากสตรีแม่บ้านมีความเชื่อว่าหญิงบริการเท่านั้นที่ใช้ถุงยางอนามัย และคิดว่าตนเองไม่เสี่ยงต่อโรคเอดส์เพราะไม่ได้ไปสำส่อนที่ไหน

เมื่อการดำเนินโครงการเยาวชนสัมพันธ์ป้องกันเอดส์ประสบผลสำเร็จ ชาวบ้านให้การยอมรับและมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือผู้ติดเชื้อขึ้นมา ผู้ประสานงานโครงการเล่าว่า ได้ทบทวนเป้าหมาย จุดเน้น และยุทธศาสตร์ที่ได้กำหนดไว้แต่เดิม เพื่อปรับเปลี่ยนเป็นโครงการพัฒนาเครือข่ายช่วยเหลือผู้ติดเชื้อและผู้ป่วยเอดส์ โดยให้มีกลุ่มองค์กรชุมชนทุกกลุ่มในชุมชนและนอกชุมชนที่เกี่ยวข้องกับปัญหาเอดส์ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาร่วมกัน และขยายไปยังชุมชนข้างเคียงซึ่งมีปัญหามาเอดส์ และมีความต้องการที่จะให้โครงการฯ ได้เข้าไปถ่ายทอดการทำงานเช่นเดียวกับบ้านปางลาว จึงมีการเพิ่มวัตถุประสงค์และแนวคิดให้เป็นการเสริมสร้างองค์กรครอบครัวและชุมชนให้มีทัศนคติเชิงบวกต่อผู้ติดเชื้อ และให้การดูแลช่วยเหลือผู้ป่วยเอดส์ รวมถึงมีความรู้ มีทักษะที่จำเป็นเพื่อการปฏิบัติต่อผู้ติดเชื้อ ผู้ป่วยเอดส์ และการป้องกันโรค

การปรับเปลี่ยนและยืดหยุ่นการทำงานของโครงการฯ ในโครงการพัฒนาเครือข่ายช่วยเหลือผู้ติดเชื้อและผู้ป่วยเอดส์ในชุมชน ได้มีการดำเนินงานร่วมกันของกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน ซึ่งการดำเนินงานของแต่ละกลุ่มก็ขึ้นอยู่กับความถนัด ความสนใจ และความต้องการของกลุ่ม เช่น ในกลุ่มผู้นำก็จะแก้ปัญหาด้านการช่วยเหลือ กลุ่มเยาวชนก็จะเน้นการรณรงค์ป้องกัน กลุ่มอสม.ก็ร่วมกับกลุ่มเยาวชน แม่บ้าน ญาติผู้ติดเชื้อ ออกเยี่ยมบ้านให้คำปรึกษา การทำงานไม่ได้เน้นหนักไปด้านใดด้านหนึ่ง เช่น ให้ อสม. หรือกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งเป็นผู้รับภาระการดูแล เยี่ยมบ้านผู้ติดเชื้อ แต่มีการปรับเปลี่ยนภาระหน้าที่กัน กรณี อสม. มีภาระงานดูแลครอบครัว และประกอบอาชีพ ไม่พร้อมหรือขาดประสบการณ์ ผู้ประสานงานโครงการจะเข้าไปให้กำลังใจ ส่งเสริมให้เยาวชนหรือกรรมการชุมชนมีส่วนช่วยดำเนินงาน

เมื่อสถานการณ์ของปัญหาเอดส์เริ่มลดลงและชาวบ้าน กลุ่ม / องค์กรชุมชน เข้าใจ ปัญหาและหาทางแก้ไขร่วมกันแล้ว การทำงานก็มีได้หยุดอยู่เพียงกิจกรรมเดิมได้มีการปรับ กิจกรรมอื่น ๆ เข้ามาโดยเกิดจากการคิดวิเคราะห์และวางแผนการทำงานของกลุ่มองค์กรนั่นเอง เช่น กลุ่มเยาวชนได้มีการจัดกิจกรรมกีฬา กิจกรรมเข้าค่ายเยาวชน กิจกรรมสภาเยาวชนตำบล แม่ข้าวต้ม หรือในกลุ่มผู้นำและครูโรงเรียนบ้านปางลาว ได้ทำกลุ่มออมทรัพย์ เป็นต้น การ ดำเนินงานของโครงการบางกิจกรรมไม่ได้กล่าวถึงการแก้ปัญหาเอดส์โดยตรง แต่กลุ่มองค์กร ภายในชุมชนสามารถคิดวิเคราะห์ปัญหา และเชื่อมโยงให้เข้ากับการแก้ปัญหาเอดส์ได้อย่าง เหมาะสม ผู้ประสานงานโครงการและน้อง ๆ เยาวชนเล่าว่า กิจกรรมกีฬาของเยาวชนที่เกิดขึ้น ไม่มีเนื้อหาสาระที่กล่าวถึงเรื่องเอดส์เลย แต่กิจกรรมนี้ก็สามารถทำให้เยาวชนได้ใช้เวลาว่างให้ เป็นประโยชน์ แทนการเอาเวลาไปเที่ยวตามสถานบริการหรือมั่วสุมดื่มสุรา เสพยาเสพติด ซึ่งจะ ก่อให้เกิดปัญหาเอดส์ตามมา นอกจากนั้นกิจกรรมต่าง ๆ ยังเป็นการเสริมสร้างศักยภาพของ องค์กรและกลุ่มย่อยในชุมชนให้เข้มแข็ง ช่วยเหลือกันและกัน เนื้อหาสาระของกิจกรรมที่เกิดขึ้น มาไม่ได้กล่าวถึงเรื่องเอดส์แต่อย่างใด แต่เป็นกิจกรรมที่ชาวบ้าน กลุ่มองค์กรชุมชน สามารถ เชื่อมโยงเข้าไปสู่การป้องกันและแก้ไขปัญหาเอดส์ได้เป็นอย่างดี

อย่างไรก็ตามการพัฒนางานไม่ได้มีขึ้นเฉพาะภายในชุมชน ผู้ประสานงานโครงการได้ ประสานงานกับหน่วยงานภายนอกให้เข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ปัญหา และสนับสนุนกลุ่ม องค์กรภายในชุมชนร่วมด้วย เช่น หน่วยงานสาธารณสุข อบต. โรงเรียน กรมการศึกษานอก โรงเรียน ฯลฯ ทำให้โครงการปรับเข้าสู่การทำงานในรูปเครือข่ายการช่วยเหลือกลุ่มองค์กรต่าง ๆ

จากการศึกษาการปรับตัวการทำงานของโครงการฯ พบว่า มีการปรับเปลี่ยนและ ยืดหยุ่นแนวคิดและกิจกรรมให้สัมพันธ์เชื่อมโยงกับปัญหาอื่น ๆ ในชุมชน แม้ว่ากิจกรรมบาง อย่างไม่มีเนื้อหาสาระที่กล่าวถึงเรื่องเอดส์ก็ตาม แต่มีการเชื่อมโยงไปสู่การป้องกันและแก้ปัญหา เอดส์ร่วมด้วย นอกจากนี้ยังปรับแนวทางการทำงานเชื่อมโยงกับหน่วยงานองค์กรภายนอกเข้า มาเป็นเครือข่ายสนับสนุน ช่วยเหลือ ผู้ติดเชื้อและงานพัฒนาคุณภาพชีวิตอื่น ๆ

จากการดำเนินงานโครงการระยะแรกและโครงการระยะสอง พบว่า มีการดำเนินงาน อย่างต่อเนื่อง ดังนี้

มีกิจกรรมการรณรงค์ให้ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับเอดส์ในกลุ่มองค์กรต่าง ๆ โดย เยาวชนแล้ว ได้มีกิจกรรมวิเคราะห์ปัจจัยเสี่ยงต่อปัญหาเอดส์ด้วยเทคนิค PRA จนทำให้เกิดการ ดำเนินกิจกรรมด้านการรณรงค์ที่เข้มข้นในทุกกลุ่มด้วยสื่อหลากหลาย เมื่อได้รับการยอมรับจึง

พัฒนาไปสู่โครงการระยะสอง โดยมีการจัดกิจกรรมในกลุ่มองค์กรต่าง ๆ เพื่อวิเคราะห์และพัฒนางานวางแผนแก้ปัญหาอย่างมีส่วนร่วมด้วยเทคนิค A-I-C ทำให้เกิดกิจกรรมย่อยต่าง ๆ ในกลุ่มเยาวชนและกลุ่มองค์กร โดยมีผู้นำชุมชนเป็นแกนกลาง กิจกรรมที่เกิดขึ้นมีหลากหลายตามความรู้ความต้องการของกลุ่ม แต่ก็จะมีบางกิจกรรมซึ่งเป็นกิจกรรมย่อย ๆ ที่ทำในระยะแรก เช่น กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มส่งเสริมอาชีพเพาะเห็ดและปลูกผักปลอดสารเคมี การดำเนินงานที่ไม่ต่อเนื่องของกลุ่มออมทรัพย์มาจากการดูแลและบริหารงานที่ไม่ดี ซึ่งเป็นบทเรียนและชุมชนสามารถพัฒนาปรับปรุงให้เป็นกลุ่มออมทรัพย์ของชุมชนได้ในเวลาต่อมา ส่วนกลุ่มส่งเสริมอาชีพทำให้เกิดการเรียนรู้เกี่ยวกับการส่งเสริมอาชีพที่ไม่ได้มาจากความต้องการแท้จริงและไม่สอดคล้องกับอาชีพเดิม กลุ่มเยาวชนและผู้ประสานงานได้นำมาเป็นบทเรียนในการแก้ปัญหา ด้วยการส่งเสริมอาชีพเดิมที่ทำอยู่

กิจกรรมของโครงการไม่ได้มีเฉพาะการรณรงค์ให้ความรู้ป้องกันโรคของกลุ่มเยาวชน การช่วยเหลือผู้ติดเชื้อและผู้ด้อยโอกาสด้วยเงินทุนของกลุ่มผู้นำ การดูแลรักษา เยี่ยมบ้าน โดยกลุ่ม อสม. ร่วมกับกลุ่มอื่น ๆ การป้องกันปัญหาโดยโรงเรียน และการสนับสนุนช่วยเหลือจากองค์กรภายนอกชุมชนเท่านั้น กลุ่มภายในชุมชนสามารถพัฒนากิจกรรมที่ต่อเนื่องเชื่อมโยงไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตร่วมด้วย กล่าวคือ มีการจัดกิจกรรมอื่น ๆ ที่ไม่ได้เน้นแต่เรื่องที่มีเนื้อหาสาระที่เกี่ยวข้องกับผู้ติดเชื้อหรือเรื่องโรคเอดส์ เช่น กลุ่มออมทรัพย์ ซึ่งมีเป้าหมายเพื่อนำเงินกำไรมาช่วยชาวบ้านยากจน ผู้ด้อยโอกาส และให้กู้ยืมดอกเบี้ยต่ำเพื่อลดภาระการกู้ยืมเงินจากภายนอกที่มีดอกเบี้ยสูง ป้องกันปัญหานี้ล้นล้นพันตัว จนต้องเข้าไปสู่อาชีพขายยาบ้าและไปสู่แหล่งเสี่ยงต่าง ๆ

จากการศึกษาโดยรวมของการปรับตัวและความต่อเนื่องในการดำเนินโครงการแล้ว โครงการพัฒนาเครือข่ายช่วยเหลือผู้ติดเชื้อและผู้ป่วยเอดส์ในชุมชนบ้านปางลาว มีการปรับตัวและการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ปี พ.ศ.2537 – 2544 เริ่มจากการดำเนินงานในระยะแรกเป็นการแก้ปัญหาโดยการสร้างความรู้ ความเข้าใจ และความตระหนักต่อโรคเอดส์ เพื่อให้เกิดการยอมรับผู้ติดเชื้อ ไม่รังเกียจ กีดกัน แบ่งแยกกระหว่างคนติดเชื้อและไม่ติดเชื้อ จนกระทั่งมีการพัฒนากลุ่มองค์กรภายในชุมชนให้มีศักยภาพในการแก้ปัญหาไปพร้อมกัน เมื่อกลุ่มองค์กรภายในเกิดความรู้ ความเข้าใจ และตระหนักต่อปัญหา จึงได้นำไปสู่กิจกรรมการแก้ปัญหาเอดส์โดยอาศัยชุมชนเอง ร่วมกันแก้ปัญหาในด้านการช่วยเหลือและดูแลผู้ที่ได้รับผลกระทบ ผู้ติดเชื้อ และผู้ป่วยเอดส์ มีการผลักดันขยายแนวคิดและทิศทางการทำงานร่วมกับกลุ่มองค์กรภายนอก เกิดเป็นเครือข่ายการแก้ปัญหาและพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านอื่น ๆ ร่วมด้วย